

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

X. évfolyam – 2015. szeptember–október

MINDEN CSAK ÉHSÉG

(Verses levelezőlapok Uzonyi Ferenc műterméből)

NAGYBÁNYA IDENTITÁSFORMÁLÓ SZELLEME

(Kortárs nagybányai festők kiállítása)

ANGYALOK A LABIRINTUSBAN

(Aknay János régebbi és új festményeiről)

VENDÉGSÉG

*(Balogh Gyula, Pinczés Máté, Rácz Gábor, Serfőző Attila
tárcanovellái; Erdei Sándor verse)*

„SZÉPEN MAGYARUL, SZÉPEN EMBERÜL”

(Bertha Zoltán köszönti Kődöbocz Gábort)

HIMNUSZ AZ IDŐBEN

(Az ellentétek verse és az ellentmondások költője)

Könyvekről, kiállításokról, kulturális eseményekről

VITÉZ FERENC
irodalmi és művészeti
folyóirata

66–67. kötet

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

VITÉZ FERENC

folyóirata

Debrecen, X. évfolyam; 2015. szeptember–október
(66–67. kötet; 50. megjelenés)

Írja, szerkeszti és kiadja:

VITÉZ FERENC

✉ ferko824@gmail.com; vitez.ferenc@drhe.hu

📍 Vitéz Ferenc PhD – 4027 Debrecen – Füredi út 67/B. Fsz. 2.

☎ +36–20/965–2921

A Néző • Pont archívum fellapozható
a www.licium.hu oldalon és az Országos Széchényi Könyvtár
Elektronikus Periodika Archívumában (www.epa.hu)

ISSN 1788–8034

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatalnál a 163/2314/2/2011. számon nyilvántartva.

A folyóirat árus forgalomba nem kerül, de megrendelhető.

Megtalálható a könyvtárak olvasótermeiben, egyes múzeumokban, művészeti galériákban és közművelődési intézményekben, civil szervezeteknél, irodalmi kávéházakban, a Holló László-emlékhelyeken, a debreceni BLONDEX Művészellátóban, egyes kulturális és képzőművészeti események helyszínein.

NYOMTA: KAPITÁLIS KFT. – FELELŐS VEZETŐ: IFJ. KAPUSI JÓZSEF

A FOLYÓIRAT 66–67. KÖTETÉNEK LAPZÁRTÁJA 2015. AUGUSZTUS 15-ÉN VOLT.

„SZENT ISTVÁN ÉS MŰVE – SZÖVÖTT HIMNUSZOK”

A hazai kárpitművészet legjelentősebb műveit (harminckét nagy méretű gobelint) láthatott augusztus 15-étől a közönség a debreceni Kölcsey Központ Bényi Árpád-termében.

A kiállítás fő darabját, a *Szent István és műve – Millenniumi falikárpit* című, majd 20 négyzetméteres gobelint első királyunk koronázásának 1000. évfordulója tiszteletére készítette a Magyar Kárpitművészek Egyesületének 33 tagja. Az alkotóközösség – a kortárs iparművészetben egyedülállóan – közös műveket hoz létre: eddig hat monumentális művet alkottak, ebből kettő látható a kiállításban.

A „Szent István” központi alakja a vizsolyi falkép ihlette Köpönyeges Madonna a Szent Koronával. István, Gizella, Imre alakja, a koronázási palást, a Képes Krónika és más képi utalások mellett a gazdag szövevénybe Szent István intelmeiből is kerültek részletek. A gyapjúból és selyemből, tradicionális technikával szőtt kárpit több mint két évig készült.

A *Szövött Himnuszok* sorozat (Hauser Beáta, Hegyi Ibolya, Kecskés Ágnes, Nagy Judit, Pápai Livia, Péreli Zsuzsa, Polgár Rózsa és Solti Gizella munkái) 1996-os bemutatásukkor a felújítás előtt álló Sándor-palota (ma köztársasági elnöki palota) téglafalait borították.

A műveket az Iparművészeti Múzeum (Budapest), a Keresztény Múzeum (Esztergom), a Klapka György Múzeum (Komárom), a Savaria Múzeum (Szombathely) és a Magyar Kárpitművészek Egyesülete adta kölcsön a szeptember 6-ig nyitva tartott kiállításra.

„VELENCÉBEN MÉG ARCODON
FÖLRAGYOGOTT EGY HAJNALON: A JÓSÁG...”

UZONYI FERENC FESTMÉNYE

MINDEN CSAK ÉHSÉG

Levelezőlapok Uzonyi Ferenc műterméből

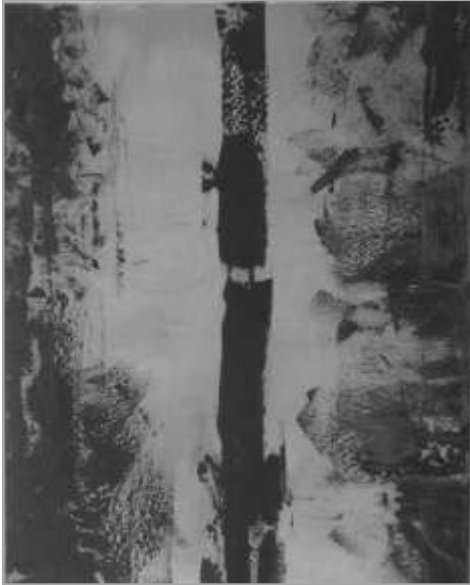
XXII.

Minden reggel megkezdődik
az életem.
Szeretem látni saját születésem,
kimosakodni a halálból
a hajnal könnyű harmatával.

Reggel mindig tele van
a tudóm reménnyel;
s szeretem a fényt az arcomon.
Arany mosollyal indulok
bele még a télbe is.
Nem számítanak a dermedt
mozdulatok, s nem a fagy;
tudom, hogy felenged a szív,
és az utcasarkon belém karol
egy másik nevetés.

Minden reggel megkezdődik
az életem, és amikor
felnézek az égi madarakra,
csodálkozom Isten
gyönyörű szándékain.

Némelyik reggel azt hiszem,
hogy angyal is voltam –
ha szólsz, előkeresem a szárnyamat,
s megmutatom neked,
milyen fölülről az őszi kert.

I.

Elillannék sóhajoddal
az égbe.
Ezüst harmattá válnék
a Hold hűvös udvarában.
Kapaszkodnék
sebzett szárnyaidba,
s felragyognánk... –
hogy aztán együtt
zuhanjunk a nyárban,
mint céltalan, buta csillagok.

UZONYI FERENC: „...MINT EGY HARMATOS RÉT ALJÁN FULDOKLÓ NARANCSSZÍN NAPLEMENTE”

X.

Ha levelet írnék Hozzád,
nem tudnám, hogyan szólítsalak.
Talán egy szín lennél,
mint amikor meghasad
az éjszaka nehéz szövetje.

Ha levelet írnék Hozzád,
tudom, hogy egyszer
úgy kellene elbúcsúznom Tőled,
mint egy harmatos rét alján fuldokló
narancsszín naplementétől.

XI.

Arany betűkkel írtál
szerelmes szavakat
rozsdás őszi levélre.
Ilyet, hogy *műndig és soha*.
S hitted is.

Most tél van.
Keresed szavaid a hó alatt.
Ha szerencséd van, márciusban
ibolyagyökérhez bomlik a fény –
s beleszagolhatsz.

Egy pillanatra csak.

XIII.

Ezen a hajnalon
gótikus harmóniákat érzek:
a templomkertből
bíbor sóhajok szállnak
az ég felé,
imák és bűnbocsánatok.
Középkori fogadalom simul
liliomsziromban.

Ezen a hajnalon
nem mernék hozzád érni.

UZONYI FERENC:

„... A TEMPLOMKERTBŐL
BÍBOR SÓHAJOK SZÁLLNAK AZ ÉG FELÉ.”

XIX.

Fáradt lugas vagyok,
rózsáim hallgatnak bölcsen,
játsszana még a fény velem.

Nóni már nem tudok,
csak hajlani erre-arra –
odaadtam neked az életem.

UZONYI FERENC:
„... RÓZSÁIM HALLGATNAK BÖLCSÉN”

XXV.

Arany szálakkal átszótt
Bibliánkba följegyeztük,
hogy volt még egy alkalom,
amikor megkívántuk
a tiltott gyümölcsöt,
de rájöttünk, hogy egymás mellett
nem tudnánk elviselni
a halhatatlanságot.

XXVII.

A semmit nem lehet
elpusztítani,
mert a semmi ugyebár:
nincsen.

A semmit
csak elkerülni lehet,
például azzal, hogy van
valami,
amiről képesek vagyunk
lemondani.

XXVIII.

Éhes voltál a fényre, virágra,
éhes voltál a derűs reggelekre,
éhes a szóra és a szájra,
az estére és a hallgatásra,
éhes voltál a szerelemre,
a csodákra, az álmodásra.
Éhséggel születél szemedben,
s szívedben is a változásra:
éhes voltál reggel és este,
míg véred a prédáját leste,
éhes a Zsuzsanna-ágyra,
a májusi kertre, az őszi fákra,
virágbomlásra és szüretre,
éhes a tóra és a hegyre,
a napsütésre, a fellegekre;
a repülésre és az éjszakára,
a táncos mozdulatokra,
zenére, képre versre,
égre vetített hologramokra,
éhes a lobogó lángra,
s a víztükör fölé hajló leányra...

Végül rájöttél, nincs semmi szépség,
mert minden csak sűrű vágó,
minden csak éhség.

MÚZEUMI KURÍR

NAGYBÁNYA IDENTITÁSFORMALÓ „SZELLEME”

*Kortárs nagybányai festők kiállítása a Múzeumok Éjszakáján,
a Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtárában*

Bizonyára érdemes volna alaposabban is megvizsgálni a folyamatot, ahogyan a földrajzi helynévből státuszjelölő kategória, tehát minőségjelző lesz. Tudni illik, a minőség- és státuszjelölő névváltás ugyanúgy jelentkezik Barbizonban, mint az alföldi festészetben; de a korstílusokon belül is egyedi karakterjegyeket kölcsönzött a hely a művészi kifejezésnek: pl. az itáliai érett reneszánszban a velencei festészet önálló kategóriát képviselt, s szintén autonóm irányzat lett a németalföldi festészetből. Ha pedig a 20. századi magyar festészetben belül kívánjuk a helyi jellegzetességekre fölhívni a figyelmet, nemcsak az alföldit kell megemlítenünk, hanem a szolnoki, a gödöllői, a hódmezővásárhelyi vagy a szentendrei jelző is önálló helyi jellemet takar.

Közülük is a leginkább festői kultuszhellyé vált nagybányait emeljük ki, hiszen a 20. század elejének legfontosabb magyarországi mozgalma volt, az itteni hatások az egész század magyar művészetét erőteljesen befolyásolták. Nekünk nem az a feladatunk most, hogy áttekintsük az 1896-os alapítás óta eltelt majdnem 120 évet, hiszen a kortársak kiállítási anyagát mutatjuk be, föl kell viszont tennünk azt a kérdést, hogy mitől nagybányai ez a festészet, és kell-e vagy szabad-e egyáltalán – ha igen, akkor miképpen – a régi iskolák nyomait és hatásait keresni a mai műalkotásokon.

Az 1896 májusában alapított, majd (immár Hollósy Simon nélkül) 1902-ben Réti István, Thorma János, Ferenczy Károly és Iványi Grünwald Béla által újraszervezett első magyarországi művésztelep már a kezdeti időszakában stílust is jelölt: az irodalmi naturalizmuson túllépő valódi tájélményt, szabadtéri tágasságot, majd (némi szecessziós közjátékkal), a plein air impresszionizmus jegyeit tudatosítva, az anyagelvű, szintetizáló impresszionizmusig jutottak el. Az indításnál Hollósy Simon (romantikus tradícióból átalakuló expresszív naturalista és látomásos realista) hatása érvényesült, a nagybányaiság festői megfogalmazása, a plein air alkotóközpontú és természetelvű kifejezésbeli szintézise azonban Ferenczy Károly érdeme volt. (Annak

pedig hangsúlyozottan ráutalásos értéke van ebben az összeállításban, hogy egy Ferenczy-plein air festmény áll a kiállítás középpontjában, direkt módon is folytonosságot fogalmazva meg a tradíció, mint rend, és a kortárs művek, mint kaland között.)

A festőnégyes afféle „intézmény nélküli intézményt” kívánt működtetni, de a fenntartás, az infrastruktúra megkövetelte a szervezeti kereteket, és ez magával hozott bizonyos fokú akademizálódást. Otthonra lelt viszont minden új törekvés. 1906-ban Czöbel neós forradalma hamar követőkre talált, innen indult el a kecskeméti művésztelep alakítása és a Nyolcak csoporttá szervezése. A ’magyar vadak’ itt hagyták nyomukat Nagybányán: árulkodnak erről pl. Boromisza Tibor festményei, és még inkább Ziffer Sándor művészete. Ziffer a plein air atmoszférát is szuggesztív (indulati) erővel töltötte föl, így a külső és belső természet találkozott a képben – a „vad” színeket harmonizálva a derűs tájélményekkel (ő a második generáció meghatározó mestere és vezetője volt; közreműködött a telep 2. világháború utáni újjászervezésében is, mások közt Mikola Andrással és Nagy Oszkárral dolgozott együtt).

BOROMISZA TIBOR:
SZÉNAPIAC (1912)

Ez a hangulattól és indulattól folyton vibráló nagybányai tér képes volt (a tájstruktúra szabályozó erejével) lelket adni az új törekvéseknek. Egymás mellett élt a naturalista, plein air impresszionista és neós hagyomány. Az ’50-es években ismét generációváltás történt: Véső Ágoston, Dudás Gyula, Walter Frigyes, Kozma István a kolozsvári főiskoláról kerültek Nagybányára, s tudatosan vállalták az itteni örökséget. A hely szelleme kötelezte a művészeket.

Ezért is lett a címe a sokat emlegetett *Genius loci* Murádin Jenő és Szűcs György 2014-ben megjelent albumának, mely a nagybányai festői témák és

motívumok csoportosításával és jellemzésével válaszolt arra kérdésre, hogy mitől és hogyan nagybányai ez a festészet.

„A Nagybánya és vidéke által kínált konkrét helyszíneket a festmények emelik át a képzőművészet régióiba, a motívumok tájképpé, városképpé alakulnak – olvassuk a bevezetőben. – A Münchenből, Párizsból hozott festői stílusok, bevált fogások a *genius loci* hatására formálódtak át, hogy azután teljesen egyéni művészet szülessen Hollósy, Ferenczy és társaik ecsetje nyomán. A művészek korábban az elkészítendő – elsősorban történelmi, bibliai vagy mitológikus – kompozíciókhoz keresték hozzá a megfelelő természeti hátteret. Nagybányán a táj közvetlenül inspirálta a művészeket egy-egy téma megalkotására.”

Még ha a helynek különös vonzása volt is – és más színeket kapott itt a művész, mint az ország többi vidékén –, a szabad levegő, a natúra-élmény és plein air természetesen nem kifejezetten Nagybánya sajátja, hanem a századfordulóé és az impresszionizmusé, Nagybánya varázsa azonban – épp a megfelelő időben – sajátos táji, földrajzi adottságaival fölerősítette a természetoptikát, tovább fokozta a pillanat atmoszféráját és az ottlét bűvöletét. Szükségszerűen hívta elő a művészekből a líra mellett a festőindulatot és a drámát. Ettől a sok hangnemű, belső hangulati áradásból és finom zaklatottságokból megszülető, nyugvóállapotában is vibráló harmóniától lesz nagybányai ez a festészet. A kiállítás rendezése közben végigtekintve a munkákon, úgy láttam, hogy talán nem is Nagybánya miatt lesznek a festők nagybányaiak, hanem a festők miatt lesz Nagybánya művészettörténeti hely, minőségjelző erejénél fogva önálló stílus kategória.

A maga emblematiszta tájaival, toposszá emelkedő látképeivel, természeti adottságaival és épületeivel a „földrajz” és a „történet”, az alkotórítusokban is tovább élő nagybánya-mítosz képezi azt a tradíciót, melyet nem lehet megke-riülni a modern festészet eszközeit alkalmazva, és a modern művészet látás-módját elsajátítva sem. A hely szellemét maguk a művészek hozzák létre. Nagybánya múltja és jelene: a *földrajzi* tér és a *történeti* idő a folyamatosan itt munkálkodó festők miatt válik érdekessé, a kaland és a rend, a tradíció és a modernség, a megőrzés és a változás kettősségének a jegyében. „A festmények ebben az összefüggésben – esztétikai minőségüktől függetlenül – a művész lelki alkatán átszűrött olyan pillanatfelvételek, amelyekhez az eredeti helyszínek ismeretében tudunk közelebb férközni” – fogalmaz Murádin.

A nagybányai klasszikusok számos, azóta ismétlődő, emblematiszta városképet készítettek. Hogy csak néhányat említsünk: a földrajzi tájból emelke-

dett atmoszférikus és jellepi erejűvé a Zazar-part (s a régi híd), a főtér, a piac vagy a szénavásár (Boromisza Tibor, Ziffer Sándor képein). Gyakori kompozíciószervező a – debreceni Nagytemplom egytornyú párjaként szintén Péchy Mihály által tervezett – református templom (Ferenczy Károly, Perlrott Csaba Vilmos művein), a Kismalom és a Nagypénzverő utca (Nagy Oszkárnál); a Kereszthegy (Ziffer, Jándi művein) és Virághegy (Ferenczynél), a liget, a Jókaidomb, valamint Veresvíz és a Morgó.

Az emberábrázolások közül emeljük ki az expresszív töltésű, munkafolyamatokat megjelenítő népi életképeket, a cigány modellek, aktok és fürdőző jelenetek sorát (Göllöncsér Gundel János, Patkó Károly, Mikola András és Thorma János műveit). Festői téma volt maga a festőtelep, s – mivel Nagybánya hamar a művészi identitásformálás szituatív kerete lett – dominált a festő a tájban motívuma: az önarcépek mellett a festő modellként is jelen volt (Czóbel Béla: *Festők a szabadban*; Ferenczy Károly: *Festőnő*).

ZIFFER SÁNDOR:
NAGYBÁNYAI FŐTÉR (1908);
LENT (BALRA):
BOROMISZA TIBOR: HETIVÁSÁR
NAGYBÁNYÁN (1907);
ZIFFER SÁNDOR: RÉTI MŰTERME
NAGYBÁNYÁN (JOBBRA)

Nagybánya ugyanis olyan, mint az önarckép: rajta keresztül fogalmazza meg az alkotó a művészetéhez való viszonyát, a világ és ember, a lélek és látvány kapcsolatát. Az elmúlt majd' 120 évben izgalmas nemzedék-, korszak- és szemléletváltások zajlottak Nagybányán, ám a hely mindvégig a festői identitásreprezentáció sajátos védjegye maradt. S ezt látjuk ma is, mikor a nagybányai kortársak mutatják be alkotásaikat, a nagybányai Északi Egyetem Szépművészeti és Festőtagozatán oktató művésztanárok: Nicolae, Suciú, Adrian Chira, Kovács Bertalan, John Angel Negrean, Papiu Greti-Adrienne és Valer Sasu. (Ők 2013 végén már állítottak ki Debrecenben, az Élettudományi Galériában, s ugyanúgy a Both Tibor által működtetett Kortárs Szalon Kulturális Alapítvány segítette a művészek meghívását, mint a mostani bemutatkozás előkészítését.)

Ezek a művészek nemcsak aktív alkotók, egyéni és csoportos kiállítások résztvevői, hanem szimpóziumokat, kiállításokat szerveznek, és kurátori feladatokat is vállalnak; jelentős díjak, pályázati elismerések tulajdonosai; oktatói munkájuk mellett számottevő a történeti, művészetelméleti publikációs tevékenységük is. Egyúttal azt bizonyítják, hogy a nagybányaiság évszázad múltán, a megváltozó szociokulturális (és etnikai–demográfiai) adottságokkal – és nemcsak szervezeti formában, hanem egyenesen a felsőoktatási intézményi keretek között – is kifejeződhet. Maguk is több generációt, látásmódot, stílust, technikát és műfajt képviselnek. Megjelenik a monumentális és a miniatűr – előbbi ráadásul a portréműfajjal társítva Valer Sasu képein; a finom kidolgozás Greti-Adrienne Papiu festményein, akitől apró vázlatokat, krokikat is kapunk, csakúgy, mint a csoport vezetőjétől, egyúttal a tagozat dékánjától: Nicolae Suciú *Régi főtér* c. képpel a líraivá szelídült foltfestészet hagyományát követi.

NICOLAE SUCIU: RÉGI FŐTÉR (BALRA)
VIZEK FÖLDJE (JOBBRA)

Kutatási területe a *Tipológiai struktúrák és esztétikai modellek a tájképfestészetben* elnevezést kapta, és foglalkozik az „állványfestészet” alternatív módszereivel. Míg a *Régi főtér* a foltfestészet, a *Vizek földje* a gesztusképek tradíciójába illeszkedik, harmadik városlátképe (a *Keleti rejtély*) pedig egy fajta romantikus posztmodern irányt képvisel, harmóniasejtéseivel, letisztult világával hadakozva a posztmodern barokk burjánzásával szemben. Suciú ugyanakkor a véletlenszerűből is kompozíciót készít: a többi kép nyomát őrző két festőpalettáján a faktúra figurákká nő – különösen erőteljes az önarcképes palettája, mely szimbolikusan azt üzeni, hogy egyrészt az alkotásból – az alkotófolyamat közben – formálódik meg a személyiség, másrészt pedig a festéksomó, a szín a művész vére, sejtje, húsa, egész lényé. Egyik palettája az 1981–1996 közötti másfél évtized, a másik az 1996–2015 közötti két évtized festéknyom halmozódásából készült. Utóbbi kreatúraemlékeiből formálta meg önarcképét, a jelzésszerű korpusszal. Suciú – hasonlóan Rembrandt vagy Holló László önarckép-sorozatához – itt azt az eszmét fejezte ki, hogy az önarckép nem a közönségnek készül, hanem rajta keresztül foglalkozik a művész a festői problémákkal, ott méri le tudását, abban tudatosítja az ösztönt, s onnan merít erőt az önkritikára.

NICOLAE SUCIÚ:
FESTŐPALETTA 1996–2015

A főtéma variációit látjuk Kovács Bertalan Botond lovas képein, aki nem az önarckép, s nem is annyira a város, hanem tulajdonképpen a ló révén fejezi ki nemcsak a látványt, hanem önmaga és a világ viszonyát. Lehet a ló főszereplő, vagy fontos tájelem, de az ő jelenléte fogja a természet egész szemléletét meghatározni. A ló az alföldi festészetben sorsszimbólum lett, de a ló a középponti téma a kézdívsárhelyi Incitato művésztelep kurzusain is. Kovács Bertalan Botond képein a ló teszi esendővé, játékosá, érzelmekkel fűtötté a látványt. A művész egyébként a kompozíciós eljárásokat oktatja, itt

is láttunk város- és lovas képet a kompozíció szolgálatába állítva, miközben a kompozícióval – a világ meglévő elemeinek új sorrendbe állításával – is egy fajta allegorikus üzenetet tolmácsol: a *Kánikula* lovai a tikkadt reményt, a Zazar-parton legelésző lovak – a különleges nagybányai kékbe helyezve – a távoli reményt, avagy a szabadság távolságát is kifejezik.

KOVÁCS BERTALAN BOTOND LOVAS FESTMÉNYEIBŐL: KÁNIKULA (BALRA); ZAZAR-PARTON

Greti-Adrienne Papiu képein a stílusok, irányzatok és stílusrétegek is halmozódnak, ötvöződnek. A *Homlokzat* és *Menedék* képein a szürrealizmus és szecesszió finom összhangja érvényesül, de az álomszerűben mindig ott van a kitapintható érzéki valóság. Ő képző- és díszítőművész szakon végzett, ezen a területen doktorált is, bizonyára nem véletlen, hogy főleg a *Homlokzat* éjszakai és nappali képén a díszletszerűség, a szimbolikus ornamentika jóval erőteljesebb. A szimbolikus jelentés azonban a *Menedék*-ciklus darabjain is fölfedezhető, tudniillik, a menedékkeresés a rabság viszonylatában egy fajta egzisztenciális élménnyé válhat: nem tudjuk, hogy a sötét kapualj – ahová menekülünk – milyen veszélyeket rejt; hogy gúzsba kötve a paneldzsungelben vajon nem nagyobb biztonságban vagyunk-e, mint az ellenőrizetlen (kaotika)

szabadságban. Másutt (a *Mesterséges tér* képein) a lírai groteszk játékosan feminin bájos kifejezését látjuk. A rajzokon pedig a játék és a pillanat öröme (a spontaneitás varázsa) érvényesül.

GRETI-ADRIENNE
PAPIU: MENEDÉK
(ELŐZŐ LAPON, LENT);
HOMLOKZATOK

Valer Sasu műveinek hatása alól nehéz szabadulni, és ennek a méret, a monumentalitás mellett oka az érzelmi kifejezőerő, a karakterben benne lévő sors- és életpélda. A fiatal művész a multimédia iránt is érdeklődik, illetve ezeken a műveken is tükröződik a medialitás, a közvetítettség problémája. A portré intimitásával szemben a felnagyított plakátportré mint köztéri elem a közbeszéd tárgya is lesz. Ugyanaz az ember más és más közegben megjelenve, és eltérő eszközökkel megjelenítve különböző üzeneteket közvetít. Klasszicizáló modern ez a javából: a direkt portréábrázolás mögött rejtéllyel, tele kétértelműséggel, és még az európai művészettörténeti utalások hálójában sem hiányzik, Goyától a posztmodernig, a memento mori (*Mademoiselle qui se prépare à*

mourir) példájától a metamorfózis-motívumig, a békából királyfi (avagy a hit és az önzetlen szeretet) mesei parafrázisáig. (*Valer Sasu két említett képét lásd az előző oldalon.*)

Ioan Angel Negrean kutatási területe az antropomorf motívumok vizsgálata a természetben. Az *Erdő széle* két képe a fa és az ember (vagy a fa és erdő mint egyén és közösség) kapcsolatát vizsgálja, a vörössel, feketével és zölddel az archaikus indulatokban való megsemmisülésre és újjászületésre helyezve a hangsúlyt. További képeinek izo- és antropomorf atmoszféráját a virágok és a miniatűr viszonylagossága adja meg, a táj lelki szerkezetének és érzelmi-

szellemi anatómiájának a vizsgálata, mint ahogy két cikluscíme utal erre (*Miniatürszerű virágok, Bevezetés a táj állapotába*), az egyénivé formált absztrakt impresszionizmust ötvözve a konceptuális (analitikus) kifejezés sajátosságaival. A természetstruktúra láttatását Negrean valamilyen eszme megjelenítésének szolgálatába állítja – a természet geometriájában végül az ember teremtettségére hívja föl a nézői figyelmet.

IOAN ANGEL NEGREAN KÉPEI ELŐTT A TÁRLATVEZETÉSEN (FOTÓ: BOTHNÉ DÓRA)

A konkrét látványból (az alkotógondolat analitikus újrafogalmazása révén) absztrakció lesz. Ez az elemző-újrakomponáló elvonatkoztatás működik Adrian Chira fotografikáin, aki a jelenkori fotográfia kifejező és reflektálódó értékei felé fordítja a figyelmét. A digitális fénykép előbb az elektro-grafikai (virtuális) műhelymunka alapanyaga, majd a sokszorosára nagyított C-printek már egészen másról szólnak, mint az eredeti látvány.

Egy elmés mondás szerint a fotónak mindig két szereplője van: az, akit (vagy amit) fényképeznek, illetve a másik szereplő maga a fényképész. Ezeknek a fotografikáknak az egyik szereplője is Adrian Chira. Az elkészült kép már nem Nagybánya, a mű mégis nagybányai, mert ha virtuálisan is, de a genius locit formálja újra a művész! A Nagybánya-élmény: létélmény (erre utalhat a

Heidegger eredetfelfogására történő hivatkozás), s megkerülhetlenné vált immár a kérdés, amelyre a fotográfia, a fény-rajz eszközeivel is kereshető a válasz: mi van a sötétségen túl.

Nos, a sötétségen túl az isteni fény ragyog – tehát az éjszakai holdfénynél a világegyetem s a létezés nagy titkait faggató emberi kérdésekre egyszerre adható művészeti, filozófiai, valamint teológiai válasz is.

FRAGMENTARIUM
ADRIAN CHIRA FOTÓGRAFIKÁJA

(A FENT KÖZÖLT SZÖVEG A MÚZEUMOK ÉJSZAKÁJÁN – A REFORMÁTUS KOLLÉGIUM NAGYKÖNYVTÁRÁNAK KLASSZICISTA TERMÉBEN – ELHANGZOTT MEGNYITÓ ÉS RENDHAGYÓ TÁRLATVEZETÉS SZERKESZTETT, RÖVIDÍTETT VÁLTOZATA.)

TÁRLATVEZETÉS:
NICOLAE SUCIU
KÉPEI ELŐTT –
KOVÁCS BERTALAN
BOTOND ÉS
VALER SASU
A HÁTTÉRBE

FOTÓ:
BOTHNÉ DÓRA

„TUDOMÁNY, MŰVÉSZET,
ISMERETTERJESZTÉS”

Kiállítás a TIT-székházban

A tértágítás jegyében működő Teleport Galéria természetesen maga is mobil intézmény. Projektjeik olyan terekben valósulnak meg, amelyek az 1960-as és '70-es évek progresszív művészeti diskurzusában fontos szerepet kaptak, napjaink képzőművészeti gyakorlatában viszont veszítettek jelentőségükből: ilyen intézmények például a művelődési házak.

A Teleport Galéria június 30. és július 10. között a fővárosban, az egykori zsinagógában (a mai TIT Stúdióban) rendezett egy olyan kiállítást, amelynek keretében fiatal művészek fogalmazhatták meg az intézményrendszer (át)alakulásának kérdéskörével kapcsolatos kortárs reflexiókat.

A TIT Stúdió – mint helyszín – azért is lényeges, mert jól reprezentálja: a mai társadalom és művészeti közeg hogyan viszonyul a Kádár-rendszerhez, s milyen módon jelenik meg a szocialista múlt emlékezete a kortárs művészet színterein. (A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Bauhaus stílusjegyeket is magán viselő épülete eredetileg zsinagógának épült, majd a '60-as években a szocialista ízlésnek megfelelő modernista átalakításokat végeztek rajta, és 1969-től kezdett művelődési házként működni.)

„A tudományos ismeretterjesztés fogalma és praxisa legalább olyan messze van a tudomány területétől, mint a művészetétől.

A tudományos ismeretterjesztés fogalma és praxisa épp olyan közel van a tudomány területéhez, mint a művészetéhez.”

A két állítás egymás mellé helyezése paradox, mindenesetre elgondolkodtat – erre utalt megnyitójában FRAZON ZSÓFIA is, aki a következő kérdéseket tette föl, segítve a korszakok, stílusok és gondolkodásmódok közötti diskurzust:

„Tudományos ismeretterjesztés a Kádár-korszakban? Vajon volt ilyen? És mit jelentett? Voltak-e előzményei, olyan gyakorlatok, amelyekből táplálkoztunk? Tekinthejtük-e a korszak egy kultúrpolitikai jellemzőjének? Ha beszélünk egy időgépbe, teleportálunk, majd kiszállunk például a hetvenes években, akkor biztosan állíthatjuk-e, hogy értjük a tér, az idő, a tudomány és a művészet összefüggéseit? És a múzeumok kiállítás-rendezési gyakorlata vajon része lehet-e ennek a nehezen körvonalazható területnek? Most, amikor itt állunk a TIT (Tudományos Ismeretterjesztő Társulat) művelődési ház (egykori zsinagóga) kiállítóterében, ahol három kurátor és együttműködő művészek által létrehozott intellektuális hálóba kerülünk, akkor van-e lehetőségünk és terünk

arra, hogy valóban és érdemben gondoljunk a hatvanas–hetvenes évek tudománypolitikai, közművelődési és politikai propaganda gyakorlatára? És érzékeljük-e azt az ívet, amelyet a magyar tudományos élet ismeretterjesztés iránt elkötelezett szegmense már a 19. században is képviselt? Ha ezek felől a kérdések felől tekintünk a *Tértágítás* kiállítás munkáira, akkor talán így hangzik a

kulcskérdés: képesek vagyunk-e kiszabadítani a tudományos ismeretterjesztést az államszocializmus politikai propagandájának felségterületéről, és tudunk-e egy lépést tenni a tudomány, a művészet és a társadalom időben és térben változó rendszerei felé? Amikor teleportálunk, értjük-e, hogy: van az *időben előtte*, és van *utána*, a történet nem egyszerű, hanem komplex, rendszerében nemcsak a nevelés, a didaktikus módszer, a felvilágosítás és az ismeretterjesztés kap helyet, hanem akár a kritika és az irónia is.”

(*Kiállítók: Alpern Bernadett, Erményi Mátyás, Kamondi Gabriella, LaciG Balázs, Leitner Levente, Pálinkás Bence György, Rudas Klára, Seemann Adrienn, Szimán György, Szemző Zsófi.*)

A FOTÓKAT BOGNÁR BENEDEK ÉS SIMON ZSUZSANNA KÉSZÍTETTE;

FORRÁS A TELEPORT GALÉRIA FACEBOOK-OLDALA AHOL BEMUTATJÁK A TÉRTÁGÍTÁS KIÁLLÍTÁST, ITT OLVASHATÓ (VALAMINT A TIT.HU HONLAPON) FRAZON ZSÓFIA MEGNYITÓ SZÖVEGE

ÚJRA LÁTOGATHATÓ A ZSÁKAI RHÉDEY KASTÉLY

A Rhédey Kastély Kulturális Örökség Alapítványnak köszönhetően júniustól ismét várja a látogatókat a Rhédey Gábor gróf által 1858-ban a romantika jegyében építtetett kastély Zsákán.

Az épület belső felújítása után állandó kiállítás mutatja be a Rhédey-, Paksy-, Almási-, Vay-családok által birtokolt kastély történetét és a Rhédeyek kapcsolatát az angol királyi családhoz. A Bélyegmúzeum és a Magyar Posta Zrt. közreműködésével a XVIII–XIX. századi főúri életbe is bepillanthatnak a látogatók, magyar és angol bélyegek révén. Itt kapott helyet a Twinings tea, mint hivatalos királyi beszállító „teaszalonja” is.

Zsáka neves szülöttének, MADARÁSZ GYULA festőművésznek állít emléket a gazdag képzőművészeti gyűjtemény, és különleges élményt jelent az ikonfestő táborok résztvevői által készített, üvegre festett ikonok tárlata is. Az újranitás alkalmával a debreceni Tafota Szalon és a tiszaujvárosi Derkovits Kulturális Központ jóvoltából *Büszke gyönyörűség* címmel nyílt időszaki kiállítás, amely a kastély tulajdonosainak korába repíti a látogatót a mesés ruhák bemutatásával.

A MADARÁSZ GYULA-EMLEKSZOBA A FELÚJÍTOTT ZSÁKAI RHÉDEY-KASTÉLYBAN

ÉLŐ NÉPMŰVÉSZET – AZ ORSZÁGOS PÁLYÁZAT KELETI ÁLLOMÁSA

A XVI. Élő Népművészet Országos Pályázat Észak-alföldi Regionális Kiállítása június 17-én nyílt meg (nyár végéig volt látható) a Debreceni Művelődési Központ Belvárosi Galériájában. Az Emberi Erőforrások Minisztériuma, a Hagyományok Háza, a Népművészeti Egyesületek Szövetsége és a Debreceni Művelődési Központ által meghirdetett pályázatra a tárgyalkotó népművészet és népi kismesterségek számos ágából érkeztek munkák. Történeti és paraszti hímzés, csipke, kékfestő, viselet, népi ékszer, szőttés, nemez, faművesség, csont- és szarufaragás, kovácmesterség, fazekasság, bőrművesség, szalma-, csuhé-, gyékény- és vesszőfonás, mézeskalács és gyermekjáték szerepelt a gazdag kiállítási anyagban. Külön pályázati kategóriaként hirdették meg egy-egy tájegység, település hagyományos kultúrájából merítő, innovációra épülő „helyi termék – helyi érték” kollekciónak, emblematikusan is kifejezve a település/tájegység helyi kézműves hagyományát.

Követelményként írták elő, hogy a kézműves hagyomány újszerűen megfogalmazott új formában és funkcióban jelenjen meg ajándék- és használati tárgyakon. A rendezők olyan munkákat vártak, melyek a hagyományos népművészetből merítenek, de a mai környezet-, lakás-, viselet- és ajándéktárgy-kultúránkba beilleszthetők. Külön figyeltek a funkcionálisan összetartozó tárgy-együttesekre (lakókörnyezet, gyermekszoba, konyha, étkező, szoba berendezése, öltözők stb.). Pályázni nemcsak új művekkel lehetett, hanem a 2010 óta megrendezett országos szakági pályázatokon szerepelt vagy díjazott alkotásokkal, illetve népi iparművészeti zsűri-számmal ellátott művekkel is, hiszen az elmúlt öt év legszínvonalasabb népi kézműves alkotásainak reprezentatív bemutatása volt a cél.

A régiós pályázatok legjobb darabjait országos zsűri bírálja el, az így kiválasztott munkák 2015 ősztől tekinthetők majd meg a Néprajzi Múzeumban. Három megyéből (Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár Bereg, Hajdú-Bihar) 147-en pályáztak, a debreceni kiállításon 122 alkotó munkája volt látható. A pályázatra 775 mű érkezett, s ebből 602 db-ot állítottak ki.

Juha Richárd új Szent László-szobra ötnegyedes léptékű (életnagyságnál nagyobb), és szervesen illeszkedik a már meglévő alkotások körébe. Mivel a korabeli leírások szerint László jó egy emberfejjel magasabb volt kortársainál, ezt a művész úgy kívánta érzékeltetni, hogy a posztamenst megemelte, az így kicsit magasabb lett az előző alkotások talapzatainál.

A lovagkirály azonosítását szolgálják a Szent Lászlói attribútumok: ilyen a nyitott, liliomos korona, a jellegzetes hajforma és szakáll – s mint a szobrász elmondta: alakjának megformázásához legfőbb segítség gyanánt a herma mellett a veleméri templom freskója szolgált. Lovagkirályként a páncél volt a vértete, és egy középkori kard szintén erősíti lovagkirályi mivoltát a talapzat frontoldalán.

„Tekintetében, tartásában, benne van az uralkodás minden velejárója, nehézsége, erélye.” Juha Richárd egyszerre kívánta átadni ezt a méltóságot és küzdelmes tartást. Munkájához tulajdonképpen minden föllelhető ábrázolást és leírást begyűjtött (a *Képes Krónika* iniciálétól kezdve a kiskvárdai Szent László lovas szoborig és büsztig vagy a többi közt a mogyoródi, mórահalmi, ópusztaszeri, székesfehérvári, székelyudvarhelyi, püspökszentlászlói alkotásokig), azonban ha egybevetjük az ábrázolásokat, kitűnik, hogy egyiket sem másolva született a mű.

Milyen szép lenne, ha a nemzeti összetartozás nyíradonyi emlékhelyének utolsó szobrát éppen 2020. június 4-én avatnák föl! Ehhez azonban az idén még legalább egy, a következő esztendőök során évente két-három szobornak kellene elkészülnie. Azt hiszem, ez nem a szobrászon múlik, hanem az anyagi kondíciókon.

Míndenestire (mert ha nem álmodunk, talán föl sem ébredünk) már most elkezdünk dolgozni annak az albumnak az anyagán, mely majd együtt mutatja be a Magyar Turullal együtt összesen 17 alkotást. S ha másból nem jut, akkor a konyhapénzből teszünk félre rá.

JUHA RICHÁRD ÉS A SZENT LÁSZLÓ-SZOBOR

AZ ISMERETLEN ISMERŐS

SZABÓ OTTÓ felvidéki grafikus- és festőművész kiállítását a Kárpát-haza Galéria rendezvényeként nyitotta meg június 10-én Lóska Lajos művészettörténész a fővárosi, Teréz körúti Forrás Galériában.

SZABÓ OTTÓ: ÉNEK A NŐRŐL 2. (2014)

Szabó Ottó munkássága a művészet számos területére kiterjed. Szakrális és monumentális festéssel, szobrászattal, enteriőr- és exteriőr-tervezéssel, klasszikus és számítógépes grafikával, könyvillusztrációkkal, tipográfiával és nyomdai előkészítéssel, művészeti és kulturális szervezőmunkával, valamint tehetséggondozással is foglalkozik.

Tanulmányait 1994-ben Magister Artis címmel fejezte be a Pozsonyi Képzőművészeti Akadémia szabad grafika szakán. 1989-től kezdve számos rajza jelent meg a felvidéki és a magyarországi sajtóban, s számos kiadó könyvét illusztrálta. 1990 óta kiállító művész. 1994-től tagja a Szlovákiai Magyar Képzőművészek Társaságának, melynek Nívódíját 2004-ben kapta meg. 2010-ben Pro Cultura Hungarica Díjjal, 2014-ben a Magyar Érdemrend Lovagkeresztje címmel ismerték el művészi munkásságát.

2005-ben egyik kezdeményezője volt az első felvidéki művészeti portál, a háromnyelvű *Rovart* létrehozásának és működtetésének, amelynek ma is művészeti vezetőjeként és kiadójaként dolgozik. 2012-ben megalapította a Nemzetközi Rovás Alkotóközösséget, mely többek között kortárs művészeti kezdeményezésekkel, nemzetközi kiállítás- és programszervezéssel foglalkozik. Jelenleg a Kassai Iparművészeti Középiskolában tanít, és a Rovás Szabadakadémia művészeti vezetője.

A budapesti kiállításán több sorozatából is láthattunk alkotásokat (*Ének a kígyóról*, *Ének a nőről*, *Énekek éneke* ciklusok – az utóbbiban egyébként nem bibliai történetek elevenedtek meg a néző előtt, sokkal inkább a művész élete során feltett kérdések, melyekre a Bibliában találta meg a válaszokat).

A művész így vall munkásságáról és a kiállításról:

„Filozofikus alkatnak tartanak, nem az Élet nagy kérdéseit kutatom, hanem a saját életemről, az útkeresésről, vívódásaimról szólnak a képeim. A kiállítás címe arra utal, hogy nem ismerem igazán magamat, sokszor felkészületlenül érnek különböző hatások, és olyan reakciókat idéznek elő, hogy magamat is meglepem olykor.

Nem tudok szürkeségben élni. Ahol fény van, ott árnyék is van, természetes velejárója a dolgoknak. Valójában a barátok és az ellenségek vezetnek rá arra, hogy megismerhessem önmagam. Másokban élek netán? Bennem pedig mások élnek? József Attila azt mondja, hogy: «...*nagyon szeretlek. Mert magam is meg tudtam szeretni veled...*».”

SZABÓ OTTÓ MUNKÁIBÓL:

ÉNEK A KÍGYÓRÓL 1.
(2015, BALRA, KÖZÉPEN);

EMLÉKEK (2010, JOBBRA, LENT)

ÉVEK – KÉPEK

Duncsák Attila 75. születésnap kiállítása

Az idén hetvenöt éves Duncsák Attila (Ungváron született) felvidéki magyar festőművész *Évek – Képek* című kiállítását Szakolczay Lajos József Attila-díjas irodalomtörténész, művészeti író nyitotta meg július 31-én a budapesti Forrás Galériában.

Duncsák Attila művészeti tanulmányait az ungvári Iparművészeti Szakközépiskola festészet szakán kezdte, s 1961-től lett a Leningrádi Iparművészeti Főiskola üveg és kerámia szakos növendéke. Előbb Ungváron kezdett dolgozni, murális megbízásokat is kapott, rendszeres kiállító művészként mégis főként üveg és kerámia munkáival mutatkozott be (ezt a területet ugyanis kevésbé határozták be a merev ideológiák és elvárások).

Kassára 1982-ben költözött családjával, tagja lett a Szlovák Képzőművészek Szövetségének, a Szlovákiai Magyar Képzőművészek Társaságának és a Magyar Alkotóművészek Szlovákiai Egyesületének.

DUNCSÁK ATTILA:
PAPÍRTÁJ (2005 –
AKRIL, TEMPERA)

A 75. születésnap kiállítás a Boromisza Tibor-díjas, 2013-ban a Magyar Arany Érdemkeresztrel is kitüntetett művész több korszakába ad betekintést. „Színesen kavargó kompozícióiban” a többi közt álarcos alakok, bohócok, táncosnők, udvari bolondok, zenészek tűnnek fel. Az illúzió és a valóság határán figuratív formák alakulnak át egy szerves, dinamikus és szimbolikus látványvilággá.

„A színes formák mögül átsejlő arcok, kezek, építészeti elemek, groteszk karakterek viszont mélyebb gondolatot is sejtetnek. Rejtőzködés, játék, képmutatás, titokzatosság [...] Egy önmagával meghasonlott világ problémáit bújtatja színes köntösbe a művész. Formai megoldásai a megváltozott értékrendre és normákra reflektálnak.”

Duncsák Attila mondja alkotói világáról, kiállított műveiről:

„Az ember ifjú korától, a szakma tanulásától kezdve idős koráig keresi azt a szűk ösvényt, amelyen eljut saját megoldásainak világába, megtalálja egyéni stílusát. Lelkében megszületik a téma, majd a szakmai tudás, tapasztalat és valamiféle égi sugallat vagy ihlet által megvalósul az, amit el szeretne mondani a világnak. Az életemben ért hatások, kellemes és keserű tapasztalatok mélyen gyökereznek festményeimben. Szülőföldem, Kárpátalja, valamint a Felvidék csodálatos tájai, a szentpétervári tanulóévek, az európai utazások élményei, a színház és a cirkusz világa, a karneválok álarcjai mögött rejtőző ismerősök és ismeretlenek... – mind fel-feltűnnek a tárlaton bemutatott munkáimon.”

DUNCSÁK ATTILA:
KARNEVÁL

A BERETTYÓÚJFALUI KÖRÖMVIRÁG EGYÜTTES:
KOCISIS CSABA (GITÁR, ÉNEK), ÖKRÖS BEÁTA (ÉNEK), MICZURA KÁROLY (HEGEDŰ)

ÉLET-JELEK A SÍROKON

Gyurkovics Hunor kiállítása Madarász Gyula emlékére

Az idén lett volna 80 esztendő Madarász Gyula festőművész, s az emlékezés szólította meg az egykori művésztársakat. Az *in memoriam* jegyében indult a berettyóújfalui kiállítás szervezése is. Augusztus 3-án a művelődési központ galériájában a zsákai Madarász Gyula Alkotótábor nyitó kiállítását rendezték volna meg, de a telep az idén elmaradt, Gyurkovics Hunor azonban elhozta Szabadkáról *A csend üzenete* című sorozatát, melyet 2013 őszén Hajdúböszörményben és Debrecenben mutatott be (erről a *Néző • Pont* 54. kötetében írtam: 2013/november, 438–445. old.). A kiállítási anyagot Duncsák Attila három festménye egészítette ki (kettőt a debreceni gyűjtő, Kiss József és felesége kölcsönzött, egyet Hortobágyról kaptak meg a tárlat idejére), illetve Kocsis Csaba öt lírai fotógrafikája szerepelt az összeállításban.

Gyurkovics Hunor szinte a Hortobágygal együtt kötött barátságot Madarász Gyulával, számos alkalommal dolgoztak együtt a Hajdúsági Művésztelepen, majd a Hortobágyi Alkotótáborban csatlakozott hozzájuk Duncsák Attila. Időről-időre együvé hívta őket a hajdúszoboszlói, a berekfürdői művésztelep, St. Michel és Bessans, a balatoni, kárpátaljai és erdélyi alkotótáborok sora. Mindhárman meghatározó törzstagjai lettek a magyarországi és határon túli

művésztelepi mozgalomnak, mint Kárpátaljáról Micska Zoltán és Földessy Péter, Erdélyből Gaál András és Márton Árpád, s itthon Hézsó Ferenc, Burai István és Tamus István – s amilyen Égerházi Imre és Torok Sándor voltak.

Kocsis Csaba nemcsak kultúra- és művészszervezői hivatása-küldetése, hanem Berekfürdő révén is kapcsolódik Gyurkovics Hunor és Madarász Gyula élményköreihez – a berekfürdői írótabor szervezője, oszlopos tagja számos inspirációt kap ettől a környezettől: íróportréi mellett lírai áttűnésekkel dolgozó fotógrafikai munkái is születtek itt. A most bemutatott felvételeket egy régi, majdnem használaton kívüli géppel készítette, s a fény-képből emléképek, lélek-képek lettek az alkotó tovább-gondolás során.

A *Folyóparti mise* egyrészt Gyurkovics Hunor szakrális sorozatára rímel, *Az élet színpadán* című kompozíció pedig Duncsák Attila allegorikus képeire hangol rá. A vízparti témák – a határok a víz és a part, a föld és az ég, illetve a biztonság és a kaland, a fizikai és a metafizikai között – az idő és emlékezet, az ember és sors kérdéseit állítják középpontba.

Gyurkovics Hunor *in memoriam* sorozata pedig megerősít minket az élet folytathatóságában, a létminőségek-létállapotok egymásra vonatkozásában. Csónakfejfák közül fől szálló madár a lélek. A temetőképről a fizikai elmúlás juthat az eszünkbe, de a madár a lélek örökkévalóságát hirdeti. Reménysége állandó a növekedésben. A kereszt is virágok közül tör elő; és virág nyílik a fejfák tövében; kivirágoztatja a lélek röppenése a levegőt; szirmokat bont a nap; szivárványba izzik minden álom és sóhajtás; a szél virágport zizeg az alkonyatban – a növekedés titkos hangja, a virágporos zsongás maga a tiszta kommunikáció a szentséges és a hétköznapi között...

KOCSIS CSABA HÁROM FOTÓGRAFIKÁJA AZ ÖTBŐL. – A MEGNYITÓ UTÁN MEGZENÉSÍTETT VERSEKET ADOTT ELŐ A KÖRÖMVIRÁG EGYÜTTES (LÁSD A NYITÓ KÉPET)

FÖLVILLANÁSOK SZÓNYI SÁNDOR BIBLIAI FESTMÉNYSOROZATÁBÓL

A Konyáron élő Holló László-díjas festőművész, Szónyi Sándor az elmúlt évben rendezett adventi kiállítást a szomszédos Derecske város katolikus templomában a legújabb festménysorozatából. A képeken a reá korábbról is jellemző lírai szürreális elemeket ötvözte a mágikus realista és a szimbolikus kifejezésmóddal. Az új festői elemek már a 2012. novemberi, 70. születésnapji kiállításán atmoszférateremtő erejűek voltak – szecessziós pompával és misztikus sugárzással átszőtt táj-

képei az erdélyi élménykör ellenére is igazi keleti miliőt elevenítettek meg. Újdonságot ehhez képest most egyrészt a témaválasztás hozott – Jézus életét idézte meg a képeken –, másrészt a választott téma fölerősítette Szónyi fényének szakrális természetét, a festői lényegkeresés új útjait.

FESTMÉNYEK
SZÓNYI SÁNDOR
BIBLIAI SOROZATÁBÓL:
A HÁROM KIRÁLYOK
LÁTOGATÁSA (FENT);
MENEKÜLÉS EGYIPTOMBA;
ZÁKEUS A FÁN (A TÚLLOD-
DALON, FENT), KORPUSZ

Az előző lapszámban az *Angyali üdvözlés* című képet idézhettem föl a sorozatból. Az angyal éppen a Szüzet köszönti, és a kezében tartott liliomot eláraszítja az égi Fény. Az ikonográfiában ezzel a Mária köldöke fölél hatoló fény-sugárral ábrázolják az Ige testté válását (Megtetesülést, Fogantatást). Mária a szűzliliommal egylényegű, miként a Megváltó Jézus a Fénnyel.

S ez a fény van jelen mindvégig Szőnyi Sándor képein: a napkeleti bölcsek látogatásánál vagy a Jeruzsálembé vonuló Jézust látni akaró Zákeus történetét megidézö festményen és a többi képen, még a golgotai magányos jeleneten is. Azokból a tájakból pedig, melyek korábban Szőnyi Sándor félelmeket és vágyakat zabolázni akaró látomásainak színterei voltak, most előbb a fizikai és a lelki-kulturális tradícióból fakadó otthonkeresés allegorikus természeti környezeté lett, majd a szakrális identitás megtalálásának metafizikus topográfiájában kaptak továbbképzelt tájai megkülönböztetett lélekföldrajzi státuszt.

Szőnyi úgy bánik a fényvel, mint finom, virágzó anyaggal, aranyfüstté váló virággal. Mintha maga is szorgos méhe volna a jézusi szeretetkaptárnak...

ANGYALOK A LABIRINTUSBAN

Aknay János régebbi és újabb festményeiről

Aknay János festészetében az 1970-es évek első felében bukkant föl az angyal motívuma – az 1972-es és '74-es *Angyali üdvözetek* vagy az 1974-es és '75-ös *Kálváriaangyal* festmények azokat a sematikus figurális angyal-toposzokat előlegezték, amelyek jó egy évtized múlva uralni kezdték az életmű akkori szakaszát. A grecói identitáskeresés egy fajta parafrázisaként elnyújtott test, a glóriás fejforma (vagy az önmagában is glóriát asszociáló fej), az egyszerre absztrakt geometrikus íveket-formákat követő végtagszárnyak az angyalfigurát magát is térkonstrukcióként, valamilyen áhítatkaraktert sugárzó, ég és föld között lebegő szakrális építményként jelenítették meg. Az ugyancsak 1975-ben megjelenő *Városvédő angyal* – háttérben a város, Szentendre házainak atmoszférateremtő erővel modellezett térstruktúrájával –, majd egy évvel később az *Órangyal* első festmény-variációi a város szögbe zárt szerkezete és az angyalt fölépítő csupa ív, csupa kör formációi között (illetve a képlékeny angyalformákat mind inkább magukra öltő épületek és a házzá, templommá váló angyalok között) érzékeltették a harmóniakiáltó kontrasztot. Aknay korai angyalai olybá tűnnek, mintha egy oltárképről vagy templomfreskóról léptek volna ki a város színesen alkonyodó zónájába, hogy a festő – angyallá válva ő maga is – egyszerre szolgálhassa és uralhassa a Várost.

A nyíregyházi születésű, a művészeti iskolákat Debrecenben és Budapesten járó Aknay János számára az angyal és a város találkozása az expresszív-allegorikus festővallomás jelképes kerete és valós színtere is volt: a fizikai és lelki otthonkeresés, a szakrális-szellemi hazatalálás, a külső élettér és a belső vágy (álom) találkozásának a megtestesülése. Egy 1974-ben írt vallomásában fogalmazza meg, hogy 1971-től reméli szentendreinek vallani magát, noha az útjait még akkor sem látta igazán. Minden tanultságát gátló tényezőnek érezte, és mintha légüres térben lebegett volna – harmóniáival és diszharmóniáival csak később nyílt meg a város előtte, de akkor úgy magába is szippantotta a festőt, hogy szinte második születési helyének vallhatta Szentendrét.

Ezt a vallomást Novotny Tihámér idézte föl a 2009. évi szentendrei és a 2010-es debreceni életmű-kiállításokra megjelent monografikus katalógus tanulmányában, s költői erővel írta le Novotny, hogy milyen Szentendre-kép formálódott ekkor Aknay festészetében.

„A bújócskát játszó kacskaringós utcák, a kurta sikátorok és a zegzugos udvarok. Az élet színdarabjához épült hegyes tetők és az emberarcú homlokzatok. A keces és hajlékony oromdíszek és a párkányzatokon egyensúlyozó álmag kőbabák. A föl-lejáró, meghittén muzsikáló lépcsőfokok, s a lágyívú, jelvényes kőkapuk, meg a lizénás, copfos ablakok. Az *Ige* csigaházába göngyölődő kálváriák és a rozsdáette, szenvedő korpuszok. Az égre mutató, éber, keresztos toronysüvegek és az időutazó, csendestű templomhajók. A hétköznapi emberek és a megdicsőült, mélázó szentek. Az aranyfüst glóriákba burkolódzó, könnyecseppeket izzadó, hallgatag ikonok, s a freskókról röppenő, neszező szárnyzuhogások és a szekkkókról leváló, felhőként úszó, szelíd angyalok... S azóta is, *mint szakrális felhőből fakadó jóleső jeleső*, bőségesen hullik az égi áldás a vásznak és papírok sokaságának termékeny talajára. Mert nála az égi mására emlékeztető, bensőségesen átszemélyesített város szakrális áhítat-kulisszái egy új, szubjektív módon tömörített *lírai-szürrealis*, s végeredményben a hagyományos térhatást elhagyó *sík-konstruktív* értelmezési képszerkezetben és hangulatban” áll előttünk megannyi tanúja a múltnak és formálója a jelennek.

Aknay „antennaszárnyú”, „fésűszárnyú”, felhőszárnyú”, klasszikusszárnyú” angyalai egyik pillanatról a másikra angyalos várossá varázsolták Szentendrét – hívta föl a figyelmet Novotny Szakolczay Lajos észrevételére –, s különösen az *Angyali üdvözlés*-képek váltak fontossá egyszerre hangsúlyozva az ikonszerűséget és az üdvtörténet folytonosságát, máig ható szellemi kiteljesedését. Aknay megjelenítései, noha kapcsolódtak a szentendrei angyalok sorához (Vajda Lajos ikonos önarcképe 1936-ból; Bálint Endre angyalai – 1960–74; Deim Pál *Freskók* c. képe 1968-ból vagy *Csend*-sorozatának darabjai – 1968–72; Korniss Dezső papírsárkányokra emlékeztető szárnyas lényei; valamint a „vajdás” kortársak – pl. ef Zámbó István vagy Matyófalvi Gábor – ikonszerű bábfigurái), testképeiben mégis erősebb a szellemi jelenlét, a szakrális megszólíttatásvágy kifejezése, mint a fizikai identitáskapcsolat.

Az *Angyal születik* sorozattal 1986–1994 között Aknay János a kislánya, Sáríka halálának fájalmából alkotja meg festői kifejezésének új vonalát, majd 2006-tól újra foglalkoztatja a téma- és motívumkör. A figura háttérbe szorul, geometrikus és kalligrafikus jelek kapják a főszerepet, kirajzolódnak a rovásjelek (a korán elment Édes Aknay Sáríkat sirató rovásjelek), s a gyász érzését fokozza az édesapa siratása is.

„Most már megértjük Aknay János újabb munkáinak rovás-liturgiákba rejtett gyászát, szomorúságának komor, szögletes emblematikáját, a

koporsóformákba égetett és a képmandalák negyedeibe tűzött rovásjeleket, s a képzeleti terek színsíkjaira rótt elolvasható vagy meg nem fejthető, csak érzékelhető és érezhető ecsetírásos siratóéneket: nyolcéves kislányának elröppenő, fecskeszerű lényét, s *A nagy utazás* című festményének (1987) reményt nyitó kapuját, valamint édesapja halálán érzett fájdalmát” – fogalmazza meg a meghatározható felismerést Novotny.

Az ácsolt koporsóból született az angyal, s ezeken az új ciklusokon keresztül – „mintegy bűnbánati, megtisztulási és kegyeleti rítusként” – dolgozta föl a kislánya és az édesapja halálát a művész. Az *In memoriam*, *A nagy utazás*, a *Kislányom emlékére*, az *Angyali üdvözlés*, a *Kapcsolat*, az *Üzenet*, az *Angyal születik*, a *Ballada* és a *Ballada S* sorozatok után formálódnak a vásznon az S-alakú angyalok – „a szárnyakon-szárnyak, szárnyakban-szárnyak, valamint a szárnyak-nélküli szárnylények rengeteg változata születik meg ebben a több alciklust teremtő, öt évig tartó periódusban”. 1992–2008 között (illetve máig) felváltva és párhuzamosan is szerepelteti az angyalmotívumokat és angyalszimbólumokat (a figuráktól az ideogrammakig), olykor absztrakt lények, és máskor anyagszerűen megjelenő látogatók, üzenethozók jelennek meg az ajtóknál, a sikátorok között, a házak fölött, eljutva a gyásztól a fényig (vagy a zuhanástól az emelkedésig).

Az absztrakt (rovásjeles, geometrikus, háromszög- és ellipszis-) angyalok nemcsak jelek, hanem festőanyagká nemesített indulat-kifejezések is, Aknay János figurális angyalábrázolásai az égi és földi világ közötti kapcsolatlétesítés szándékáról, a transzcendens üzenetek kódolásáról, illetve az anyagtalanság megértésének a képességéről is tanúskodnak. Nagy Márta fogalmazta meg, hogy a képein föltűnő figurák – megjelenítési módjuk szerint (angyalfejek, teljes és féllalakos szárnyas angyalok) – egy fajta teremtésutánzó gesztusok, a látványon, a tapasztalati világon túlmutató szimbólumok. S az angyalt azért kell láthatóvá tenni figurálisan is, hogy – Aquinói Szent Tamás értelmezését követve – az anyagtalanság szellemi teremtmény és az általa hozott üzenet az anyagi világ számára látható legyen. S az a tény, hogy az Aknay-angyaloknak vagy nincsen szemük, illetve, ha egy mandulavágású szem van is, de nincsen tekintetük, az ábrázolás biblikus hűségéről tanúskodik. Felvett testük van ugyanis az angyaloknak, s nincsen szükségük fizikai szemre, mert nem azzal látnak. A tekintetnélküli angyalban, mint ikonszerű bábtestben, az angyallények szellemi létezése a domináns, és láthatóságuk csak azt segíti, hogy érzékeltetni tudjuk a láthatatlant is.

2015 januárjában – a *Szentendrei múzsa* címmel Pécsen rendezett gyűjteményes kiállításához kapcsolódva – jelent meg *Az emlék jelene* című, Aknay János művészetét bemutató új album, amelyhez P. Szabó Ernő írt egy színes reprodukciókkal gazdagon illusztrált, 15 oldalas tanulmányt. A műmellékletben több mint 200 reprodukció található az *Emlék 2010–2015* szentendrei konstruktív-geometrikus városkép-sorozatból, az *Órangyalok, festőangyalok 2010–2015* ciklusból, a 2010–2013 közötti *Korpuszok*ból, itt látható továbbá a 2014-es *Evangélium*-sorozat 11 festménye (*Angyali üdvözet, Háromkirályok, Krisztus megkeresztelése, Lázár feltámasztása, A hegyibeszed, Jézus bevonul Jeruzsálembe, Krisztus Pilátus előtt, Krisztus keresztre feszítése és mennybemenetele, Feltámadás, Ítélező, Mennyei Jeruzsálem*). Az album végén a 2009-es oeuvre-katalógus életrajzi lexikonjának folytatását kapjuk (újabb díjak: Holló László-díj, Kossuth-díj; egyéni kiállítások és kapcsolódó rendezvények; csoporttárlatok, árverések, művésztelepek; köztéri művek; a munkásságot méltató válogatott irodalom; Aknay-művek felhasználásával készült könyvek, könyvészeti kiadványok; filmek, vetítések, rádióműsorok).

Ebben az új kontrasztos-harmonikus kontaktusban jól érzékelhetők azok az egymástól oly távoli, Aknay beszédmódjában mégis oly finoman egymáshoz idomuló festőnyelvi rétegek, mint a barokk architektonikus elemeiből elvonatkoztatott mértani formák és a rovásírás jelei, az angyali jelenlét pedig fölfelé nyitottá teszi a szentendrei labirintust. S noha az angyal „iszonyú” vagy „rettenetes” Rilkenél és Radnótinál, egyszerre félelmet keltő s megváltást hozó János *Jelenése*iben, őrzőangyal-jellegénél fogva és a jó hírt bejelentő Gá브리el miatt az angyal: a reménység. Kíút a labirintusból. – Az angyal maga az égre nyíló kapu.

AZ EMLÉK JELENE CÍMŰ ALBUM (2015) BORÍTÓJA;
AZ ANGYALI ÜDVÖZLET CÍMŰ AKNAY-FESTMÉNY (2014)

KÉPES MŰVÉSZETI ÉS KULTURÁLIS HÍREK

ÉTVÁGYGERJESZTŐ „KÉPNÉZEGETŐ”

Újabb debreceni festő képeit lehet nézegetni – tette közzé a *Dehür.hu* hírportál júliusban, KARSAI ÁGOTA virágos témájú selyemképeit ajánlva a művészetbarátok figyelmébe.

Nyár elején vállalt új feladatot is a Belvárosi Kézműves Étkeзде (Both-Dega Imbisz), ahol debütálásként a hely háziasszonya, Bothné Dóra mutatta be a festményeit, és a tervek szerint háromhetente újabb kiállítási program várja a vendégeket, a szervezési munkákban együttműködve a Kortárs Szalon Kulturális Alapítvánnyal. A hírportál Bothné Dórát idézi, aki vallja: az ismert és pályakezdő művészeknek egyaránt szükségük van a közönséggel való közvetlen találkozásra, melynek miért ne lehetne alkalmas közege egy vendéglátóhely, ahol találkozik egymással a tanyai gasztronómia és a városi képzőművészet. (Később zenei-irodalmi délutánok otthona is lehet majd az Imbisz.)

Karsai Ágota Debrecenben született, itt él és dolgozik, fest és grafikákat készít. Csoportos kiállítások mellett önálló tárlatokon Debrecenben, Egerben, Sárospatakon és Hajdúböszörményben mutatkozott be eddig.

BERI VALÉRIA ÖNÁLLÓ TÁRLATA

Beri Valéria a Potyók-festőiskola növendékeként, majd baráti társaságok szervezésében több alkalommal bemutathatta már képeit – de csak idén júliusban rendezte meg első önálló tárlatát a debreceni Fórum Frei Kávézó Galériájában. *Festett világ* címmel csendéleteket, portrékat és tájképeket állított ki.

BERI VALÉRIA: PROVENCE

NYÁRI ZÁPOR – V. SZABÓ ILDIKÓ ÚJ FESTMÉNYEI

A debreceni művésztanár munkáit az elmúlt években rendszeresen láthattuk a megyei őszi tárlatokon, a Medgyessy Ferenc Képzőművészeti Kör tagjaként is rendszeresen bemutatkozik. 2010 óta hatodik önálló kiállítását rendezte meg június 2–20. között a Benedek Elek Könyvtár galériájában (itt 2011-ben már szerepelt). Most bemutatott képeit jellemzi a derű és a ködös nosztalgia kettős karaktere; a kísérletező kedv számos kompozíciójának intellektuális bázisa, azonban a klasszikus formakultúra rendje fegyelmezi őt. Játék és humor ugyanúgy szervesen hozzátartozik alkotói világához, mint az allegorikus látás vagy a drámai sűrítés; s őszinteségének egyszerre fokmérője a gyermeki nyíltság és a bölcs belátás.

KÉT REPRODUKCIÓ ÉS EGY MONTÁZS
V. SZABÓ ILDIKÓ KIÁLLÍTÁSÁRÓL

XIX. HAJDÚ-BIHARI GRAFIKAI MŰVÉSZELEP

Az 1996-os alapítás óta az idén – július 13–23. között – 19. alkalommal rendezték meg a grafikai művésztelepet Derecskén.

A nyitótárlat a 2013-ban elhunyt DUSCHANEK JÁNOS festőművész munkáiból mutatott be emlékező válogatást, a telepzárón a frissen készült sokszorosító grafikai lapok

fogadták a közönséget. Itt adták át a telep nívódíját, a Móré Mihály-emlékplakettet, melyet az idén – a művésztársak titkos szavazata alapján – PAPP KÁROLY grafikusművész érdemelt ki. (A művésztelep tagjai voltak: *Baráth Pál, Börcsök Attila, Durucskó Zsolt, Fátyol Zoltán, Fehér Csaba, Holló-Csejtey*

Kinga, Józsa Sándor, Lukács Gábor, Mal-lár Gabriella, Papp Károly, Subicz Ist-ván, Szakáll Szilvia, Székely Géza, Tamus István, Varga József.

KÉPEK AZ ÁRÓ-KIÁLLÍTÁS
MEGNYITÓJÁRÓL

52. ALKALOMMAL BÖSZÖRMÉNYBEN

A hagyomány szerint az előző évi Káplán Miklós-díjas alkotó egyéni tárlata indította útjára a Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep új idényét. Immár az 52.-et: Gajdán Zsuzsa festőművész (plasztikus) elemeket is bemutató képzőművészeti kiállítása.

Az 52. idényre 15-en kaptak meghívást – a helyi művészek (Gajdán Zsuzsa, Horváth Tamás), a debreceni alkotók (Burai István, Durucskó Zsolt, Potyók Tamás) mellett érkeztek Miskolcra (Drozsnyik István), Kisújszállásról (Bécszabó András) és Nyíregyházáról (Fekete Nóra); Szlovákiából jött Frantisek Turcsányi, Romániából (Nagybányáról) Nicolae Suciú és Kovács Bertalan, Oroszországból Jurij Ponomarenko, Hollandiából Lódi Gábor és Lidwien Schuitemaker. Korábban a dél-amerikai kontinensről és Japánból is jöttek a hajdúsági táj inspirációját keresve alkotók, s néhány éve pedig Indiából van rendszeresen résztvevője a művésztelepnek. Az idén a kontinentális országot Vimmie Manoj képviselte.

A művésztelepet július 4–18. között rendezték.

GAJDÁN ZSUZSA KIÁLLÍTÁSÁN (FENT) A FOTÓT SÁNTHA ANTAL KÉSZÍTETTE; AZ ÖNARCKÉPEK TABLÓJÁT HORVÁTH TAMÁS FOTÓZTA; A ZÁRÓKIÁLLÍTÁS MEGNYITÓJÁRÓL (BALRA LENT) MOLNÁR PÉTER TUDÓSÍTOTT (HAON.HU)

ÚJ KORTÁRS ART EXPO
A DEBRECENI BELVÁROSI
ÚDVARHÁZBAN

Az új kortárs art expó alternatív neve az I. Debreceni szabadtéri festmény- és grafikai kiállítás; kezdeményezője Máté László.

VARGA JÓZSEF képriortja MÁTÉ LÁSZLÓ Ezüst Mókus-díjas vásárszervező, a debreceni (s az utóbbi években a hajdúszoboszlói és hajdúböszörményi kihelyezett) régiségvásárok animátora új kezdeményezését mutatja be. Évtizede már, hogy megszakadt a debreceni kortárs art expók sorozata, s ezt a hiányt pótolja most idényjelleggel a 2015 nyarán a Cívus Ház Zrt. támogatásával útra indított program: június 13. és augusztus 22. között összesen hat alkalommal szabadtéri festmény- és grafikai kiállításnak adott otthont a Piac utcai, Belvárosi Udvarház.

A művészek maguk kínálták a műteremből többnyire a tűző napra hozott portékáikat, rendszeresen találkozhattunk például Baráth Pál, Beer David, B. Orosz István, Burai István, D. Király Sándor, Hüse János, Kádár Nagy Lajos, Katona Bálint, Makai Imre, Maksai János, Nagy Sándor Zoltán, Pazonyi László, Wrábel Erzsébet műveivel. Kiállított a Misztika Galéria; s a gyűjtők között több alkalommal ott láttuk kínálatával Bodó Istvánt, Kiss Józsefet és Papp Gyulát. (Az elhunyt debreceni művészek munkái közt feltűntek Holló László képei – Máté László épp egy Holló-csendéletet mutat az előző oldali fotón –, Madarász Gyula, Bényi Árpád alkotásai.)

VÁLTOZATLANUL NAGY SIKERE VAN A DEBERCENI RÉGISÉGVÁSÁRNAK A KISHEGYESI ÚTON;
AZ IDÉN IS MEGRENDEZTÉK AZ AUGUSZTUS 20-I ÜNNEPI KIRAKODÁST (FOTÓ: VARGA JÓZSEF)

BERTHA ZOLTÁN

SZÉPEN MAGYARUL, SZÉPEN EMBERŰL

A Magyar Újságírók Közössége Petőfi Sándor Sajtószabadság-díjával kitüntetett Ködöböcz Gábor köszöntése

„Személyesség és egyetemesség, tradíció és modernség szintézisére ügyelve hozza létre korszakos jelentőségű életművét, amely éppen azért tarthat számot sokak érdeklődésére, mert a kommunikációképesség és a korszerűség követelményének egyaránt megfelel.” Ezekkel a szavakkal köszöntötte a Petőfi Irodalmi Múzeum hatalmas közönsége előtt 2009 tavaszán Ködöböcz Gábor kortárs költészetünk klasszikusát, Kányádi Sándort nyolcvanadik születésnapján, Barabás Zoltánnal együtt átadva egyúttal neki a Partiumi Írótábor az évi irodalmi díját is. Úgy hangsúlyozva hagyomány és újítás, éthosz és esztétizis példaállító szerves egységét a Kányádi-lírában, hogy azzal mintegy saját irodalomtörténeti, kritikai hitvallásának – „ars criticá”-jának – a lényegét is megfogalmazta: a nyitottságot minden hiteles szellemi, erkölcsi és esztétikai műérték örökérvényűségére, s vele minden autentikus és igaz magyar nemzeti kulturális törekvés és csúcsteljesítmény iránt.

Ködöböcz Gábor volt, aki a Kárpát-medence egészét tekintve is először, elsőként készített (bölcészdoktori disszertációként is megvédett) monografikus pályaképet a jelenkori erdélyi és összmagyar irodalom mesteréről (2002-ben jelent ez meg *Hagyomány és újítás Kányádi Sándor költészetében – A poétikai módosulások természete a daloktól a „szövegekig”* címmel, a Debreceni Egyetemi Kiadó neves akadémikusok – Bitskey István, Görömbei András, Imre László – szerkesztette és fémjelzte kitűnő irodalomtörténeti könyvsorozatában, a *Csokonai Könyvtár* 26. darabjaként). Az átfogó pályarajzé az érdem, hogy modern magyar sorsköltészetünk kiemelkedő fejezetének méltó nagyságrendű tárgyalásával korunk remekírójának „kanonizációját” mintegy új szakaszba léptette. A krónikás és vallomásos Kányádi-versek katartikus jelentésvilágának érzékeny feltárásával pedig újólag irodalom és kollektív történelmi, lelki, morális önismeret mély összefüggéseire, személyiség és közösség elválaszthatatlanságára figyelmeztet ez az elemzés, amely – az analitikus részletértelmezések sokaságát a tág látókörű értékelés szempontjaihoz emelve – egyben élénken tanúskodik arról a szerző által sokszor

kinyilvánított és mindenkor alkalmazott kritikái alapelveiről is, hogy az adott tárgyat nemcsak vizsgálni, hanem szeretni is kell: ahhoz, hogy érvényesen beszélhessünk róla. „Rilkével szólva: a költőkhöz, a versekhez csak szeretettel lehetünk igazságosak. A szeretet ugyanis nemcsak egy érzésminőség, hanem megismerő, megvilágosító, megtartó és üdvözítő erő” – szögezi le Kődöböz Gábor, aki a Kányádi-monográfia hőse nyomdokában mint a monográfia szerzője is megkapta 2011-ben a nagyváradi Partiumi Író Tábor Egyesület rangos irodalmi díját. (Éppen Kányádi vagy Lászlóffy Csaba után, vagyis kortárs klasszikusok sorához kapcsolódva.)

S valóban, nemcsak a megértő, hanem a megtartó szellem nagykövete is ő, aki szemhatárát spirituális, művészeti-kulturális és szakrális magasságokhoz igazítva vállal közvetítő, összehangoló szerepet magyar tájak, korok, messze sugárzó tér- és időövezetek között. A kitágított értelmű műveltségben, irodalmiságban is mindig az otthonosságot, a bensőségeséget, az összetartozó emberi lényegvalóságot és létminőséget keresve és tapintva ki; mert hite szerint „a magyar nyelv és a belőle születő irodalom sokat tehet azért, hogy a világ otthonosabb és élhetőbb legyen.” A tiszántúli, nyírségi (vásárosnaményi, vámosatyai) szülőföld és gyermekkor, a nyíregyházi gimnáziumi és a debreceni egyetemista diákévek, majd a hajdúböszörményi középiskolai tanítás és 1986-tól az egri Eszterházy Károly Főiskola irodalomtudományi tanszékén betöltött tanári hivatás mind annak a tudatosságát erősítették benne, hogy az irodalmi kultúrának embernevelő, egzisztenciális, létigazító jelentősége, elidegeníthetetlen humanitásalakító életfontossága van. Hogy lét- és hazaszeretet, hit és tudás, emberség és magyarság nem ellentétei, hanem kölcsönös feltételei egymásnak. Élmény és érték, értelem és érzelem, rend és szabadság – József Attila és a többiek ígésző tanítása szerint.

S éppen ezt az összetettséget nyomatékosítja Kődöböz Gábor következő könyvének, a 2003-ban a miskolci Felsőmagyarország Kiadónál megjelent tanulmánykötetének már a címe is: *Értékvilág és formarend*. Felvonulnak ebben megidézett, megfaggatott műveiken keresztül Vörösmartytól, Petőfitől, József Attilán, Nagy Lászlón, Pilinszky-n, Kálnokyn, Faludyn át, Jókai Annáig, Serfőző Simonig, Utassy Józsefig, Kovács Istvánig, Nagy Gáspárig, Döbrentei Kornélig mindazok, akik eszme és artisztikum organikus igényteljességével írták be magukat klasszikus és modern magyar irodalomtörténetünkbe. Közben nemzedékektől, irányzatoktól, műfajoktól, régióktól, ismertségüktől függetlenül egymás mellé kerülnek még Tóth Krisztina és Tar Sándor, Papp Magdolna és Bányász István, Szokolay Károly és Loboczkó János. S a sor az

újabb – s címében megint sokatmondó – tanulmánygyűjtemény, a *Megtartó párbeszéd* (Miskolc, Felsőmagyarország Kiadó, 2009) lapjain sűrűn folytatódik: Ady Endre, Juhász Gyula, Lázár Ervin, Apor Elemér, Kiss Benedek, Konczek József, Kannás Alajos, Cseh Károly, Fecske Csaba, Léka Géza, vagy az irodalomkritikus Görömbei András, Szokolczay Lajos és sokan mások révén. Olyan gondolatgazdag összefoglalásokig, mint amilyen például az 1956-os ihletésű magyar költészet áramlatait tárja elénk; s olyan beszélgetésekig, amelyek mélyen bevilágítanak egy-egy alkotóműhely titkaiba: Serfőző Simonnal, Konczek Józseffel, Nagy Gáspárral, Szokolczay Lajossal.

A régebben és az újabban készült tanulmányok, esszék, kritikák, interjúk serege nyújt azután impozáns panorámát az erdélyi irodalom fő vonulatairól az *Erdélyi élmény – erdélyi gondolat* (Pandora Könyvek 23., Eger, Líceum Kiadó, 2011) című kötet oldalain – ahol is Áprily, Jékely, Dsida Jenő, Sütő András, Szilágyi Domokos, Csiki Lászlón kívül az erdélyi és partiumi vétékes-kötődésű szépirodalom megannyi ma is élő jelesével találkozhatunk, olyanokkal, mint Farkas Árpád, Ferencz István, Kovács András Ferenc, Barabás Zoltán, Lipcsei Márta, Pataki István, Demeter József, Csenger Levente és a többiek.

2014-es kötete – *Szépen magyarul, szépen emberül* (Esszék, tanulmányok, pályaképek – Bp., Magyar Napló Kiadó) – még tovább bővíti az elemzett, értékelt és megbecsült szellemi nagyságaink körét: Weöres Sándortól Csoóri Sándorig és tovább (a „Hetek” nemzedéke utáni „Kilencek” mértékadó alakjai közül) Oláh Jánosig, Mezey Katalinig, a nagyváradi gyökerű Gittai Istvánig, a Tokaji Írótabort évtizedekig fémjelző Székelyhidi Ágostonig, a kiváló egri költő és meseíró Anga Máriaig, a kecskeméti S. Csoma Jánosig, a volt tanítvány Bozók Ferencig, a hajdúböszörményi (s a Kertész László irodalmi kört vezető) Papp-Für Jánosig, az ózdi (volt sárospataki diák) Fazekas Józsefig, és Holló Józsefig, Farkas Gáborig, Vitéz Ferencig, vagy a kárpátaljai Nagy Zoltán Mihályig. A klasszikusokat tekintve pedig Mikes Kelemtől Gárdonyi Gézán át Németh Lászlóig ível a sor. És műfajilag is sokszínűen: átfogó pályarajz, laudáció, köszöntés és kötetrecenzió mind szép rendben fér meg egymás mellett: ahogyan a főcím is jelzi ezt a kritikai credo-t, ezt az irodalomtörténeti hozzáállást és hitvallást: szépen magyarul, szépen emberül. Minden régi vagy legújabb magyar értékre figyelve, senkit nem lebecsülve, hanem mindenkinél a maradandó teljesítményt látatva és tolmácsolva.

Körképet, tablót festve Kárpát-medencei irodalmunk legfőbb vonulatairól, s történelmünk olyan meghatározó időszakait is göröcső alá helyezve, mint

az országcsenkoló tragikus trianoni békediktátum vagy az 1956-os forradalom és szabadságharc, s ezek irodalmi vetülete, visszhangja és utóélete. Tárnyilagos, mértéktartó, előítéletektől mentes – szakszerű fogalmiságot és beleérző empátiát egyszerre tanúsító és érvényesítő – szép esszéstílusban, megragadón gondolatgazdag fejtegetésekben taglalva lélekemelő eszményeit. S ezeket erőszakos kánonoktól függetlenül észrevételezve és hitelesen elénk tárva a legváltozatosabb írásművészek életútjában, magatartásában és alkotásaiban. „Micsoda energia és fényes produktum!” – írja minderről az elemző teljesítményről Sz. Tóth Gyula, kiemelve még a megközelítés módszerében „a beleérzés, az átlényegülés” finomságait, hogy Kődöböcz Gábor mindenkori, örökbecsű értékeket „ápol, őriz, közel hoz”, „kitűnő az ízlése”, stílusa „elegáns, nyelvezete példásan szabatos”, beszédmódja „példaértékű”, miközben „ézelmekre tapint”, s „a gondolatokat képekkel színezi” (*Partium*, 2014/3.).

Igen, az irodalomról szóló beszéd így lesz igazán igényes és minőségelvű, mert hiszen maga az értékelvű irodalom, a költészet is – amint azt a kötetbevezető szavak között olvashatjuk –: nélkülözhetetlen életteljességet sugárzó, megtartó és megtisztító erő; „mentális, lelki egészségünket védi, miközben a létet teljesebbé, a világot otthonosabbá, emberibbé teszi.” Hiteles önmegértéshez és létmegértéshez, egyben mérhetetlen szabadsághoz és lehetőséghez vezet, tehát élni segít – azzal, hogy látni, érezni, gondolkodni tanít. Lelki-szellemi szükséglet, hiszen „a derűt, a harmóniát és a belső békét munkálja bennünk.” S így válik a személyiség (íróé és irodalmaré, de befogadóé és irodalomszeretőé, vagy egyáltalán bármilyen érzékeny emberé is) nem kívülről, hanem belülről (a lelkiismerettől) és felülről (a szakrális providenciától) vezérelt lélekké. Amely egyszerre köt a gyökereinkhez és emel a fölöttünk lakozó értékmindenséghez.

Amint az a „fény- és létszerelmes költő”, Kiss Benedek esetében is példamutatóan valósul meg: róla egész monográfia született Kődöböcz Gábor műhelyében, amely a Magyar Művészeti Akadémia Ács Margit szerkesztette *Közlekedések írókról* című sorozatában jelent meg 2014-ben. Autentikus tájszeretet, hazaszeretet, eleven szubjektivitás és közösségiség, pannon derű, sziporkázó életöröm, kontemplatív harmónia, plasztikus tárgyiasság, delejező látomás, képhalmozó asszociativitás, képzetűsítő játékoság, archaikus-modern mítosz és metafizikai létbölcsesség (s még mi minden!) az, ami ennek a költészetnek a számtalan varázslatos műfaját, stílusformáját, nyelvuniverzumát betölti – a nagyszabású, mélyreható és szuggesztív elemzések gondolatébresztő eredményei és megállapításai szerint is. Az artistikum sugárzása a

„dalos, elégikus, himnikus kedély” táplálója ebben a versbeszédben, amelyben – a megigéző szépség jegyében – „a nyelv otthonosan lakja a formát.” A Kiss Benedek-pályakép az irodalomtörténeti portréműfaj legkiemelkedőbb darabjai közé tartozik.

A 2009-ben Eger város Irodalmi Nívódíjával, 2010-ben Eszterházy Károly-emlékéremmel, 2011-ben pedig Nagyváradon a Partiumi Írótábor – Tőkés László által átnyújtott – irodalmi díjával kitüntetett Kődöböcz Gábor értekezői munkássága mindamelllett távlatosan egészül ki a nemzedékeket a kultúra-ápolásra oktató több évtizedes tanári erőfeszítéssel, a fiatal tehetségeket felkaroló eredményes segítőkészséggel, a sikeres irodalomszervező, ismeretterjesztő, kiadványszerkesztő tevékenységgel. Szűkebb hazájában, a patinás Egerben ő vezeti a Kálnoky Lászlóról elnevezett irodalmi egyesületet, de még az Észak-magyarországi Írósoport titkára, a Tokaji Írótábor kuratóriumának is aktív tagja, s közben számtalan előadással, százféle anketon, konferencián, tanácskozáson, kulturális rendezvényen való részvétellel (és írásainak harmincnál többféle Kárpát-hazai folyóiratban való közlésével) kapcsol össze szellemi és baráti szálakat a Dunántúltól a Tisza-vidékig, Egertől Budapestig, Tokajtól Nagyváradig. Vidékek és generációk, alkotó tendenciák és művészi irányzatok egész hálózata szövetkezik és tükröződik ilyenképpen az ő számon tartó figyelmében és szolgálatában.

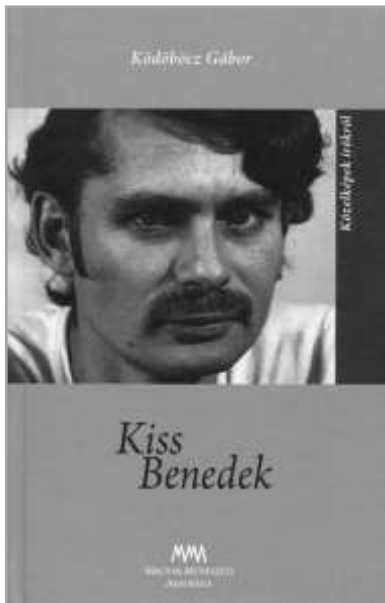
S e nagyarányú szellemi szövetségnek a kibontakozása történik meg annak az orgánumnak a holdudvarában, amelyet Kődöböcz Gábor 2007-ben kezdeményezett, indított és fémjelez csaknem egy évtizede. Az Egerben évente négyszer megjelenő (s immáron tehát a kilencedik évfolyamához érkezett) *Agria* című periodika, amelynek ő az alapító főszerkesztője, s amelynek munkálataiba családja – magyar szakos tanár felesége, Kődöböczné Tóth Ágnes és Debrecenben angol szakot végzett fia, ifj. Kődöböcz Gábor – is oly megható áldozatossággal és hathatós támogató odaszánással segít be, mára az észak- vagy felsőmagyarországi régió legkiterjedtebb vonzáskörű irodalmi fórumává nőtte ki magát. Jelképezve is szinte az értékóvó védővár vagy végvár, az őrtorony és kilátó, az összekötő, a begyűjtő és az életújító küldetés evidens, de mégiscsak a hősies vállalkozás révén megmutatkozó nélkülözhetetlenségét. A jubileumi harmincadik köteténél járó negyedéves *Agria* – ahogy maga a főszerkesztő jellemzi kiadványát – tehát már 2007-es „indulásától fogva egy olyan széles ölelésű lap, amely a nemzedéki és szemléleti sokszínűség jegyében tárja elénk a kortárs magyar irodalmat. A hosszmetzeti és keresztmetzeti elvet vegyítő szerkesztői felfogás antológia-, illetve almanach jellegű

lapot eredményez, melyben az egri és régióbeli értékek országos kitekintésben, sőt Kárpát-medencei beágyazottságban nyerik el a legteljesebb értelmüket. Arról, hogy voltaképpen milyen arculatú lap az *Agria*, mindennél beszédesebben árulkodnak a tények. A folyóiratban rendszeresen hatvan-hetven szerző jelenik meg – Pozsonytól Székelyudvarhelyig, Beregszásztól Lendváiig, Sárospataktól Szekszárdig, Mátészalkától Tapolcáig, Nagyváradtól Budapestig. A húszas éveikben járó pályakezdőktől a nyolcvanas éveikben járó generációkig mindenféle korosztály publikál a lapban. Túlzás nélkül mondhatjuk, hogy az *Agria* olyan, mint a bőségszaru: van benne minden, s a sokféle gazdagságban kedvére válogathat az olvasó. A nyitottságon alapuló, tág horizontú szerkesztői koncepció legfőbb hozadéka abban rejlik, hogy a kortárs irodalmat poétikai és világképi változatosságában, az alkotói törekvések árnyalatos sokszínűségében tudja felmutatni a lap. Ez a breviáriumszerű gazdagság és szemléleti sokféleség az *Agria* egyik legszembeötlőbb jellegzetessége és sokak által megbecsült értéke.”

S hogy mindez a pazar színbőség a karakteres össznemzeti értéktudat és a markáns identitásvállalás együttes dimenziójában képes egyszersmind integratív és minőségi teljességgel összegeződni, annak legfőbb feltétele és biztosítéka csakis a főszerkesztő felelősségteljes tisztánlátása és morális-szellemi formátuma lehet. Az a rokonszenves elkötelezettség tehát, ami összefogja régi és új, népi és nemzeti, szülőföldi és európai, gyökeres és univerzális érték-szférák együttes megbecsülését, tiszteletét, követését.

Az a szellemiség, amelyet Ködöböcz Gábor is képvisel, a magyar megmaradás záloga. Amikor őt kitüntetjük – most éppen a MŰK Petőfi Sándor Sajtószabadság-díjával –: magyar jövőnkért is tesszük. Mint barátja, mint eszme- és pályatársa, mint volt debreceni egyetemista diáktársa is szívből gratulálok és kívánok neki Istentől megáldott további sikeres alkotómunkát, kedvet, örömet és lankadatlan erőt!

(Bertha Zoltán laudációja elhangzott Budapesten, 2015. március 15-én, a Magyar Újságírók Közössége Petőfi Sándor Sajtószabadság-díjának átadásakor.)

KÖDÖBÖ CZ GÁBOR:

KISS BENEDEK Közelségek írókról

Magyar Művészeti Akadémia,
Bp., 2014., 256 old.

Ködöböcz Gábor legutóbbi tanulmány- és esszékötetében (*Szépen magyarul, szépen emberül*, 2014) *Pannon derű, életszépség és szakralitás Kiss Benedek bordalaiban* címmel olvastunk a költő élmény- és érzékenységformák gazdag áradását „kivételes nyelvi erővel” és „archaikus életrend lebírhatalatlan szépségével” megszólaltató lírájáról; illetve ugyanebben a kötetben lapozható föl a *Szomorún és boldogan* című kötetéről

írt kritika is. Ez utóbbi felütésében „az imponáló formakultúrával, irigylésre méltó érzelmi intelligenciával, kivételesen gazdag élményvilággal” megáldott Kiss Benedek költészetét a szerző úgy ítéli meg, hogy azért lehet az „beavatás-szerű és megvilágító erejű, mert a kreatúradattal élő szerző önmagát az univerzum polgáraként, a létezést pedig szentségként gondolja el”. Ez már evidenciaként mutatja föl a szuverén világépítés szándékát, amely – a fenti jellemzőkkel együtt, s Ködöböcz szerint is – a Kiss Benedek költészetében megvalósult, „nagy egészre tekintő, teljességgelví gondolkodás ethoszá”-t teszi megragadhatóvá.

S a monográfia sem kevesebbre vállalkozik, mint az életút és a saját, az arányt és az irányt is egyként szem előtt tartó „növésterv” (transzcendencia) jegyében mutatni be ezt a költői létformát és annak szerteágazóan gazdag természetét, művészileg érvényes és hiteles artikulációját. Ez a monografikus vállalkozás az alföldi tájházában töltött csikóévek és a *Kilencek* vonzásától kezdve, a disszonáns létérzékelésen és a poétikai-világképi gazdagodás fázisain, a gyermekversek játékos nyelvteremtésén keresztül, az életútösszegző számvetésig vezet el. Ha maga Kiss Benedek választhatta volna meg az életművét hitelesített mérlegre tevő irodalomtörténészt, ő sem dönthetett volna

érzékenyebb eszű s okosabb lelkű kritikus mellett, mint a Magyar Művészeti Akadémia sorozatszerkesztője.

S lássuk röviden Kődöböcz Gábor Kiss Benedek költészetét értékelő tételmondait! Ezt a lírát ő koncentrikus körökben táguló szellemi és lelki-nyelvi halmazú költészetnek véli, melynek egyszerre kiinduló és végpontja az alföldi táj. Petőfi szülőföld-közelsége, az Adyval sámáni párhuzamot teremtő hat ujj, a kisgyerekkorban apa nélkül maradás arra predesztinálta, hogy nagy elődök nyomán („természetélménye Petőfire, magyarságféltése Adyra, mindenség-igénye József Attilára emlékeztet” – fogalmaz Kődöböcz) alkossa meg egyéni arculatú líráját. A poézisgazdagító képvilágot termékeny módon ösztönző kiskunsági beágyazottság „egzisztenciális érvényű, konfesszionális mélységű” verseinek sorából ragyog vissza, s kiemelhető e sorból az *Utak keresztje*, mely „finom nyelvi strukturáltságával, összetett szemantikájával, illetve a kultúrhistóriai hagyományt egyéni módon átlényegítő és újratерemtő metaforikájával az újabb kori szövegkorpuszt is jelentős értékekkel gazdagító alkotás”.

Kiss Benedek meghatározó részt vállalt a *Kilencek* költőinek *Elérhetetlen föld* című antológiájában való szerepléssel abban, hogy beszélhessünk egyáltalán a magyar irodalmi többsíkúság jelenlétéről, hiszen a költőcsoportban – Vasy Géza meglátása szerint – az „élő magyar költészetnek majd minden tendenciája megmutatkozott”. A szinte pillanatok alatt elkapkodott antológia fogadtatása kapcsán több kritikus is kiemelte Kiss Benedeket, aki tizennyolc művével szerepelt a válogatásban, s leginkább értékelték a „varázsolni tudó nyelvi erőt, azt az eredendő költőiséget, ami az egész általa érzékelt világot, örömet vagy bánatot képes dallá, költészetté lobbantani” – írta róla Kis Pintér Imre. S jól érzékelteti Kődöböcz Gábor az ekkor kapott útravaló parancsot: „konok hűséggel és művészi szabadsággal képviselni azt a tradicionális értékvilágot, amely őt dajkálta és a hagyomány megtartó erejével útra bocsátotta”.

Még mindig a poétai státuszteremtés időszakánál tartva, a harmadik fejezet a „daloló kedvű indulás” helyzetét mutatja be a *Gazdátlan évszak* című, a magyar líra 1945 utáni történetében meghatározó 1970-es esztendőben (más könyvek mellett Kányádi Sándor *Fától fáig*, Pilinszky János *Nagyvárosi ikonok*, Ratkó József *Egy kenyéren*, Serfőző Simon *Nincsen nyugalom*, Weöres Sándor *Egybegyűjtött írások* vagy a Kassák-összes kontextusában) megjelent kötet alapján. A rendkívül tudatosan, már-már mérnökien pontosan szerkesztett kötetben Kődöböcz Gábor szerint szinte már teljes költői vértetében lépett nyilvánosság elé a természetet „szembeötlő gyakorisággal, breviáriumszerű gazdagsággal és változatos partitúrával” megszólaltató (s a

monográfus nem kevésbé költői jelzőivel), „daloló, szivárványló, szárnyaló, himnikus, elégikus és borongós” kedélyű Kiss Benedek.

A nemzedék pályanyitó kötetei közül az övé volt talán a legerősebb, s ezt kellett elérnie vagy túlszárnyalnia a következő könyvekben. Nos, az 1973-as *Békesség nektek, utak* című kötetben ez „nem feltétlenül és nem mindenben” sikerült, s a kritika gyakran a kelletnél is szigorúbban, keményebben tette szóvá a valós vagy vélt hiányosságokat. Ködöböcz Gábor releváns idézetekkel érzékelteti ezeknek a kritikai véleményeknek a súlypontjait, atmoszféráját, s maga is minősíti az észrevételeket. A monográfus természetesen megalkotta saját értelmezését is, kellő széttekintéssel és mélységgel komponálva egybe a kommentált kritikai észrevételeket, a versidézeteket és a költő vallomását, mely rávilágít a keletkezéskori létérzékelés sajátosságaira, a lírai alany magatartására. „A verseskönyvben tetten érhető alkotói dilemmák, helyenként talán motiválatlannak tetsző regiszterváltások, az előzményekből nem feltétlenül következő poétikai módosulások és esetleges – az első kötethez képest érzékelhető – egyenlenségek mind-mind a külső és belső körülmények [a kiszolgáltatottság-tudat és meneküléskényszer] szerencsétlen, sőt egyenesen deprimáló összjátékával magyarázhatók.” Ködöböcz Gábor úgy véli: a „kötet esztétikai arculatát az alaki, formai változatosság, a műfaji, hangnembeli sokféleség” jellemzi (egymás mellett jelennek meg az „experimentáló kedvű” avantgárd kísérletek és népdalszerű darabok), s talán ez is fölerősíthette az egyenlenségérzetet.

A nyolevanas évek lírájában meghatározó lett „az elégikus hangoltság és disszonáns létérzékelés” – miként a Kiss Benedek '80-as évekbeli költészetét bemutató fejezetcím sugallja. Az 1982-ben kiadott, az olvasót „tematikai változatosságával, az élményrétegek gazdagságával, alaki-formai sokféleségével és ritmikai variációival” meglepő *Szemem parazsa mellett* című kötet „az alkotói magatartást, a versek poétikai kódját tekintve visszatérés ahhoz az írásmódhoz”, amit az első kötetben követett a költő. Ekkorra már az életvonalatkozások háttérbe szorultak líránkban, és a tiszta irodalmi motivációt hirdető felfogás dominált, s erre reflektálva, „Kiss Benedek világában valóság és fikció, élet és költészet szerves egységében, látomás és realitás oszcilláló szintézisében születik meg a történelmi és köznapi realitások plasztikus poézise. Miközben a költő életéből csinál költészetet, a költészetéből csinál egy másik életet. S teszi ezt olyan finom nyelvi strukturáltsággal és szemantikai leleménnyel, hogy a verseket alkotó emlékterekben és időrétegekben a story és history tökéletes egyidejűsége és hiánytalan komplementaritása valósul meg” –

állapítja meg a monográfus, aki az 1985-ös *Napok és szemek* című kötetben az idő, a természet és a szerelem tematikai túlsúlyára emlékeztet a lírai szociofotók, a biográfiai ihletésű és a közérzetversek mellett.

Ködöböcz Gábor az életművet mint formai-poétikai és éthoszi egységet tekinti, így a különálló kötetek is a (transzcendens) növésterv egyenrangú állomásai. Következésképp az egyes versek is folyamatot tükröznek, tehát a monografikus kritikai szövegkorpusz verselemző, értelmező-komentáló részei is mintegy szervesen egymásba folynak. Lírai szöveg, vallomás és kritikai jegyzet építi az elemző életrajzot, Kiss Benedek lelki-szellemi költői arcképét a lírai átéltséggel fogalmazott alkotókritikai esszékeretben kapjuk meg, s közben akarva-akaratlanul vall magáról, értékvilágáról a monográfus is. Mert noha alapvetően leíró ez a beszédmód, az összefüggések föltárása már egyszerre normatív és expresszív.

Ez a megközelítés érvényes a '90-es évek poétikai-világképi gazdagodását reprezentáló *Szűkülő szemmel* és *A havazás mögött* című kötetek bemutatására is, kitérve közben a félidei összegzés szándékával közreadott 1993-as, *A világ örökbefogadása* című, válogatott verseket tartalmazó kötetre. Ez időben az életöröm az elmúlástudattal együtt nyilvánult meg, tehát az idill a tragikum árnyékában csillog, fölerősítve a minél több derűperc átélésének szándékát – „az intenzív jelenlét öröme, a spirituális realizmus attitűdje” több versben maradandó érvénnyel szólal meg.

A múlt idővel való szembesülés egyrészt a gyermek- és ifjúkori emlékeket hívja elő „a szürkületbe takart jövő” ellenében, Istenre is tekintve immár – „az eretnek hitvalló magatartás”-tól jutva el, „az Istenre hagyatkozó alázatig” –, másrészt, míg az ezredváltó években a költői kiteljesedés stációjának lehet tanúja az olvasó, a gyermekversek is mind nagyobb intenzitással hangzanak föl. *Színek vándorlása és Fénnyel, füttyel* címmel két kötetben (2007; 2009) jelentek meg gyermekversei, s Ködöböcz külön kiemeli a *Sára könyve* (1999) és *Kata könyve* (2008) című köteteket, figyelmeztetve rá, hogy itt nincs szerepjátszás és rejtőzködés, hiszen a költőben máig él a „benső (örök) gyermek”. A középpontban mindig a játék (és játékosság) áll, s az elmúlástudattal együtt is fölcsillogó örömversek mellett itt lép elénk talán a legteljesebb valójában a „fény- és létszerelmes költő”. S a gyermekversek szintén azt a tanulságot üzenik, miszerint „a költészet nem a lélek fényűzése, sokkal inkább a létteljesség forrása, s a bennünk élő, fényre áhítózó gyermek elemi szükséglete”.

S a fényre (a teljes létre) áhítózó költő nemcsak hosszúversekben és kulcskölteményekben tudja megérinteni a születés és elmúlás misztériumát, hanem

a nyelvtörő, a költői grimasz vagy éppen a világirodalom legtömörebb formája s egyben műfaja a haiku (illetve tanka) is alkalmas lehet erre. A monográfus véleménye szerint a Kiss Benedek pályáján az új évezredben megjelent haiku azt példázza, hogy „a költő fényforrásban és tisztánlátásban sem szenved hiányt. [...] A haiku műformájának nem kis leleményre és nagy experimentáló kedvre valló megújítása is azt bizonyítja, hogy költőnk rendkívül tudatosan keresi a megfelelő nyelvi, formai megoldásokat, a közlés és kifejezés legalkalmasabb lehetőségeit, és eközben állandóan reflektál saját nyelvhasználatára”. – S reflektál közben természetesen önnön létezésére is, a mikrovilág játékos (érzéki) esetlegességeire és a kozmikus sors törvények (metafizikai hívása) közé kifeszítve.

Befejezésül álljon itt egy Kődöböcz Gábor által is idézett tanka (*Celofánzacskó*): „Zörgök, mint üres, / gyűrött celofánzacskó / gyermektenyérben... / Állok – senki sem keres. / Állok töplesztő szélben.

A monográfia függelékében olvasható Kiss Benedek rövid életrajza, a költő főbb díjai (közte a Radnóti- és József Attila-díj, a Balassi Bálint Emlékkard, a Bethlen Gábor- és Arany János-díj, a Salvatore Quasimodo-életműdíj, és a Magyar Köztársaság babérkoszorúja), valamint egy válogatott bibliográfia (benne válogatott szakirodalommal Kiss Benedek munkásságáról); a kötetzáró képmellékletben pedig mintegy 40 fekete-fehér fotó idézi föl a költő életének fordulóit és fontosabb állomásait.

„ÉGŐ GYERTYÁK MELLETT,
A SZENT GYÖRGY HEGYI 'DÜHÖNGŐ'
SZOBÁBAN, 2013-BAN”

(BUTSKÓ GYÖRGY FOTÓJA
A MONOGRÁFIA 252. OLDALÁN)

AGRIA – 2015/NYÁR: BERTHA ZOLTÁN 60

Az idén (június 4-én) 60 éves Bertha Zoltán irodalomtörténészt köszöntötte a folyóirat összeállítása.

Oláh András, Finta Éva, Fecske Csaba, Gál Éva Emese, Dobozi Eszter, Anga Mária, Serfőző Simon, Fazekas József, Antal Attila, Kelemen Erzsébet, Benő Attila, Demeter József, Lajtos Nóra (illetve a nyár elején elhunyt nagyváradi Barabás Zoltán) verssel, versekkel köszöntötte az ünnepeltet. Szűk Balázs a Bertha Zoltánnal való találkozást idézte föl, Zsidó Ferenc ugyancsak egyetemi emlékeihez fordult köszöntő gyanánt; Bárdos Bódi László a Csoóri-költészet archetipikus szimbólumait vizsgáló esszéjét ajánlotta neki. Szintén nagyobb tanulmánnyal (*A mítosztáncolatató Ágh István*) tisztegett Jánosi Zoltán, és prózai köszöntőt írt, Lőrincz György, Tamás Tímea, Szakolczay Lajos pedig *A Gyémánteszű* címmel komponált köszöntő tárcát. Alföldy Jenő felidézte a három évvel ezelőtti, a *Sorsmetszetek* címmel kiadott tanulmánykötetre írt véleményét, ennek gondolati ívét követte, illetve folytatta most, reagálva egyúttal az irodalmi gondok új keletű diagnózisaira.

Magam is köszöntöttem Bertha Zoltánt – a Tamási Áron publicisztikájáról szóló tanulmány mellett az édesapa, a lelkész-tanár festőművész Bertha Zoltán képeinek motívumaira született egy verscsokor, melyet az *Agria* jelentetett meg. Két verset az előző *Néző•Pont*-szám is közölt, következzenek most a többi.

SZÁZADOKON MENETELÜNK

Bertha Zoltán festőművész (1914–2003) képeire

Bodrog-part

A Bodrog-parton magányos
csikó legelészik,
hold-fehér szőréen villannak
kackiás fények.

Elfekszem a dombok alján,
mint lassú páva rét,
arany szeplőim csillagok
fényével égnek.

Szabad vagyok, de szomorú,
tusakodó tündér
leszek, míg élek.

Májusi rózsafakoronám
megrabolt fészek.

Fehér ház

Vakítottak az izzadt lombú fák
mögül a fehérre meszelt falak.
Belekiáltottak
a napfényes májusi csöndbe.
A gégém rekedt,
bennszakadtak a szavak.
Szivárványt nevetett homlokomra
ez a köldökig csöppenő tavasz,
míg zsoltáros cimbalomfutamként
pergett reánk
az emlékek pipiske gyöngye.

VIRÁGZÓ GYÜMÖLCSFÁK
BERTHA ZOLTÁN FESTMÉNYE

Virágzó gyümölcsfák

Anyánknak göröngyös volt az arca,
imádkozó kezéből nőttünk.
Kendője szélén madarak csőre
csipkefelhőt lenget előttünk.

Kajszi és a szilva pelyhe rózsza
álomból ébreszt föl méheket;
cseresznyeszirmok permeteznek
andalgó sóhajhoz fényeket.

Isten pompáján gyönyörködünk, s még
muzsikás lombunk rügybe zárva.
Azúrködöt lebbent ránk az alkony,
e lányszínekbe áradt óceánra.

Jegenyék dala

Szilárdan feszülnek, mint a hit,
dombok ölébe, partok homlokára.
Századokon menetelünk,
s jegenyék leszünk mi is nemsokára.
Magasra nővünk, messze látunk,
ágaink hegyeznek túske reményt.
Hajnalonként orgonaszín csöndben
eltáncoljuk e költeményt.

Karcsú tekenőkbe fekszünk,
összeöleljük a földdel az eget –
mint a templomok húsvét vasárnapon.
Virágzó csípőnkéből vér csepeg,
s gyantaszínű édes sóhajunkra
fekszenek rá a gyöngö méhek;
a vállunkról pattanó szóke szikrák
lusta bodzafelhőkbe égnék.

Őrségbe állva szomorú parton,
gyanakodva nézzük az időt,
elámulunk a szemközti várfalon,
s hogy az éjjel fehér haja nőtt
a csöndnek. Virágzik deres hajnal,
egymáshoz szuszognak a lombok;
gyönyörű szívünk még reszket,
s visszabólintanak a tornyok.

A Bodrog fölött violaköd úszik,
ágaink hegyén pacsirta ébred,
túlhallik tán a vár fokán is,
túl hegyen s az óperencián is
ez a gótikus jegyenének.

„Kapaszkodjon belénk, ki fél,
nem szaggatja azt meg a szél,
támaszkodhat ránk az ég is,
elbírja azt egy falevél.”

HAJNALA BODROG FÖLÖTT
BERTHA ZOLTÁN FESTMÉNYE

XVIII.

Reggelre ott volt Október
az ablakon.
Szél fújt, eső verte
a rongyos őszi kertet.

MINDEN CSAK ÉHSÉG...

*Uzonyi Ferenc
műterméből*

Ott sikoltott az üvegen
azúrcsillogású rozsdá bánat,
téglavörösbe játszó piszkos-
kék remény, madárleheletnyi
sárga emlék hagyta ott az árva ágat;
feketére lyuggatott narancsszín
álmok tapadtak rá a körte vágyra,
s ha már nem lesz szükséged
neked se rám, ott leszek
én is nemsokára.

Eső ver, szél fúj
ablakodra őszi sárral.
Csend van. Fázol.
Meváltanád magad
a hallgatással.

XXX.

A kert végi lugasban
imádkozni készülsz.
Szinte hallani nyugtalan
vérednek dobbanását.

Szólítgatod az Istent,
de az nem figyel rád,
amíg saját magaddal nem tudsz
szóba állni.

HIMNUSZ AZ IDŐBEN

Az „ismeretlen”
Kölcsey Ferenc (1790–1838)

A dolgozat egyebek közt arra a kérdésre kísérel meg választ adni, hogy valóban jól ismerjük-e nemzeti fohászkodat és költőjét, s vajon meg lehet-e ismerni Kölcseyt a *Himnuszon* keresztül? Az értelmezési kísérellet a *Himnuszt* az *ellentétek* verseként, Kölcseyt pedig az *ellentmondások* embereként is be kívánja mutatni. (1.)

A romantikus nemzetmítosz, buzdító csatadal és szabadságallegória helyett egy, a népdalok (s kuruedalok) hangján megszólaló történeti-erkölcsfilozófiai zsolnárt, reformátori könyörgést kapunk, mely önmeghatározó és mozgósító erővé sűríti a nemzet fájdalmait. Így a *Himnusz* egyben kiemelkedő retorikai mű, mely az időben is meghatározza önmagát és nemzetét. Noha sokak által fölvetett dilemma, hogy az előre 'megbűnhődött' jövő nem áll összhangban a teológiai tanokkal (hiszen Isten kegyelmét nem lehet kiérdemelni), mellőzni sem lehet annak megválaszolását, hogy mi is a bűnünk, a magyarság bűne, a múlt és jövő mellé állított bűnhődés pedig az önmagunkkal való szembenézés nyomán érlelődő identitáskeresést mindig aktuálissá teszi az időben.

A kérdés, hogy valóban ismerjük-e Kölcseyt, s hogy meg lehet-e ismerni őt a *Himnuszon* keresztül, talán idejétmúlt, ha figyelembe vesszük Németh G. Béla fölvetését, mely szerint alig van olyan magyar irodalomtörténész, aki ne hódolt volna Kölcsey szelleme előtt, s megfontolandónak tartja ezért, hogy „lehet-e, szabad-e, kell-e róla értekezve szólni akár egy évforduló alkalmával is”, nem pusztá retorikai mutatvány vagy hiábavaló erőfeszítés-e mondani róla, kiemelni tőle valamit, amiről még nem beszéltek.

Mészöly Gedeon 1939-ben megjelent nagy formátumú értekezése a *Himnuszt* már a címében is utal a mi kérdésünkre adható válaszra: a *Kölcsey*

(1.) A *Himnuszt* az *ellentétek* verseként, Kölcseyt az *ellentmondások* költőjeként mutattam be a debreceni Méliusz Központi Könyvtárban a 2015. január 20-án tartott Magyar Kultúra Napi ünnepi előadásban. Az ott fölvetett kérdésekről itt írok részletesebben.

Hymnusa és a Hymnus Kölcsseyje birtokjelzős szerkezete azt üzeni, hogy a nemzeti imádságból valóban kirajzolódik egy sajátos Kölcssey-portré. Megelőlegezve egyúttal Kulin Ferencnek azt a fölvetését is, hogy ebben a közösségi szerepvállalásban megismételhetetlenné formálódó személyesség tette Kölcssey költészetében megismételhetetlenné magát a himnusz csúcsteljesítményt is. (Kulin 1986) Németh G. Béla egyébként talált ilyen újabb, föltárára érdemes momentumokat a vallásról szóló töredékei, a beszédei és történelmi filozófiai munkái között. Németh G. „nyomozása” pedig szintén ráirányította a figyelmet Kölcssey kettősségére (ellentmondásos karakterére).

S ha szeretnénk *mondani* valamit a *Himnusz* születésnapján, kereshetjük benne az aktuális *mondanivalót*, vagy bevezethetünk egy újabb értelmezési helyzetet – az ellentéteken (időbeli-térbeli, szerkezeti ellenpontokon, pozitív és negatív minőségeken, állításokon és tagadásokon), illetve az ellentmondásokon keresztül lehet közelíteni a nemzeti fohászunkhoz. Így olyan megvilágításba helyezhetjük az ismert Kölcssey-portrét, amely segíthet észrevennünk az esetleg „ismeretlen” vonásokat is.

„A HIMNUSZ KÖLCSEYJE”

A Kölcssey Ferencet ábrázoló szobor- és festményportrék alapján, valamint a kortársak leírását követve, az „igen sovány és gyöngéd alkotású”, Szókratész-fejű költőről sok mindent el tudunk képzelni, azt talán a legkevésbé, hogy kiváló szónok is volt. Toldy Ferenc írta Bajza Józsefnek 1826-ban, hogy „az egész alak a világtól elkésértett, de mélyen gondolkodó férfit képezi”. A jobb szemére megvakult tekintetben is volt valami nemes lobogás – és némi ravaszsgot is tükröz az 1836-ban készült portré, melyből a többi ábrázolás merít. Az 1814 áprilisában Álmosdról Kazinczynak címzett levelében Kölcssey még ezt panaszolta:

„Az én belsőm tűzzel teljes, de külsőm, ezen nyomorult alkotmányú test, mindenre alkalmatlan. Szerfelett puha vagyok, s ezen rövidlátású szem, ezen többnyire zúgó fej azt tesz, hogy félve lépjek minden társaságba, hol nagyon ismeretes emberekre nem találhatok.”
(KFÖM, III. 54)(2.)

(2.) A Kölcssey írásaiból vett idézetek forrása a Szauder József és Szauder Józsefné által összeállított három kötetes Kölcssey Ferenc Összes Művei; levelezését a harmadik kötet adja közre. A kötetszám után azt jelölöm, hogy az idézet mely sorszám alatt megjelent levélben lelhető föl.

Majd a gazdálkodni visszavonult költő – aki 1815 tavaszán költözött Álmosd-ról Szatmárba – sokat változott jellemében és bátorságban, országgyűlési képviselőként a reformellenzéki ifjak példaképe lett az 1832-ben indult diétán. Belső tüztől égő szavai átlelkesítették hallgatóit.

A korabeli retorikai irodalom kiemelkedő műve, egyszerismind Kölcsy erkölcsi végrendelete, a Vörösmarty által szerkesztett *Athenaeum* folyóiratban a halála előtti évben, 1837 februárjában és márciusában öt folytatásban közölt *Parainesis* üzeneteiben a retorikai cselekvés visszatérő és sürgető feladatként jelentkezik. Állhatatosság és küzdő szellem, összefogás és tettrekészség, szeretet és hit, hajlandóság önmagunk alakítására, közéleti hivatástudat, elvszerűség; közügy, közjó, közdolgozók és közélet – ezeket a kulcsszavakat emelte ki Fenő István (1983) a szónoki prózaműből. Fontos üzenetei között emlékezhetünk továbbá arra, hogy a tanulás legfőbb célja a tudás másoknak való átadása, a költő számára tehát az egyik fő erény nem más, mint a nemzet érdekében kiművelt és megosztott tudás.

Kölcsy közéleti lírája a *Himnusz* írásakor érlelődött, s közvetlenül utána, 1923. február és április közepe között született a mindent megvető bölcsesség verse (*Vanitatum Vanitas*). S időközben már nemcsak görög filozófiai tanulmányait vette újra elő – melyek egyébként Kant olvasása mellett az ifjú költő és (amint maga mutatkozott be Kazinczynak) tudós első világnézeti válságát okozták 1810-től 1813 derekáig (vö.: Szauder1961/a.; 1970/a.) –, hanem javában kereste (Herder alapvetése nyomán) a köznépi dalokban a nemzeti hagyományok gyökerét.

1823-ra, a *Himnusz* befejezésének időszakára ért véget az a nagyobb felkészülési periódus, amely után Kölcsy sorra jelentkezett nagy és jelentős műveivel. 1833 márciusában keltezett hosszabb önéletrajzi levelében ezt írja Szemerének, aki Kölcsy életrajzát készült összeállítani:

„1818–1823. Kölcsen és Csekén igen-igen keveset dolgoztam, de dalaim alakja ekkor fejtett ki. reggeltől más hajnalig szobámban járkáltam (volt egész év, hogy az udvarról nem mentem ki).” (KFÖM, III. 220)

Az 1823. január 22-én, Szatmárcsekén keltezett *Himnusz* Kölcsynek legalább annyira szónoki teljesítménye, mint költői műve, és 1844-től nemzetünk önmagáról kialakított képéhez a legerőteljesebb mértékben járult hozzá. Krúdy Gyula írta a *Himnusz* születésének 100. évfordulóján, hogy „ebben

a felcsigázott hangulatú, a szónoki lendület legmagasabb hullámaival lendülő korszakban [...] születik meg a Himnusz, amely századok méltóságteljes áhítatát és imádságát éppen úgy tartalmazza, mint azt a fenséges pátoszt, amellyel a tizenkilencedik század szónokai magával az úristennel is dikcióz-nak a nemzet ügyéről. [...] A költő Kölcsey írhatott irodalmilag értékesebb verseket, de a magyar rétorok legelseje nem adhatott ki lelkéből hatalmasabb nemzeti hangot.” (Krúdy 1923) A *Himnusz*, Erkel Ferenc zenéjével 1844. július 2-án hangzott fel először, s a következő egy év során már országosan ismert dal lett a nemzeti megújulásért küzdő magyarság számára.

Sikerét és összetettségét fagvatva ki kell tekintenünk a műből, sőt figyel-nünk kell a Kölcsey életét és kedélyállapotainak hullámzását is befolyásoló korra, illetve korstílusra (a reformkorra és a romantikára), valamint az euró-pai filozófiai és eszmei-esztétikai áramlatokra. (A felvilágosodás rációsza-badsága után beköszöntő lelki vagy egzisztenciális szabadságvágyra, a népi génusz elméletét képviselő Herder által elindított romantikus népi irodalmi kultuszra – a nemzeti nyelvben kifejeződő népszellem ápolására és megjelenítésére.) A *Himnusz* elemzéséhez adott vázlatában Takács Péter is csak a több irányú vizsgálódásban látja annak a lehetőségét, hogy megfejtjük a mű rejtett titkait:

„Mélyre kellene ásnunk Kölcsey jellemében, fel kellene derítenünk pesz-szimizmusának okait, emberi, történelmi összetevőit, társadalmi, politikai motiváltságát. Meg kellene vizsgálnunk a magyar nemzeti tudat kialakulásá-nak folyamatát, jellemzőit, s vissza kellene tekintenünk a magyar hazafias líra fejlődésére, különösen a reformáció korának lírájára, verses epikájára. Mindezen folyamatoknak, jelenségeknek és eredményeknek köze van a *Himnusz* keletkezéséhez.” (Takács 1992. 23–24)

A szerző azonban eltekint ezek vizsgálatától, megmarad a vers értelmezé-sénél. Az értelmezés sokrétegűségét és a vers máig ható érvényességét viszont valóban csak úgy tudjuk bizonyítani, illetve az olvasatok kapuit szélesebbre tárni, ha az *ellentétek* versétől az *ellentmondások* költőjére is áthelyezzük figyelmünket.

S föl kell vázolnunk egy folyamatot is, érzékeltetve azt, hogy Kölcsey kü-lönböző orientációi miként kapcsolódnak egymáshoz – ezért költői, kritikusai, tanulmányírói, lapszerkesztői és képviselői vagy retorikai teljesítményének mégoly rövid mustrájánál sem lehet eltekinteni a herderi, a nemzeti, a pro-tesztáns vagy a protestáló hagyománytól.

A HIMNUSZ KORA

A napóleoni háborúkat lezáró béke konzerválta térségünk politikai állapotát, berendezkedését. Fokozódott a nyomor, 1816–17-ben Erdélyben, valamint az északi vármegyékben is éhínség pusztított. A király 1816-ban rendeletileg akarta felszámolni a második államcsődöt. Ferenc császár 1820-ban 35 ezer újoncot követelt Magyarországtól, 1821-ben két és félszeresére emelte a hadiadót, a közhangulat romlott, az elégedetlenség és az ellenállás nőtt.

Mi jellemezte vajon az irodalmi életet, a sajtót, milyen lehetőségek nyíltak az irodalmi és irodalmon keresztüli ízlésformálásra. „A szellem minden szabadabb megnyilatkozásától betegesen irtózó Ferenc császár a gondolatközlés minden fajtája közt a nyomtatott betűt gyűlölte leginkább, s amit csak lehetett, elkövetett üldözésére.” (Fenyő 1983. 49) Fenyő István kiemeli az uralkodói hatáskörbe vont cenzúra szerepét ebben, a legfőbb ellenőrző szerv pedig az I. Ferenc által 1801-ben létrehozott sajtórendőrség volt. A cenzorok számára pontos tiltólista nem készült, így (a hatóság büntetésétől tartva) inkább tiltottak, mint engedélyeztek. Az 1795-től érvényes könyvrendelet szerint bármilyen nyomtatványt csak revizori engedéllyel lehetett az országba hozni, majd az 1810-ben kiadott rendelet már teljes tilalmat írt elő a mulattató könyvekre, tehát a szépirodalomra, a költői alkotásokra, a románokra, a humoros írásokra. Legfontosabb irányelve szerint: „*gondos kézzel biztosítandó... a gyámoltalanok szíve és feje a förtelmes fantázia romlott szülöttei, önző ámitók mérges lehellete s fonák elmék veszélyes agyrémei ellenében*”. (Idézi: Fenyő 1983. 50) 1820-ban a határokon kívül megjelenő összes politikai, sőt tudományos lap behozatalát is megtiltották. Kölcsey *Rákóczi hajh*, *Bercsényi hajh!* kezdetű költeménye először *Fejedelmünk hajh*, *Vezérünk hajh!* kezdősorral jelenhetett csak meg 1821-ben.

S ha mindez nem lett volna elég, Herder – aki a *Nemzeti hagyományok* nyelvi, irodalmi, művelődési programjának kidolgozásához a legfőbb kiindulási alapot jelentette Kölcsey számára – már 1791-ben nemzethalált jósolt nekünk: „*Itt élnek most, szlávok, németek, románok s más népek közt, a lakosság csekélyebb részeként s századok múlva a nyelvüket is alig lehet megtalálni majd.*” (Németh László kiemelését idézi: Cs. Varga 2000. 47–48) Már Kölcsey első hazafias verse is (*Rákos nimfájához*) össze van kötve a nemzethalál képzetével, töredékei mellett az utolsó költői megszólalásában, a *Zrínyi második énekében* pedig immár konkrétan sejlik föl újra a nemzethalál víziója: „*És más hon áll a négy folyam partjára, / Más szózat és más keblü*

nép”. Ezzel mintegy „visszavonja” a *Himnusz* áldáskérését és szánalomra szólítását, fölismeri, hogy a nemzet önpusztítása az óta sem állt meg, és választ is ad Vörösmarty 1836-ban megjelent *Szózatának* alternatívájára. A „*jobb kor*” és a „*nagyszerű halál*” közül az utóbbit látja beteljesedni: „*a sírt, hol nemzet süllyed el...*”

A folyóirat- és kritikailap-irodalom szerepéről szintén Fenyő István adott vázlatosan is hasznos áttekintést, (vö.: Fenyő 1983. 54–58) mely azt is mutatja, milyen forrásokból tájékozódhatott Kölcsey, és milyen publikációs lehetőségek nyíltak számára, egészen az 1826-os évig, mikor megjelent a romantika művészi programját hirdető és meghatározó kritikai folyóirattá fejlődött *Élet és Literatura*, melyet Szemere Pál hozott létre, s Kölcsey volt a vezéralakja.

A magyar irodalom maga is az 1810-es években született meg fogalomként –Szemere Pál ekkoriban alkotta az irodalom szót – és mint társadalmi jelenség. Ettől az időtől kezdve beszélhetünk ugyanis az író, mű és olvasó állandó és rendszeres kapcsolatáról, a magyar nyelven olvasók közönségéről, még ha I. Ferencről és rendelkezéseitől meglehetősen terhelt is volt ez az időszak. Számos próbálkozásnak vetett gátat nemcsak a cenzúra, hanem a lapkiadás anyagi feltételeinek előteremtésére való képtelenség és az olvasók, előfizetők csekély száma. A szalonok és folyóiratok megjelenésekor is fontos színtere volt még az irodalmi közéletnek a levelezés, a kritikai lapok csak lassan vették át az irodalomközvetítés szerepét, illetve az esztétikai értékművelés feladatát. Az 1814-től négy év alatt tíz kötetet kiadó *Erdélyi Muzéum* sem volt képes gyökeret verni, pedig kiemelhető a példája: az irodalmi és irodalomelméleti tanulmányok mellett jelentős teret kapott a politikai publicisztika; a politikai és társadalmi vonatkozású elveket gyakran nagy emberek életrajzába rejtették; s az életírás műfaja alkalmas volt a romantikus hősök bemutatására.

Az 1817-ben indult *Tudományos Gyűjtemény* ötlete két évvel korábban, egy a Kazinczy tiszteletére rendezett írói vacsorán fogant, Trattner János Tamás tipográfus híres műhelyében, azzal a szerkesztői szándékkal, hogy a *Mindenes Gyűjtemény*hez hasonló enciklopédikus folyóiratot hozzanak létre, szélesre tárva a témák kapuit a nyelvtudománytól a statisztikáig, a földrajztól egészen a filozófiáig. Csupán a magyar nyelvűség és az eredetiség volt meghatározva, Kármán József örökét folytatva – a nemzet csinosításának ügyét szem előtt tartva –, a nemzeti nyelvet úgy tekintették, mint a nemzet fennmaradásának legfőbb eszközét. Érvényesült viszont a rendi nacionalizmus és

a felvilágosodás kettőssége: a nemesi múltidézés forrását Kazinczy például a dicső múltban látta, a régi arisztokraták kultúrájában. A fontosabb témák közt szerepelt a nyugati társadalmak gazdasága, a nevelés problémája (a legszegényebbek kulturális felemelése), a nemzeti irodalom vizsgálata (mint a gazdagok és szegények közötti megbékélés eszköze), továbbá szorgalmazták az új irodalmi irányzatok, a romantika és népiesség elméletének meghonosítását, mely törekvés egyik legjelentősebb teoretikusa volt Kölcsey Ferenc is.

KÖLCSEY ÉS DEBRECEN

Kölcsey szenvedett Debrecentől, a Kollégiumtól, bosszantotta őt a szellemi horizont szűkösége, az önálló gondolkodás tilalma. Debrecen sok tekintetben jogos ócsárlását az is erősítette, hogy Kazinczy kedvében szeretett volna járni – írja Horváth János –, egy Debrecenben felajánlott katedrát 1811-ben pedig azért nem fogadott el, mert „ott liberális tudósnak nincs helye”. (Horváth 1997. 189)(3.) Előny volt azonban hatalmas könyvtára: bizonyára itt vetette meg mély és széles körű műveltségének alapját, itt kezdte el behatóan tanulmányozni és önműveléssel értelmezni diáktársával, Kállay Ferencel a filozófiát. (Vö.: Fenyő 1983; Szauder 1961/a.; 1970/a.) Taxner-Tóth Ernő viszont hiányolja azokat a forrásokat, melyek alapján pontosan meg lehetne állapítani, hogy mit olvasott, s így pontosan milyen hatások alá került Kölcsey 1796 és 1808 között. (Taxner-Tóth 1992. 31–32)

Pedig Kölcsey legalább jelzésszerűen beszámolt 1833-as levelében Szeмерének, hogy a Kollégiumba kerülésétől a pesti jurátusi tanulmányokig milyen fontosabb állomásai voltak tanulmányainak, felkészülésének:

A poétikában legelső nap a tanító példának olvasott Himfyből, Csonkaiából (Diétai M. Múza) és Mátyásiból. Attól fogva néhány tanuló társaimmal együtt kezdénk olvasgatni magyar és latin írókat. Kazinczy még akkor nem ada Marmontelt; régibb munkáit kincs gyanánt tartogattuk. Akkor én jobban tudtam latinul mint magyarul, s magyar verseket a kiadott témakon kívül, csak 2 esztendővel később

(3.) „Miért nincs Debrecen csak olyan is, mint Pest? Vagy miért nincs Debrecenben csak öt vagy hat szeretetreméltó, liberális tudósnak lakhelye? Mily örömmel fogadtam volna mintegy négy év előtt az intést, hogy ott egy professzori katedrát elfoglaljak!” (KFÖM, III. 54)

kezdettem csinálni, minekutána tanuló társaim már előbb például mentek előttem (1804, 1805.)

Csokonai 1805-ben megholt; ott valék temetésén, halála után egymásra jöttek ki versei; azok valának bálványaink. Akkortájtban tanultam franciául, s olvastam a Henriadeot, Fridrich verseit, Boileaut stb.

Tudod, hogy 1810-ben még egészen francia valék, mert első ifjúságom stúdiumi valának a franciák, s első kritikus kit ismerék, Boileau és Voltaire (az epikusokról).

805-807. sok verset firkáltam; s ezek eleinte Blumaueri paródiák voltak (egy bohóság Apoll és Daphne szerelméről stb.). Vígjátékot is írtam, később szomorút és egy didaktikum poémát a lélek halhatatlanságáról. Ez időben kezdék kevés görög nyelvet tanulni; de csak Anakreont olvastam.

1808-ban kezdék filozófiát tanulni, s ez megkapott. Másik évben is, midőn már jurista voltam, a filozófia történetével sok időt tölték. (KFÖM, III. 220)

S Debrecen korabeli szellemi arculatának megítélése is ellentmondásos volt, mindenesetre kiváló tanárok voltak itt, s jelentős művek születtek, a szigorú kálvinista szellem találkozott a külföldi egyetemekről hazaérkezők korszerű műveltségével, a debreceni kálvinizmus pedig rendkívül erős magyar öntudattal párosult. Annak viszont semmi nyomát nem lehet felfedezni, hogy az ifjú Kölcsey közel került volna valamelyik tudós tanárához, így a műveltségét nincsen mihez viszonyítani. (Vö.: Taxner-Tóth 1992. 33; 34–35)

Kölcsey még folytatja levélváltásait Kazinczyval, de fokozatosan távolodik tőle, míg az 1817-ben Lasztócról írt három levéllel el nem szakad a széphalmi vezértől. Ennek egyik fontos állomása Fenyő szerint az a pont, amikor tudatosult benne a nemzeti eszme és érzés jelentősége, s azt az egyetemes emberi fogalmához társította – Szauder József úgy véli, hogy noha a szembefordulás alapvetően elvi tartalmú volt, viszont a szakításban közrejátszott az is, hogy a mesterben hiába kereste a barátot. (Szauder 1961/b. 181)

A haza és emberiség romantikus egységét 1816. április 8-án Csekéről Kálly Ferencnek írt levelében fogalmazza meg:

„Polgára lenni az egész világnak én előttem nem azt a veszedelmes indifferenzizmust teszi, mely minden patriotizmust kizár. Inte-

resszába lenni az egész emberiségért, s mégis el nem veszteni azt az édes s mintegy instinctuális érzelmet, mely a születés földjéhez von: ez a kettő nem ellenkezik egymással, mint az emberi szeretet az atyai vagy gyermeki szeretettel nem ellenkezik.”(KFÖM III. 86)

Tanulmányozta a görög mellett német filozófiát, az új esztétikai áramlatokat, bírálatokat írt. 1817 tavaszán a *Tudományos Gyűjtemény* tette közzé Csokonairól szóló recenzióját, majd a Kis Jánosról és Berzsenyi költészetéről írt recenziókat jelentette meg. Az itt most nem taglalandó kritikai melléfogások, illetve bizonyos szemléleti következetlenség mellett az írások legfőbb újdonságaként azt emelhetjük ki, hogy Kölcsey már érték kategóriákat alkalmazott, a tárgyalt életműveket igyekezve elhelyezni egy nagyobb fejlődésfolyamatban – tehát történeti távlatokban gondolkodott; s nem magáért, hanem a közönség számára írt, provokálva annak általános felfogását. (Fenyő 1983. 182–183)

KÖLCSEY MAGÁNYA – ÉS „SZERELMEI”

Majd évekre elhallgatott. Levelet nem írt, azokra sem válaszolt, amelyeket hozzá írtak. Fenyő szerint úgy érezhette, hogy kritikáival és a Kazinczynak írott lasztóci levelekkel elszakította kapcsolatát a meglévő irodalommal, az új irodalom pedig még nem született meg. Legsúlyosabb személyi válságát élte meg, s ezt a kölcsei és csekei magányról szóló későbbi beszámolók is alátámasztják. Szemerével ápolt barátságát szinte a rajongásig fokozta – miközben, mint Kazinczy figyelmeztetett erre, Szemere „indulatos, nyers, részeges ember volt” –, Kölcsey a barátságba vetítette ki minden szebb és jobb utáni vágyát, (Szauder 1960/b. 186) mégis megszakította a „legszentebb barátság” fonálát. Fenyő István a levelezéseiből tanulságként azt szűri le, hogy Kölcseyt „heves, szinte előmlő szeretetvágy jellemezte”. (Fenyő 1983. 169)

Taxner-Tóth Ernő ezt a szeretetvágyat a gyerekkorból gyökerezteteti: hiába volt a népes rokonság pótló igyekezete, az árvaság, a himlő miatt elveszített egyik szem, az otthontalanság magányossá és igen érzékennyé tették. (Taxner-Tóth 1992. 34) Kulin Ferenc úgy véli, hogy a szerelem hiányzik Kölcsey szótárából, ennek a föltevésnek azonban ellentmond levelezése. Valóban nem középponti kérdés számára, de több alkalommal megemlítette vágyakozását, találkozásait és eszményeit. S az is igaz, hogy gyakorta a barátság helyettesíti azt. Az ifjú lírikus számára a szerelem is olyan égi erő volt, mely az ideák

világába emeli a lelket, s alá van rendelve a honszerelemnek, (Horváth 1997. 210) Kulin szerint pedig az érett Kölcseynél a szerelem problematikája azért is hiányozhat, mert morálfilozófiájába a földi vágyakozás nem illik bele. (Kulin 1986. 72) Még az amúgy igen kritikus, kizárólag a dokumentumokra hagyatkozó Taxner-Tóth Ernő is úgy vélekedik, hogy amikor önéletrajzában, az álmosdi időszakról szólva, szerelmére utal, illetve a költő a bénító „szerelmi helyzetről” beszél, ez jelenthet akár személytelen vágyat is, és nem tartja egyértelműnek a Kölcsey által adott magyarázatot. (Taxner-Tóth 1992. 75)

„De mondom nektek, senkisért értett engem akkor; te sem, édes Palim. Szent igaz szerelmes lenni kezdék, azt dalaim bizonyítják, de kiből? Azt ki nem találjátok, ha az egész kalendáriumot felforgatjátok is. Kettőt mondatok akkor, s egy harmadikat mások. A kettőről nem szólok; a harmadik neve szent nekem; de mindent bírt ami barátságot és becsülést ébreszt; semmit, éppen semmit, ami szerelmet. A negyedik első pillanatban komolyan kapott meg; úgy véltem, hasonlít az ideálhoz, ami a gyermek szíve alatt egykor támadt, s azolta élni meg nem szűnt. - Nem, édes Palim, ő nem vala olyan, nem vala az! Aztán ki Álmosdról azért jött el, hogy tépve legyen a rózsalánc, az könnyelműleg magát újak alá nem adhatta, s éppen 1814-ben nem! Nekem mindég csudálatos hajlandóságom volt áldozatok alá vetni a szívet. Azért-e, mert akkor, mikor lehetett volna, s úgy amint lehetett volna, szerencsés lenni nem tudott? Azért-e, mert a temérdek sokat miket a szív kívánt, elérni lehetetlen volt; kevés pedig inkább nem kellett? Az ég tudja! Elég, hogy én akart és keresett áldozatokkal s nélkülözésekkel gyötörtem magamat az élet legszebb szakaszán; s ez engem a hipochondria sötétségéhez siettetett.” (KFÖM, III. 220)

Az életrajzi levél után három héttel, 1933 áprilisában Szemerének előbb azt írta, hogy nála a nyelv és a nemzet iránti szerelem szorosan összetartozik, majd így fogalmazott:

„Szerettem anyámat, hazámat, lánykáimat, szerettem barátaimat - s ez mind egyformán égő szerelem vala; egyik iránt nem voltak sohasem más érzelmeim, sem más szavaim, mint a másik iránt - a betegség paroxizmusának óráit kivéve.” (KFÖM, III. 231)

Kölcsey készülődik. Az új irodalmi eszményt keresi és készíti elő – találgatja a „parasztdal tónját”. (Fenyő 1983. 185) Stílusgyakorlatokat készít, komolyan veszi a stúdiумokat. Horváth János vette először észre azt, hogy Kölcsey nem a népdal tartalmát utánozta, hanem saját egyéniségének megtagadása nélkül a naiv dal műfaji esztétikumát akarta elsajátítani a népi dalokból. (Fenyő 1983. 186) A röviden már idézett önéletrajzi levélben, árnyalva a teljes kontextust, ezt olvassuk:

„...ha sötét képeim engedték, a parasztdal tónját találgatám. Nehezebb stúdiумom egész életemben nem vala. A sentimental-lyrisch ünnepélyes hangjáról a sokszor elkeseredett lelkét szeszélyesen, dévaj és mégis meleg, és mégis nemes hangra vinni által, nehéz téma volt. Felvettem valami rímről-rímre, s tárgyról-tárgyra ugráló parasztdalt, s annak formájára csináltam előbb a legmindennapibb, keresetlen, pór kitételekkel dalt, s azután úgy nemesítém meg egyik sort a másik után. Így támadt a Hervadsz, hervadsz, szerelem rózsája; mely évekig csak emlékezetemben élt; így az Ültem csolnakomban, melyen talán még most is látszik, hogy valaha fonókába illő nyelven volt írva. – Ennyi hasznát vettem azon egynehány néma esztendőnek, s ezek alatt kaptam meg a románc tónusát is.” (KFÖM, III. 220)

A népköltészeti eszközöket még halmozta első ilyen versében (*Bú kél velem...*), a következő évben, 1822-ben készült *Csolnakon* című dalában viszont sikerült személyességével elrejtőzni a népdalban. Epikus ábrázolások révén is érlelődik a *Himnusz*, a *Doboziban* (1821) felvillan a *Himnusz*t előlegező mozzanat: „*S terjeszd ki védő karodat / Örvényén fájdalmamnak.*” Eszköztárban, hangnemben, formakultúrában, szemléletben és mondanivalóban a népdal és a ballada tanulságai egyesültek Kölcsey hazafias ódaköltészetében. Kulin Ferenc elemzése is rámutat: az 1823-as „lírai csúcsteljesítményeket” (*Himnusz*, *Vanitatum Vanitas*) olyan verstípusok alapozták meg, mint a románc, a hazafias líra és a népdal – ezek fokozatosan távolították el a szentimentális modortól. (Vö.: Kulin 1986. 81–90) Horváth János Kölcsey költői fejlődését nyomon kísérve írja, hogy a költő maga négy „ízületet” különböztetett meg lírai orientációjában: egy csokonaiast, egy kazinczyast, egy ünnepélyes szentimentalist (mindezt az első versektől, az 1808 előtti évektől 1813-ig), végül egy utolsót: „a dévajság és szeszély líraiságát”. (Horváth 1997. 203)

HIMNUSZOK IDEJE

Az akkorra már halódó himnusz műfaja Európában a felvilágosodás, a francia forradalom, a napóleoni háborúk idején éledt újjá. Cs. Varga István a *Himnuszt* mint szakrális költeményt vizsgáló nagy tanulmányának egy fejezete a himnuszköltészettel foglalkozik, s a műfaj történeti alakulása mellett a nemzeti himnuszok megjelenését is vizsgálja. (Cs. Varga 2000. 36–45) A *himnusz* a vallásos költészet egyik legrégebbi formája (emelkedett hangú vallásos vagy egyházi ének), de jelöltek vele zsolnárszerű művet, bibliai vagy apokrif énekeket is. Görög elnevezése a *dicsérni, magasztalni* jelentést emeli ki. Az ódától elválasztja a tárgya: az Isten. Az ókorban a túlvilágon megdicsőült isteni uralkodót is így magasztalták (koronahimnusz, királyhimnusz, naphimnusz). Később megjelentek a liturgikus (bűnbánó, ünnepi, hozsánna) típusú himnuszok is. A kereszténységben szintén kedvelt műfaj volt, melyre inspiráló erővel hatottak a zsolnárok és az evangéliumok. A IV. században a himnusz már Dávid zsolnárait is magába foglalta, s Szent Benedek előírta, hogy minden napszakban egy-egy himnuszt kell a szerzeteseknek énekelniük. A segélykérő lélek később a liturgikus alkalmakon túl is himnuszban szólalt meg. A 8–10. században csodálatos Mária-himnuszok születtek; (4.) Szent Bernát a virág-szimbolikát, annak misztikus értelmét vitte be a himnológiába; Assisi Szent Ferenc *Naphimnusza* a ferences lelkület és gondolatrendszer költői szintézise. A reformáció kezdetben a latin himnuszok dallamát vette át, s új szöveget költött hozzá, másrészt eredeti himnuszköltések is születtek. A régi típusú, részben a liturgiából nőtt ki birodalmi himnuszként az angol „*God save the Queen (King)*...”, amelyet 1619-ben John Bull komponált. A francia forradalomban, 1792 áprilisában megszületett a *Marseillaise*, majd a XIX. században keletkezett egy sor nemzet – orosz, lengyel, cseh, horvát, szerb stb. – himnusza is.

Európa-szerte születtek tehát himnuszként ismert versek, ám azok különböző műfajú költői alkotások: indulók, történeti feladatra való buzdítások, táncdallamokra szerzett lelkesítő dalok, történeti díszleteket használó

(4.) A modern költészetben visszatérnek a régi formák, s különösen akkor van jelentősége ennek a formai-műfaji szereplésnek, amikor szimbolikus, rituális-szakrális üzeneteket fogalmaz meg az alkotó. Kiemelhetjük Nagy László *Himnusz minden időben* (1958) című versét, mely dalszerű himnusz, s abban a szerelem ideája kapcsolódik az emberi létezés lényegéhez. A költemény szerkezeti és tartalmi hasonlóságokat mutat föl a Mária-himnuszokkal; „önerősítő varázsnak”, de legalább annyira „varázslat a társért is”.

csatadalok, érzelmes biedermeier, népszínműbe való énekek, vannak továbbá birodalmi és cári himnuszok. Kevés olyan himnusz akad, mely olyan pontosan megfelelné a műfaji követelményeknek, mint a magyar, s amelyben a múlt és jövő összevetéséről volna szó – az olasz és a görög példa veti össze a dicső ősóket és a törpe utódokat.

Szörényi László példaként említi még a pesti íróvilággal is baráti kapcsolatokat ápoló szerb költő, Milos Svetic versét *A szerbek 1813-i szenvedéséről*, mely ugyanahhoz a népköltői hagyományhoz fordult formai ihletért, és hasonlóan hagyományos elemekből építkezik, mint a *Himnusz* („amely a *kanásztánc* ősi, állítólag a magyar és finnugor tagoló vers maradványát őrző metrumát alkalmazta”). (Vö.: Szörényi 1989. 32–35) Több helyen is fölbukkan ez a lehetséges párhuzam – Berzsenyinél dunántúli, Kölcseynél szatmári kanásztáncról beszélnek –, Szuromi Lajos szimultán verselésről írt nagy formátumú monográfiájában azonban nyoma sincs ennek.

Szuromi a *Himnusz* verselését treocheusi szimultánnak nevezi (melyben a kétütemű 7-es és a felező 6-os sorok váltakoznak). Gáldi Lászlóra hivatkozik, aki szerint a költemény metrikai formája egyházi eredetű, s párhuzamként Czuczor Gergely *Imadalát* említi meg. (Szuromi 1990. 219) Az *Imadal* azonban 1842-ben született, s fölfogható akár jól sikerült Himnusz-parafrazisnak is, ezért magam úgy vélem, legföljebb arról a népköltészetben igen gyakori 7+6-os szótagszerkezetről lehet szó, amely típusba a kanásztánc is tartozik, és bármennyire ízlelgette a paraszti dal „tónját” a költő, „dévajsága és humora” nem itt nyilvánult meg. A *Himnusz* szerepvállalása, szakrális jellege és transzcendens ihlete, illetve a közbenjárás és a paraklétszi mintát használó közösségi öngazolás (vö.: Dávidházi 1996) szinte egészen kizárja, hogy tudatosan munkált volna Kölcseyben ez a ritmus.

A MÚLT MEGÉRTÉSE

Kölcsey – a klasszikus himnusz hagyománnyal szemben – nem magasztal, dicsér, inkább sirató éneket mond. Nyoma sincs benne az önteltségnek, büszkeségnek, hivalkodásnak, talán azért sincs, mert a kor közéleti, politikai hangulata is ihlető volt Kölcsey számára, s aggodalma vagy reménytelensége mellett az 1820-as évek elejének közhangulatát is visszatükrözi, természetesen csak áttételeken keresztül, metaforákban és más költői képekben. (Takács 1992. 24–25) Ellentmondás azonban, hogy Kölcsey, aki azt mondja, hogy ő

„mindig jelenvalót énekel”, a 19. századból a 16–17-ikbe, a magyar nép zivataros századaiba helyezi vissza magát siralmas énekmondóként. (A Szemerének 1823. április 11-én írt levelében összehasonlítja Kisfaludy Sándor és saját alkotásmódját, a *Himfy* ugyanis párhuzamosan született a *Dobozival*, érzékeltetve a Kisfaludy-féle nemesi szentimentalizmus és a romantika művészi módszere közötti különbségeket: „... itt is, mint más dolgozásaimban, szüntelen jelenvalót éneklek. Kisfaludy pedig mindég múltat.” – Idézi: Fenő 1983. 187)

Itt nem egyszerűen a cenzúra megtévesztéséről van szó, ennek a múltba helyezkedésnek esztétikai funkciója is van. Két évszázadot összekötve, tágitotta a mű történetiségét, „nyíltta tette jelen és múlt között a kapcsolatot, a jelenben élő múlt hatását tudatosította”. Ezzel is a történelmi teljességet szolgálta, a honfoglalástól a költő jelen idejéig sűrítve össze a magyar múltat. Ez a „történelmi távasság” eleve megkövetelte a sűrítés és a tömörítés fegyelmét; a „részletező esemény-idézések helyett az asszociációk végtelen sorát elindító költői képekre támaszkodhatott csak Kölcsey”. (Takács 1992. 25)

A múlt megértéséhez a költő igyekezett visszaképzelné magát az adott korszakba. 1816. május 11-én Kazinczyhoz írott levelében már megfogalmazta a majdani *Himnusz* időbeli visszavetítő szereplírójának alaphelyzetét. A harmincéves háború történetét olvasva gondolkodott el a *Nemzeti hagyományokban* is reflektált elméleten az emberiség életkorairól („lehet-e az emberiség egyik korát a másiknál boldogabbnak állítanunk?”):

„Visszatettem magamat a reformációnak vérengző korába s mindazon irtóztató eseteket végigfutván elmémnel, azt kérdeztem magamtól, mi jobb? A gonoszt elszenvetni-e vagy a jó után újabb gonoszokon keresztül törekedni?...” (KFÖM, III. 89)

A *Himnusz*t előkészítő tanulmányokat számba véve, Szauder József azt bizonyítja, hogy Kölcsey a *Halotti Beszéd*től Balassin, a reformáció iratain, Szepsi Csomboron, Szenci Molnáron, Zrínyin, Pázmányon, Gyöngyösin, Apáczain, a kuruc koron át „mindent elolvasott és kijegyzetelt.” (Szauder 1955. 64) Mészöly Gedeon a debreceni kollégiumban megismert *Rákóczi-nóta* hatását nemcsak a *Hazafűség* című, „*Rákóczi, hajh! Bercsényi, hajh!*” kezdetű versben fedezi fel, de a *Himnusz* egyik előképének is tekinti a „18. századi magyar nemzeti himnusz” – abban szerepel a „nép – tég” rímpár is. (Vö.: Mészöly 1997. 18–20) Lukácsy Sándor rámutat, hogy Kölcsey szeretett régi egyházi

könyveket forgatni, viszont az egykori protestáns énekekkel vagy úgy a reformátori, mint a katolikus prédikációkkal való motívumpárhuzamok (a zsoltárok és a Biblia mellett 16–17. századi szöveghelyekre, imádságokra és prédikációkra hivatkozik) jórészt véletlenszerűek, hiszen sok szöveget, kiadatlanuk miatt, Kölcsey nem ismerhetett. Mégis: „az egész magyar költői hagyománynak, évszázadok hazai sorsfilozófiájának gyűjtőmedencéje ez a vers”. (Lukácsy 1996/a. 37)

A katolikus egyházi irodalomban általánosan elterjedt keresztény emberi bűntudatot fokozta tovább a reformáció magyar irodalma a hazafi bűntudattal. Mészöly szerint Kölcseynek nem volt szüksége közvetítésre vagy indítékra. „Hazafi volt, protestáns volt, a XVI. század magyar költészetének régi énekeskönyvekből, krónikákból, históriákból ismerője és értője volt: tehát az ő 'hazafiúi bűntudata'-nak még irodalmi tárgyul választása, megnyilvánulása sem Zrínyi-hatás, hanem a folytonosság által öröklött magyar protestáns világnézet és annak irodalmi gyakorlata. A Szigeti Veszedelemnek az az alapeszméje is, hogy a magyarokat bűneikért bünteti az Isten földi hazájuk pusztulásával, eredetileg protestáns gondolat, nem pedig az előző katolikus kódexirodalomban gyökerező.” (Mészöly 1997. 27)

HONTALANSÁG ÉS MEGMARADÁSVÁGY

Hogy milyen mértékben van szó protestáns örökségről, azt jelezheti a 16–17. századi prédikátor irodalomban fölbukkanó számos párhuzam Izrael és a magyar nép története között. Győri L. János rámutat, hogy a Mohács utáni évtizedekben a magyar reformátorok az Ószövetség képeit nem egyszer saját léthelyzetükre alkalmazták, s azt nemzeti jelzőkkel minősítették, a 17. századra így népszerűek lettek az olyan kifejezések, mint a *Magyar Izrael*, *Magyar Júda*, *Magyar Sion*. A középkori örökségnek köszönhetően pedig (a magyar és a hun népet egyaránt Noé fiától, Jáfettól származtatták) számos jel mutat arra, hogy „mire a magyarság a reformáció századába lépett, önszemlélete, világlátása erőteljesen átitatódott a Biblia üzenetével, s különösen jelentős szerepet játszott e hagyományban annak fölismerése, hogy saját története sok tekintetben rokonságot mutat Izrael népének történetével”. (Győri L. 2015. 13)

A sűrítés, illetve az idősíkok egybekapcsolása az asszociációk és képek oly széles tárházát kínálják, mely több lehetséges értelmezési réteget mutat meg,

miközben Kölcsey „kikezdhethetlen szerkezetet épített” a versének. Horváth János csonkának vélte a *Himnusz* történelemszemléletét, azt érzékelve, hogy Kölcsey megáll a török világnál, s majd csak 1939-ben bizonyította Mészöly Gedeon, hogy Kölcsey a saját koráig vezeti a történelem felidézését – a „*Vár állott, most kőhalom*” például egyértelműen a Rákóczi-szabadságharc bukása utáni várrombolásokra utal, sőt, az asszociációs kör elér egészen a századfordulóig és a 19. század első évtizedeiig.

Az 1811-es keltezésű *Andalgásokból* vett idézet („*Boldog, kinek szép hont adának / A sors örök törvényei*”) folytatásaként a két hazát egymással szembeállító versben megjelenik a másik kép: „*Itten vérző honunk vidékin / Nyögő szél érvén kebléhez, / Pusztúlt váraknak omladékin / A Múzsza búsan révedez.*” A „pusztult várak” már megelőlegezik a „*Vár állott, most kőhalom*” képét. Ugyanakkor egy fajta válasz erre a *Huszt*. A romvár bús düledékein a „régí dicsőségen” való merengés helyett a jelenért és a jövőért való tenni akarást hirdeti meg („*Hass, alkoss, gyarapíts, S a haza fényre derül.*”)

Kölcsey a *Himnusz* írásakor már foglalkozott a *Nemzeti hagyományok* alapvetését jelentő irodalmi hagyomány és nemzeti jelleg kapcsolatával. A tanulmány arról a felismeréséről is tanúskodik, hogy a nagy kultúra eredetisége abban rejlik, hogy önmagát ismeri föl az idegenben, noha ez még nem szünteti Kölcsey aggodalmát, miszerint vajon elegendő-e a magyar kultúra régisége ahhoz, hogy önállóságát megtarthassa a jövőben. E munkát azonban arra a következtetésre jutva is lehet olvasni, hogy valamely kultúra (nemzet) nemcsak az egység jegyében maradhat meg és fejlődhet, hanem a feladatok sokszorozása révén is. (Szegedy-Maszák 2000) A *Himnusz*ból kicsendülő reménységshang egyúttal tehát tette is sarkall.

A verset lezáró fohász előtti négy sor („*S, ah, szabadság nem virul / A holtak véréből, / Kínzó rabság könnye hull / Árvánk hó szeméből!*”) mondanivalója szintén Kölcsey korának politikai és társadalmi valóságát tükrözi. Így a *Himnusz*ba sűrített történelem a múlt és a 19. század felé egyaránt megőrzi a nyitottságát, de még a *Himnusz* születése utáni időszakban is érvényes ez a nyitottság. Takács Péter a 10 évvel későbbi *Országgyűlési Naplóból* idézi fel a *Himnusz*ból prózába átültetett sorokat, miszerint történelmi nagyjaink (például Bocskai Bethlen, Rákóczi és társaik) véréből „*nem virul szabadság*”, és a „*hazafi hazáját a hazában félénk tekintettel keresi s nem találja*” – utalnak a sorok az előző, a hatodik strófára: „*Szerte nézett s nem lelé / Honját a hazában*”. (Idézi: Takács 1992. 26)

A saját korán túlmutató váteszi látnokságot bizonyította az 1848–49-es forradalom és szabadságharc bukása, a Világos utáni megtorlás. De a költemény retorikai nagyszerűségét, s a *Himnuszban* foglaltak történelmi érvényességét az is mutatja, hogy a mű az időben úgy is meghatározza önmagát s nemzetét, hogy noha a 19. század elejével zárul a történelmi mustra, nemcsak Kölcsey saját kora, illetve a '48–49-es szabadságharc van benne, hanem a kiegyezés és a két világháború, '56 és a kádárizmus, a rendszerváltozás és a mai nap is. Az igazságvárás örökérvényűségét éppen ez a retorikai fogás adja meg. Taxner-Tóth Ernő befogadói élménye is elválaszthatatlan a veszélytudattól és az üldözöttség élménytől, amit a második világháború alatt és 1956-ban, illetve a diktatúra időszakában átélt – a reformkorban szintén a veszélytudatot ismerte föl az önmagára eszmélő nemzet. S noha a magyarság megmaradásának kérdése a 16. századtól ismétlődik a szöveghagyományban, a veszélytudat és az üldözöttség élménye vagy a megmaradásvágy állandó egzisztenciális sarokpontok voltak a későbbi korokban, a 20. században és ma is. (Vö. Taxner-Tóth 1997. 142)

„HAJH, DE BŰNEINK MIATT...”

A *Himnusz* ellentmondásai (ellentétei) között a szigorú szerkezeti felépítést is fel kell sorolnunk. A mű szerkezetében a hangulati váltás a harmadik strófa után következik – tudatosítja bennünk ezt a „*Hajh, de bűneink miatt...*” felkiáltásba áttörő sóhaja, a történelmi fordulópont viszont csak a negyedik versszak végén teljeseedik ki, Moháccsal, Buda bukásával („*Majd töröktől rabigát / Vállainkra vettünk*”). Mohács azonban hiába fordulópont, korábban kell keresnünk az okokat. Hiába volt közben Mátyás, hiába virágzott a magyarság, már a „*rabló mongol nyila*” is következmény volt. A „most” és a „majd” a jelenre és jövőre utal, ugyanakkor a múltba vetítve az egymásra következő időszakokat jelöli – mindenesetre ez is nyelvi-retorikai fogás, a *most* és *majd* kettőssége a történelmi érvelés jelenbeli érvényességét és hitelességét kívánja tudatosítani.

Az Isten keblében gyúlt harag bűneink következménye, de hogy mi a bűn, arra nem találunk konkrét utalást. Szauder József szerint, noha kulcsfogalomnak tekinthető a versben, „a költő szándékosan nem világítja meg mibenlétüket”; csak a „történelmi visszahelyezkedés” (Mohács és a feudális anarchia viszonyainak áttekintése) segíthet a megértésben. (Szauder 1997. 73)

Valamilyen ősbűnről lehet szó, nem pusztán a magyarság, hanem az ember bűnéről? Ha konkrét választ nem is kapunk azonnal az ősbűnre, Kölcsey történelemszemlélete szépen megnyilvánul már a *Himnuszban* is, annak szerkezetében, ám ezt, miként a népköltészet felé fordulást a *Nemzeti hagyományokban* érleli és dolgozza ki nem sokkal később.

Aquinoi Tamás szerint a bűn lényege: „Istentől való elfordulás és teremtett dolgokhoz való odafordulás.” Augustinus szerint: „Isten törvénye ellen irányuló tett, szó, vagy bűnös vágy”. Makkai Sándor *Egyedül* című művében írja: „Minden vallásos lélek tudja, hogy a vallás a bűnös ember találkozása a kegyelmes Istennel, s hogy személyes találkozása a személyes Istennel, azaz vallásos élménye másnak nem is lehet, mint csakis annak, aki személyesen átélte azt az emberi nyomorúságot, melyet nem a világ és nem mások, hanem önmaga bűnössége zúdított reá.” (Idézi: Cs. Varga 2000. 64) Az egyik lehetséges értelmezés szerint a bűn az, hogy a magyarság nem tudott méltón élni az Úr ajándékaival, a kereszténység erényeivel.

A 16. század során közhellyé sűrűsödő analógia a zsidó és a magyar nép között szintén tartalmazza a bűnök miatti rabságot. A magyar sorstörténet három alapvető pillére szerint: „1. a nép Isten akaratából telepedik meg Kánaánban, illetve Pannóniában; 2. a népet Isten kiválasztja a maga céljaira; 3. a nép engedetlensége és bűnei miatt rabságra jut, s csak a megtérés révén szabadulhat meg”. (Győri L. 2015. 21)

Kölcsey felismeri, hogy nincs önmegváltás, de a bűntudatra ébresztés a számvetés, erkölcsi szembesülés és a megújulás forrása lehet. Ha a prédikátor irodalom hagyományait követjük, akkor a bűnöknek két nagyobb csoportja van: az Isten ellen elkövetett bűnökből (részségesség, paráznság, széthúzás), valamint a szociális bűnökből (fősvénység, szegények megnyomorítása, az árvák és özvegyek elhanyagolása) a magyarságnak egyaránt meg kell térnie. A 17. század elejére a magyar nép romlásának okai között már megjelenik a felekezeti megosztottság is, a kiút pedig nem is a bűnbánat lehet, hanem a cselekvő összefogás. (Győri L. 2015. 23–24)

S lehet-e a magyarságnak „eredendő bűne”? Taxner-Tóth Ernő rámutat arra, hogy Kölcsey után később Arany János a magyarság eredendő bűnét kutatva jutott el Attila testvérgyilkosságáig, Buda megőlésének ősbűnéig. Azt a gondolatot pedig Kulin Ferenc veti föl, hogy személyiség-lélektani szempontból büntelennek kell lennie annak a közösségnek, amellyel azonosulni akar az ember. Kulin elfogadja, hogy a nemzeti bűnökért elszenvedett bűnhődés motívuma a reformáció korabeli prédikációkra, illetve a kuruc kor

hazafias-vallásos költészetére vezethető vissza, ám a múlt és jövő meg-bűnhődése szerinte „radikális tagadását is jelenti a bűn és bűnhődés keresztény-vallásos felfogásának”.

Az eredendő bűn nem terjeszthető ki egy nemzeti közösségre, s miközben a költő áldásra kéri Istent, egyúttal figyelmezteti őt, hogy a nemzeti bűnhődés ideje kitelt. S Kölcsey a víg esztendő, a boldog jövő legfőbb feltételét abban látja, hogy a nemzet megszabaduljon a kollektív bűntudattól. „Úgy is érthetjük, hogy az a közösség, amelyik a nemzeti bűnt elkövette, nem azonos azzal a közösséggel, amelyik bűnhődött érte. Kétfajta nemzetfogalomról van itt szó – nyelvtanilag is megkülönböztetve. Az egyik a keretversszakokban szereplő ’magyar’ ’nép’, a másik pedig a közbeeső strófák történelmi szemléjében megidézett nemesi nemzet: ’Bendegúznak vére’ és ’Árpád hős magzatjai’. Az előbbit egyes szám 3. személyben, az utóbbit többes szám 1. személyben nevezi meg. Az előbbi múlt és jövő, az utóbbi csak a múlt magyarsága.” (Kulin 1986. 97–98)

ÁLDÁS ÉS SZÁNALOM

Legalább félszáz motívumbeli, szerkezeti és szemléleti, illetve kontextusbeli ellentétet (és ellentmondást) találtunk a versben és környezetében. (Fentebb utaltam nemcsak a bűn és bűnhődés összetett és ellentmondásos kérdéskörére, hanem a nemzethalál víziójára is, mely megkérdőjelezi az áldás- vagy szájalomkérés erejét; illetve a trocheusi szimultaneitásra vagy a kanasztáncforma és a himnusz műfaj deszakralizáló párhuzamkeresésére; a magasztalás és a siratás, a múlt és a mindig-jelenvalóság kettősségére; továbbá a vallomás és a szereplő eltérő költői alaphelyzetére. Alább néhány további jellemzőnek gondolt ellentétet említek meg.)

Ellentét fogalmazódik meg nemcsak a nyitó *áldás* és a záró *szájalom* között, hanem a magyarság másokkal szembeni viszonyulását illetően is. Kölcsey afféle reformátori nemzet papjaként fohászokodik áldásért, s már nem hisz a Zrínyi által megfogalmazott „*Ne bánts d a magyart!*” fenyegető felszólítás erejében, viszont látszólag bizalommal tekint még a történelmi vezeklésre.

Látszólag – ugyanis az áldás és a szájalás két teljesen különböző emberi, lélektani, sőt, erkölcsi kategória. Az áldás nemcsak elsőszülött jog, de minden embernek kijár, akít útra bocsát atyja, míg a szájalom csak az elesetteké. S a szájalom talán azért is elvárható, mert nemzeti önvizsgálatra lenne szük-

ség, de ez is elmarad. Hiába nem tudjuk, mi a bűn, vagy éppen ezért, szükség van az önvizsgálatra. Nem elegendő a bűntudat, de már pusztán a bűntudat ébresztésétől is rossz érzésünk lehet. S nemcsak az áldás- fordul át szána- lomkérésé, de a *jó kedv* és *bőség* helyett a veszedelem képével zárul a vers, s míg a *védő kar* az első strófában a harcban segíti a magyart, az utolsó vers- szakban már a tengernyivé áradó kínoktól kellene, hogy védelmezzen az isteni kar.

„*Áldd meg*”– a bibliai áldáskérésben erő rejlik, Isten áldása az egész teremtet világra kiterjed. Isten áldásban részesítése annyit tesz, mint hatal- mának, fölségének, dicsőségének, szentségének elismerése, az iránta való tisztelet kifejezése. A. Molnár Ferenc egyébként azt bizonyította, hogy a „*Jó kedvvel, bőséggel*” kulcsszavai mást és többet jelentettek a régi magyarság- ban, mint azt ma a köztudatban értelmezzük. (A. Molnár 1997) Az 1300-as évektől adatolható az a jelentés, mely a protestáns egyházi nyelvben máig fellelhető: „*kegyelem, kegy, szeretetteljes jóindulat*”. (Cs. Varga 54–55) A bőség pedig sosem anyagi jólétet jelent, hanem mennyiséget. A. Molnár Ferenc szerint Kölcsey arra kéri Istent, hogy a magyarságot kegyesen, kegyelmesen (szeretetteljes indulattal) és bőségesen áldja meg.

Cs. Varga István tanulmányában külön fejezet foglalkozik a Himnusz so- rainak bibliai igehelyekkel való párhuzamba állításával. Ebben azon véleke- désének ad hangot, hogy a „*Megbűnhődte már e nép / A múltat s jövődőt!*” soraiban nem konkrétan a múltról, jelenről és a jövőről van szó, a „múltat s jövődőt” inkább költői nyomatékosításra szolgál, semmint időbeli tagolásra. „A szö szerkezet túlmutat az adott kontextusban azon, amit alkotóelemei külön-külön jelölnek. [...] a magyarság Isten színe előtt állva áldást, jó sorsot, „jókedvet és bőséget” kér, mert már mindent megbűnhődött. A Hymnusnak nem pesszimista, hanem éppen optimista a kicsengése, mert lírai hőse úgy áll Isten színe elé, hogy tudja és vallja: minden büntetést, amit bűneink miatt megérdemeltünk, megszenvedtünk, kiálltunk, levezekeltünk.” (Cs. Varga 2000. 59)

Kölcsey 1823-ban még egyedül Isten segítségében bizakodik, amelyet ar- ra az esetre kér, ha népe „*küzd ellenséggel*”. Taxner-Tóth Ernő elismeri a herderi hatás jelentőségét, Borbély Szilárd és S. Varga Pál kutatásaira hivat- kozva pedig elfogadja, hogy „a küzdelem vállalásának szükségessége már ekkor megjelenik gondolkodásában.” Kölcsey a *nemzethálállal* szembesülve ismeri fel, hogy mi magunk romboljuk le magunkban Isten templomát és ezt a rombolást segítik azok, akik a külső hatalom szolgálatában. Taxner-Tóth

Ernő következtetése helytálló: „A jövődőről ‘fontolódó’ költő a *Hymnusban* talán nem a nemzet halhatatlanságáért, de a megmaradásáért könyörög. (Idézi: Cs. Varga 2000. 74) A szánalom másik értelmezése Cs. Varga szerint a kegyelem, Isten ajándéka, a megváltás.

MI VÉGÜL A BŰN?

Mi végül is a magyarság bűne? – erre Kölcseynek is válaszolnia kellett! Az alcímbe jelölt prédikátori korszakban – mint Győri L. János tanulmányából (2015) is láttuk – hosszú lajstromok készültek a nemzeti bűnökről, ilyen volt az anyagi harácsolás, a szegénység elleni áskálódás, a haza védelmének elhanyagolása, Krisztus hitének ezzel pedig az emberi és hazafi erkölcsöknek a megcsúfolása, a katolikus egyház vagyonthajhászása, az erkölcstelen tobzódások. S ezeknél is súlyosabb volt azonban a nemzeti viszálykodás. „*Hányszor támadt tenfiad / Szép hazám kebledre, / S lettél magzatod miatt / Magzatod hamvedre*” – és ezzel Kölcsey nemcsak a vezeklést, hanem magukat a bűnöket is kiterjeszti a saját koráig. (Vö.: Takács 1992. 28)

Amikor Pesten, Kazinczy ajánlására megismerkedett mások mellett Fáy Andrással, Berzsenyivel, Vitkovics Mihállyal s az ifjú tudós Horvát Istvánnal, Kölcsey nemzetfogalma jelentős változáson ment keresztül. Horváth István hazánk szellemi elmaradottságát hirdette Ausztriával és Európával szemben, s Horvát okfejtése szerint ezért „a bennünk készakarva tudatlanságban hagyó országlás felelős”, ugyanakkor „nagy oka mégis e’ hátramaradásunknak tulajdon lustaságunk is. Hozzászoktattak bennünket a’ henyléshez, ez pedig igen kedves foglalatossága minden elpuhult; ’s veszélyben forgó Nemzetnek. Könnyebb is heverni, mint munkálkodni annak, ki a’ veszélyes álmok igája alatt nyögyve marad. A’ nemzet méltóságát érző, boldogságát igazán óhajtó Hazafinak fáradnia köll, mert csak az állandó munka képes nagy dolgokat szülnie.” (Idézi: Taxner-Tóth 1992. 60)

Mindezek a gondolatok ott munkáltak aztán benne is a következő esztendőkbén, s nem zárhatjuk ki, hogy a nemzet bűnének mint Istenharagot magunkra vonó fordulatnak a meghatározásakor a fenti vélekedés nyomai szintén visszaköszönnék a *Himnuszban*.

A magyarság legfőbb vétke tehát a hazaszeretet hiánya, ezért érdemel szánalmat, s ezért lehet látens módon is felszólító: az Isten áldása mellett azt is kéri Kölcsey, hogy magyar, szeresd a hazádat! Nem véletlenül érezte szük-

ségességét annak, hogy erkölcsi végrendeletében, a *Parainesis*ben is a hazaszeretet legyen az egyik kulcsfogalom! A *Zrinyi második éneke*, ez a bűnös magyarság jövőjéről szóló szörnyű jóslat („mintha az a keserű belátás vett volna erőt rajta, hogy ez a nép még nem bűnhődött meg eléggé bűneieért”) pedig úgy tűnik, hogy a *Himnusz*ra adatta meg „a sorssal a meg nem hallgat-tatás lesújtó válaszát”. (Horváth 1923)

Szauder József írja: olyan költő műve a *Himnusz*, aki felülkerekedett az egyéni bajain, túltekingtett saját sorsán, „akinek a továbbiakban csak a közö-ségi, nemzeti feladat vállalása adhatott tápláló, emberséget is növelő ihletet”. (Idézi: Takács 1992. 29) Szauder megerősít abban, hogy a fohászzkodás és a nemzeti önbírálat mellett a *Himnusz*: protestálás is – mintha a reformáció korának már-már parancsoló hangjai szólalnának meg: ideje volna már, Úristen, rajtunk is könyörölni. Ennek a történelmi keretek közt felépített, az önismerethez önbírálattal terhes és protestáló nemzettudatnak rendelődik minden alá a versben, ezért van a tömörség, illetve képhalmazás – szinte minden szó elindít valamilyen asszociációt az olvasóban. Egy-egy versmondatban egész történelmi korszakokat foglal össze a költő.

S az idővel együtt földrajzilag is konkretizál, kiterjeszt és körülhatárol, le-ír és minősít. A történelmi mustra a személy- és földrajzi nevek sorozata egyben, s mindegyik névhez társul valamilyen minőség, esztétikai és erkölcsi tartalom. A dicsőség korszakait a szép táj emeli még nemesebbé, a büntetés-bűnhődés időszakát csupa negatív jelző és képzettársítás övezi: *csonthalom* és *hamveder*, *bú* és *kétség*, *vérözön* és *lángtenger*, *kőhalom*, *halálhörgés*, *siralom* és *rabság*. Ráadásul kozmikussá emelkedik ez a balsors, amint a fent, úgy a lent is negatív képben jelenik meg: a villámoktól dörgő fellegekből mongol nyila zúg felettünk, aztán a török rabigát már a vállainkon érezzük.

S az alászállást a fent és a lent dinamikus váltakozása követi: *bércre hág* – *völgybe száll*; *vérözön lábainál* – *lángtenger felette*; zavarodott helykere-sés, a fizikai pusztulás képei, majd a földi létezés síkján a kozmikus szoron-gás, az egyetemes kétségbeesés érzete: a bú és kétség szegődik mellénk. A testi szenvedés átalakul lelki gyöttrődéssé, a lélek magasából pedig az aggodalom legmélyére szállunk a verssel. A *Himnusz* dinamikája példa nélküli, ráadásul az ellentéteket és a versbéli látens mozgásokat nemcsak a szerkezeti, poétikai és jelentéstani, hanem a nyelvtani és igeidőbeli váltakozások csak tovább fokozzák, melyek elemzésére most nem térünk ki. (Lásd bővebben: Takács 1992. 31–32)

S mielőtt fölildéznénk a költő összetett és ellentmondásos karakterét, még egy ellentmondásra hivatkozunk, melyet Taxner-Tóth Ernő vetett föl, külön rejtélynek tartva a *Himnusz* születését. Egyetlen dátum szerepel a vers alatt, a január 22., miközben nehezen elképzelhető – ismerve Kölcsey lírikusi gyakorlatát –, hogy egy nap alatt írta volna meg a költeményt. Taxner-Tóth gyanúsan tudatosnak tartja annak a valószínűleg később tisztázott és ismeretlen célból összeállított kéziratnak a sorrendjét, melyben a *Himnuszt* április 18–21-i dátummal a *Vérmenyekző*, április 23-ival a *Zápor* című vers, február–áprilisi időmeghatározással pedig a *Vanitatum Vanitas* követi. „Miért nem küldte el Szemerének? Miért nem olvasta föl Pesten? Miért nem jelent meg 1829-ig? Miért nincs szó róla sehol levelezésében?” (Taxner-Tóth 1992. 168) Az irodalomtörténész nem állít semmit a kérdésekkel, csak sejteti annak a lehetőségét, hogy a *Himnusz* később született. Végül ő is az 1823. évi dátumot fogadja el, szimbolikus időpontként is, hiszen ez az év a nemesi ellenállás csúcspontja, „s Kölcsey verse egyszerre foglalja össze azt, amire múltunkból büszkék lehetünk; valamint a bűneink miatt ránk mért balsorsot, a várak kőhalommá válását; a hazaárulás és hazátlanság kérdéseit, a föltámadás, a jobb jövő reményét”. (Taxner-Tóth 1992. 168)

ELLENTMONDÁSOS SZEMÉLYISÉG

Kölcsey kedélyvilága az 1823-ban Szemerével megindított *Élet és Literatúra*, az intenzív munka, a folyamatos publikálás, az irodalmi közéletben való aktív szerepvállalás ellenére igen borongó volt. Harmincöt évesen az öregedésre panaszkodott, elfásult lélekre, indifferenciára (közömbösségre), s ezt a keserű Kölcseyt természetesen nem ismerték azok a fiatalok, „akiknek szemében 1823-tól egyre nagyobb tekintéllyé nőtt” – Bajza a kritikáit csodálta, Toldy a verseit szerette. (Taxner-Tóth 1992. 189) A végletekre hajló és végletekbe átcsapó kedélyvilágról, arról a lelki magatartásról, mely mindig a meglévő ellentétére sóvárog, Kölcsey maga is beszámolt Szemerének írott egyik 1817. évi levelében:

Olyan vagyok, mint a görög dythiramb, egyik érzésből a másikba, egyik gondolatból a másikba, egyik humorból a másikba ontom magamat. Miért nincs, aki mind ezen lélekniúnceokat dalba öntse,

vagy pszichológiai lélekkel kifejtgesse? Én magam azt nem tehetem, mert nem bizonyos távolságba kell-e lenni a lélek azon állapotjától melyet zengeni vagy magyarázni akarunk.(KFÖM, III. 93)

A hat évvel később, közvetlenül a *Himnusz* után, *Vanitatum Vanitas* írása közben készült *Előbeszéd* (mely az *Élet és Literatúrában* jelent meg 1826-ban) ezt az alkati tulajdonságát szintén kiemeli – Szauder (1970/b. 437) szerint vallomása már a *Vanitatum Vanitas* elé kívánczik:

„... fájdalom! engem a humor gyakorta megszáll, s így lőn, hogy írásaiban állandó princípiumokat nem követheték... Itt egy vidám órában mindent hittem: ott egy setét pillanatban mindenről kételkedtem. [...] Szép és Rút, Nagy és Kicsiny, Egyező és Ellenkező többnyire csak a pillanat színéből, alakjából s temperamentumából folynak ki”. (Idézi: Szauder 1970/b. 437)

Fenyő István szintén megállapította, hogy Kölcsey élethangulataiban – a *humor* szó itt kedélyállapotot jelöl, utalva a klasszikus „életnedvek” jelentésére is – többnyire ellentéteket egyesít, ugyanakkor még az ellentétekben is az emberi érzelem-, hangulat- és kedélyvilág átfogására törekedett. (Fenyő 1983. 169) Halász Gábor mustrát készített a Kölcsey halálának 100. évfordulóján megjelent portréjában ezekről az ellentétekről, és már portréjának címe is ellentmondást sejtet – legalábbis „*Kölcsey iróniája*” nehezen fér a róla kialakult sztereotípiák mellé.

Halász érzelmes lírikusnak és kemény hangú, szinte „kegyetlen kritikusnak”, az önkéntes szobafogságot is vállaló embergyűlölőnek, ugyanakkor a közügyekért a végsőkéig kiálló és harcoló hazafinak tekintette Kölcseyt, aki a retorikát kezdetben ugyan nem sokra tartotta, mégis belőle vált a legjobb szónokok egyike.

A hazai kritikátörténetben Kölcsey mindkét nagylélegzetű recenziója elhíresült. Nemcsak azért, mert szakított a korábbi gyakorlattal, mely szerint minden magyar nyelvű eredeti munka megjelenése fölött örvendezni kell, s bátorítani a szerzőket, hiszen az anyanyelvű irodalom elérte azt a kort, amelyben teljesítménye már európai esztétikai mércével értékelhető, hanem bevonult a félreértő kritikák sorába is. Különösen a Berzsenyit elítélő recenziója, melyben őszinte riadalommal ítélte el a dagályosságot, Döbrentei Gábornak ezzel szemben azt írta, hogy a maga „homályos, dagadó énekét” a

génusztól kapott „határtalan lángoló szíves [...] hév beszédnek” tulajdonítja. Miközben ő maga „a paraszt dal tónját” szerette volna megnemesíteni, Csokonainál nem vette észre a hasonló törekvéseket. (Vö.: Halász 1981. 275) Csokonai ugyanis nemcsak a népies műköltészet első szép darabjait alkotta meg, hanem levelezésében 450, nép által énekelt, saját gyűjtésű dalról is beszámolt, közönségét arra biztatva, hogy „ne csak a külföldi írókat olvassátok... hallgassátok figyelemmel a danoló falusi leányt és a jámbor puttonost...” is. (Idézi: Gáborjáni Szabó 2015. 52)

„Nagy érzések rajongója, anélkül, hogy fel tudna olvadni bennük; legforróbb indulatában is marad valami figyelő hidegség, az ész rosszallása, ami megfojtja a kitörő érzelmet. Szentimentális, aki nem tud sírni, lelkesedő, aki nem tud hinni, romantikus, aki csak önmagát nem tudja meggyőzni pátoszával.” (Halász 1981. 275)

Ehhez a jellemzéshez szorosan kapcsolódik Németh G. Béla rövid, Horváth János, Szauder József, Lukácsy Sándor vagy Fenyő István és másik értékeléseit összegző mustrája. – Sokan rámutattak ugyanis, hogy Kölcseynél a versekben, levelekben vagy az erősebben szubjektív hangú értekező írásai-ban „örökké valami sötétes-világos, borongós-derült, homálylón kéklő kettősség uralkodik. A szorongás és kivagyódás, az aggodalom és a reménység, a szomorúság és a vigasz dualitásának egyensúlyi, föloldási, harmonizálási óhajta verseiben szinte fogalmi élességgel jelenik meg. Ezt a fogalmiságot, ezt az értelmi szintre áttevést viszont sajátos, rendszerint feszült, de fegyelmezett intellektuális érzület öleli körül, többnyire visszafogott melankolikus hangulat hatja át, mély, de erős határok között tartott pátoszu hanghordozás nyilvánítja meg.” (Németh G. 1995. 6)

Nemkülönb az ideák (társadalmi, ideológiai, politikai és morális eszmények) világáról is meglehetősen borúlátással számolt be 1833. december 13-án, mikor pedig éppen a közéleti cselekvés útja nyílt meg előtte, az ekkor keltezett *Országgyűlési naplójegyzetben* írja:

„Mit fogsz tenni most, midőn álmok helyett való pálya nyílik előtted? Lesz-e erőd létrehozni az ideákat, mik húsz év óta boronganak lelkedben?”

BORBÁS TIBOR BALATONFÜREDI KÖLCSEY-PORTRÉJA

KÉT KORSZAK HATÁRÁN

Ennek a fenti, s minden tekintetben megnyilvánuló kettősségnek a magyarázatát sokfelől eredeztették: a magányából és testi sérültségéből, a nehéz családi körülményekből, a kiábrándító helyi viszonyokból, a sorozatos politikai csalódásokból, de nagyobb ívű magyarázatok is születtek.

„[B]eszéltek a nagy európai s hazai szellemi korszakváltás lelki ütközéséről is”, fogalmaz Németh G. Béla, s bizony, érdemes komolyan szót ejteni arról, hogy Kölcsey két korszak, két stílus és eszmevilág határán érlelődött és közöttük őrlődött. S míg a magyar nemesi irodalmi érdeklődést a klasszicizmus hatotta át, Kölcsey már a romantika eszméivel és eszményeivel volt elfoglalva. Igaz, még összeütközött a felvilágosodás kozmopolitizmusa és a romantika áramában a nemzeti hagyományok felé fordulás – Németh G. Béla egyenesen a felvilágosodás és a romantika ötvözőjének nevezi Kölcseyt. (Németh G. 1995. 12)

Kölcsey 1826-os, *Nemzeti hagyományok* című tanulmányában írta, hogy „... a való nemzeti poézis eredeti szikráját a köznépi dalokban kell nyomozni; szükség tehát, hogy pórdalainkra ily céllal vessünk tekintetet.” Programjának két fontos pillére: „a nemzeti történet emlékeinek költői feldolgozása; [...] a régebbi nemzeti költészet ihletül fogadása” (utóbbihoz tartozik a népköltészet). Kölcsey érdeme, hogy már „munkássága első szakaszában előkészítette a magyar romantikát” – állapítja meg Szegedy-Maszák Mihály. (1974. 44)

Fenyő István jóval korábban, az 1817-es kritikában érzékeli ezt a Kölcsey által vállalt szerepet, mellyel megveti a későbbi népnemzeti esztétikának az alapjait is. A Kölcsey által lefektetett – egyértelműen ellentmondásokból építkező – irodalmi eszmények a következők: „lángolás, de mértékkel; érzelmi kitárulás, de belső fegyelemmel s a belső egyensúlyt esetleg felborító reflexió lehető kerülésével; fantázia, de a végletek mellőzésével. Irodalmiság, mely jellegzetesen a megmértékelt szenvedély, a középút, az egyeztetés irodalma. Romantikus líraiság a klasszicizmus burkában-köntösében.” (Fenyő 1983. 183)

Kölcsey részben joggal róttá fel Berzsényinek a dagályosságát, az érzelmi szűk körűséget és a provincializmust, viszont a Berzsényi-életmű legjaváról, az ódákról és az elégiákról érdemben nem beszélt. Nem hibáztatja egyértelműen magát, az *Önpanaszok*ban például a szeszélyek, a szüntelen ingerlő hibát keresés vádját szólal meg, tisztában van azzal is, hogy nem „elroncsolt szívvel s eltépett gondolatokkal” kellene megfogalmazni a bírálatot, de költő-

ként és kritikusként egyaránt bizonyos távolságban kell lenni „a lélek azon állapotjától, melyet zengeni vagy magyarázni akarunk”. Szemerének írta élete alkonyán:

„Kritika nekünk nem való. Kés gyermek kezében, mivel vagy maga vágja meg magát, vagy máson ejt gondatlanul sebet. Osztán a gyermek sokszor gonosz is; s mérgében szándékosan is árt, nem lévén elég esze a következtést előre ellátni.” (idézi: Halász 1981. 277)

Egyébként a kemény kritikai hang nem is annyira az irodalommal, sokkal inkább a köz állapotaival, a kortársakkal, politikusokkal kapcsolatban fogalmazódik meg, például az *Országgyűlési napló* jegyzeteiben, melyet amúgy nem a nyilvánosság számára készített, és Halász Gábor ennek lapjain látja a legerősebb iróniát, sőt gúnyolódást. Panaszkodik a végtelenbe nyúló tárgyalások miatt, s mert a lényeges kérdések közben elsikkadnak. „Mindenkori szónok, senki nem határoz, a megyei utasítások késnek, a főrendek taktikáznak, az udvar gyanakszik. A parasztok külön legelőjének olyan nagy az ellenzéke, mintha forradalmi követelésekről lenne szó; akik a vallás dolgában divatosan felvilágosodottak, mint földesurak szélsőségesen konzervatívak. A legtermészetesebb reform, a magyar nyelv ügye is elodázódik a sok hiábavaló szóbeszéd között, a vallási kérdésekben még a protestánsok sem egységesek” – olvassuk az összegzést. (Halász 1981. 276) A protestáns ügy és a vallásszabadság ügye mellé áll három beszédével, de a naplójában is figyelmezteti az óvatosakat: „Nektek két iszonyú hibátok van – részvégtelenség és féltékenység. Higyjétek el, míg ez eredendő bűnököt le nem vetkezitek, isten országába jutni nem fogtok!” Annyira elkeseredett a miatt, mert a reformországgyűlés menetében semmilyen haladást nem lát, hogy vigasztalás gyanánt maradt a kegyetlen humor. (Lásd bővebben: Halász 1981. 279)

Kazinczynak írott 1814-es levelében arról is panaszkodott, hogy „nincsenek kötelékei”, s ekkor tulajdonképpen már a *Vanitatum Vanitas* 1823-ra megérett életérzése csírázott az álmosdi magányban önmagát kereső, 24 éves ifjúemberben. Kölcsey „epicuruszi cinizmusnak” (vagy „cinikuszi epikurizmusnak”) nevezte ezt az érzést, melyben viszonylagossá válnak az egymással elentétes érzések és minőségek:

„Boldog az, kinek sok kötelékei vagynak az életben, kinek sok kicsinyiség azok által fontos leszen, s sok amit a stoának vagy a reliiónak

bölcsei hiábavalóságnak kiabálnak, űelőttek a legmagához vonzóbb alakban jelenik meg. Igaz, hogy nehezebben fogja majd a sors viszontagságait, s egykor az elválást szenvedni, de élt, de élt, s egy pillantatnyi keserv, mi az évekig tartott boldogsághoz képest. Nekem nincsenek kötelékim, s ez az epicurusi cinizmus vagy cinikusi epikurizmus, mely a kényt és fájdalmat, a jelenlétet és jövődőt csudálatos egybeolvadással tartja előttem, elvette még könnyeimet is, az öröm és szenvedés könnyűit egyeránt”. (KFÖM, III. 56)

Ez az érzelemmentesség persze még nem jelentett egyúttal értéksemlegességet is, az ókori filozófiai iskola magát az élet örömeivel és szépségeivel vagy éppen a fennálló intézményekkel szemben jelentkező közönyt tekintette értéknek. Ám az „epikureoszi” jelzővel árnyalódik is a jelentés, a halálfélelem megvetéséről van inkább szó, és az élet élvezetének a mértékletességét tartja szem előtt. Ezt a képességet hiányolja magából Kölcsey, hogy sírni tudjon; mindazonáltal a jelenlét és jövődő összeolvadásának képze a *Himnusz* bűnhődéstudatának kialakulása felé vezet.

A *Vanitatum Vanitas*-ban kifejezetten a görög cinikusok és szkeptikusok tanát hirdeti, minden szélsőséges idealizmussal szemben azt hangoztatva, hogy az elvek és az eszmék ismerete önmagában még nem elegendő a szenvedélyek megfékezéséhez, ezért lehet helyes erkölcsi magatartás a mindennel szembeni teljes közömbösség. (Szauder 1970/b. 434)

S ne felejtsük el, Kölcsey épp ekkor dolgozott a *Görög filozófia* című, töredékekben maradt értekezésén, amely szintén befolyásolhatta őt írás közben. A „nagy cinikus” Mikszáth Kálmán védelmében írt tanulmányban Karácsony Sándor rámutat: nem lehet cinikus az, aki erkölcsös és nem negatív, aki relációkban lát, s a meghatottsága kozmikus és transzcendens. (Karácsony 1944)

HIMNUSZ-SZOBOR BUDAKESZIN

Kölcseyt mindez egészében is jellemezte, s a választott műfaj eleve megteremti a költői mondanivaló transzcendens kiterjedését, áhítatos, kozmikus, egyetemes jellegét. Noha a múlt és jövő valóban „összemosódní” látszik, ugyanakkor a történelmi relációk szigorú következetességgel és meghatározott poétikai rendben kerülnek az olvasó elé.

SZERKEZETI HANGSÚLYOK ÉS ELLENSÚLYOK

Szörényi László elemzése kiemeli: a vers kezdő és záró szakasza, a variációval megismételt, Istenhez való könyörgés, aszimmetrikus felépítésű szerkezetet fog közre. A fordulópontot a negyedik strófa jelenti, előtte a „bűnbeesés” előtti, édeni hazát mutatja be, majd a kettős, hunok és magyarok alatt végbement honfoglalást, a természeti adományok bőségét, illetve a kettős, a török és a Bécs elleni sikeres hadviselést. A fordulópont után föllehetjük a retorikai ellensúlyokat, a bűneink miatt istentől ránk rótt következményeket.

Az áldott ország ellenpontja a pártviszályok miatt pusztuló haza, a török elleni diadalt „*Ozmán vad népének*” visszacsapása ellenpontozza, az ígéret földjét felmutató Kárpát szent bércé ellenében most a bujdosó hiába fut a bércen... Ám a 7. strófának nincsen retorikai ellenpontja, Szörényi László ezt redundáns szakasznak nevezi – „állóképben siratja a totálisra növekedett pusztulást és a szabadságháborúkhoz hozott véráldozat hiába valóságát”.

Szörényi megállapítja: „ebben a szerkezeti szabálytalanságban lelhetjük meg a vers eszmei kulcsát. Ugyanis ha teljes párhuzamosságban állna egymással áldás és az átok következménye: a nép virágzása és pusztulása, a fohász akkor mintegy követeléssé fajulhatna: levezekeltük a múltat, Isten mintegy köteles helyreállítani a bűnbeesés előtti állapotot.” (Szörényi. 1989. 29)

A kulturális kánon nemzetösszetartó erejű művének nem a könyörgés vagy az Istentől való áldáskívánás a meghatározó aktusa, hanem az „ősbűn” és a bűnhődéstudat sajátos megfogalmazása. Az előre ’megbűnhődött’ jövő nem áll összhangban sem Szent Ágoston, sem Kálvin teológiai felfogásával, hiszen Isten kegyelme ingyenes, azt nem lehet kiérdemelni sem jócselekedettel, sem bűnhődéssel. Kölcsey makacs reformátusként – a „szív felvilágosodásáért” küzdve – ízekre szedte a reformációt, azt róva fel például vétkeként, hogy a racionális vizsgálódást bevitte a vallásba, de ő épp azon dolgozott, hogy a racionális és érzelmi érvelést egy szintre emelje. Kölcsey tehát tisztában vele, hogy az áldás (és megbocsátás) nem érdemelhető ki, s ennek a

felismerésnek ad hangot a záró szakasz variációjában: Istenhez csak szána-
lomért esedezhetünk, szó sem lehet, semmilyen, mégoly jogosnak is tűnő
jóvátételről.

Mégis vezeklésnek tűnik a történelem, mintegy purgatóriumként jelenik
meg – és ez valahogy nincsen összhangban a romantikus hősiesség, a dicső
múlt eszmei alapozásával. Romantikus jegy azonban az eszményi környezet
keresése, akár a megint csak ellentmondásként jelentkező szentimentális
vagy szabadságpárti romantikus, sőt, rebellis verseket nézzük is. S nála nem-
csak a múlt dicsősége és balsorsa áll szemben egymással, hanem találunk
példát a szabad Génusz otthonát jelentő nyugat, a múzsai boldog táj és a
„vérző hon” szembeállításra is (például az *Andalgások* című költeményben –
melyet Szauder, Szörényi, Lukácsy és mások is szerkezetileg a Himnusz elő-
képeinek tekintenek).

Halász Gábor nyomatékosítja azt is, hogy „a kiábrándult szemléletből nem
lemondás születik, hanem folytonos harci készség, a *vanitatum vanitas*-ából
nem tétlenség következik, hanem hatni, alkotni, gyarapítani akarás.” (Halász
1981. 276) Taxner-Tóth Ernő szintén azt állítja – Toldy korai észrevételével
értve egyet –, hogy a nyugalmat nem tekintheti életcélnak az, akinek legfon-
tosabb belső eleme a nyugtalanság, és a vers végső soron Kölcsey csapongó
egyéniségének tükröképe, így a benne rejlő filozófia is ironikusan értendő.
(Taxner-Tóth 1992. 167) A folytonos harci készség mellé folytonos vereségek
szegődnek – ismét csak az ellentmondások nyelvén fogalmazva: „... kiábrán-
dultan és illúziótlanul küzd az illúzióért [...] Schilleri zengést akar kicsalni a
még dadogó költői nyelvből, lessingi kritikusi elveket meghonosítani az érzé-
kenykedők irodalmában”. (Halász 1981. 276)

Talán ebből is adódhat a szinte a *Himnusszal* szemben született *Vanita-
tum Vanitas* „hidegen izzó, szarkasztikus gúnyolódása”. Szauder szerint is
csak részben okozta a gúnyt a magyar nemesi ellenzék kicsinyessége miatt
érezett fájdalom – hiszen erre csak akkor ébredt rá igazán, amikor később
maga is kilépett a közélet színterére –, sokkal valószínűbb, hogy összeadódott a
veszteség érzése, a magára maradás és a kitörni nem tudás, a filozófiai kétely
vagy az eszmények és valóság konfrontálódása, (Szauder 1970/b. 442–443)
amire fentebb Halász Gábor utalt. Szauder szerint Kölcsey itt azt is kétségbe
vonja, hogy volna haladás a történelemben.

A *Himnusz* időszemlélete, a múlt és jövő egy síkba emelése – a vers rop-
pant időbeli és térbeli dinamizmusa ellenére – s a Kölcsey által megfogalma-
zott „*mindig jelenvalót*” írás szándéka ezt az „álló” történelemképet erősíthe-

ti, ugyanakkor a benne megfogalmazott reménység a *Vanitatum Vanitas*-ban a reménytelenségbe fordul át.

A SZEMÉLYISÉG ÉS A SZEREP KONFLIKTUSA

Kulin Ferenc a két 1823-as versben a személyiség és a szerep konfliktusát, „az azonosulás és a tagadás lírai dialektikáját” látja. A „vágyakozó-kérlelő és az elhárító-tagadó viszonyulás kettőssége” már egészen korán, 1808-tól jelen volt nála (*A képzelethez* című versben: „*Testvére a magánosságnak, / Jövel, jövel felém*” – „*Testvére a bús bánatoknak / Ne jőj, ne jőj felém*”). Kulin rámutat, hogy ha a költői képzelet a virtuális értékek birodalmába emel, ez által még jobban látható lesz a valóság értéktelensége, akkor Kölcsey nem zárkózik be a képzelt világba, hanem elfordul ettől a világtól, s lemond „az értéképzetek lírai realizálásának lehetőségéről is”. (Kulin 1986. 92–93)

Kulin szerint a *Himnusz* olyan „egyszeri és megismételhetetlen lírai prototípust” képvisel, melynek már nem lehetnek fejlődési fokozatai. Itt az Isten és a nemzet közötti közvetítő szerep vállalásáról van szó, ő maga pedig végigéli az isteni szerep változásait. „A nemzeti lét kezdeti szakaszán istené a vezető szerep, ő a teremtő és irányító, később, amikor a nemzet saját hibájából nem képes megőrizni saját szuverenitását, s hatalmát önmaga felett is elveszíti, ő a bosszúálló, a büntető, s végül a jelenben, amikor ’megbűnhődte már e nép a múltat s jövőndőt’ – már csak eszmei hatalom, akitől nem vár és nem kér többet a költő, mint szánalmat, érzelmi azonosulást, részvétet a szenvedő néppel, s nem lát benne mást, mint a nemzeti ügy szakrális értelmének garanciáját.” (Kulin 1986. 92–93)

A szerkezeti vagy tartalmi és poétikai elemzés helyett Dávidházi Péter is fontosabbnak vélte annak kiderítését, hogy a költeményben megszólaló alany „milyen szimbolikus *cselekvést* hajt végre, s mit szeretne voltaképpen *elérni* beszéde által”. A szerep nagy ősmintája a szószólóé, aki egy (bűnös) közösség nevében és érdekében jár közben, hogy kiengesztelje Istent. (Dávidházi 1996. 66) Kölcseyt már a *Himnusz* előtt is a szószólói szerepre predesztinálták jogi tanulmányai, ügyvédi tervei – azt Taxner-Tóth sem tudta kideríteni, pontosan miért is nem sikerült neki tanulmányait befejezni és az ügyvédi vizsgát letenni (Taxner-Tóth 1992) –, de a későbbi közszereplése is szószólás, érdeképviselet, közvetítés volt. Beszédei között klasszikus védőbeszédet is találunk, s mindig valaminek az ügyében szólalt fel.

Ezt a szószólói-közvetítői szerepet s a „paraklétozsi” alaphelyzetet sem lehet megismételni, a *Himnusz* ihlete elérkezett végpontjára, s később sem próbálkozik a próféta szerep visszahódításával, helyette a *Himnusz* és a *Vanitatum Vanitas* „ihlet-ellentétét” szeretné feloldani. „A hit és a szkepszis, a cselekvésvágy és a depresszió, a nemzeti elkötelezettség és a nemzeti fenyegetettség-érzet lírai szintézisére tesz kísérletet.” (Kulin 1986. 99) Lukácsy Sándor is úgy látja, a költő folyamatos oppozícióban állt a társadalmával, s „feloldódni, közösségbe olvadni csak egyszer tudott: amikor a nemzet imáját írta”. (Lukácsy 1996/c. 88) Szauder József szintén úgy véli, hogy a *Himnusz* Kölcsey „eszmei fejlődésszámainak egyik legfontosabb gócpontja”, a költemény igazi jelentősége „a nép hányatott sorsán keresztül a nemzettel való azonosulásban rejlik”, és „itt lelkesül át először laikus vallásossággá a hazafias érzés”. (Szauder 1997. 78)

A költői hivatás tehát kiteljesedhetett a *Himnusz* megírásával, s a poéta szerep faggatása vonzotta Kölcseyt Kant után Goethe irodalomestménye felé. A német klasszikus Fenyő István magyarázata szerint a legmagasabb igényekkel lépett fel a költői művekkel szemben, az alkotótól csak a maradéktalan átélést, a tárgyjal való teljes azonosulást fogadta el. S azért is került Goethehez közel, mert foglalkoztatta az ember egységes természetének s az emberi totalitásnak az eltűnése. (Fenyő 1983. 171–172)

Kölcsey verse szorosan kapcsolódik a középkori vanitas-irodalomhoz, az egész felületen érintkezik az egyházi irodalommal, s szókészletében a vallásos énekek, a prédikációk (s részben az iskoladramák) nyelvével mutat rokonságot, sztereotip hasonlatait pedig minden forrás a Bibliából merítette. (vö.: Lukácsy 1996/b. 51–62) Azonban az értékfosztás, a dezillúzió kifejezésében a vers Marcus Aurelius elmélkedéseivel mutat szorosabb rokonságot – Lukácsy (1996/b. 63–64) hét ilyen párhuzamos szöveghelyet is azonosít. Izgalmas fölvetésnek tűnik, mely szerint Kölcsey a *Parainesis*-ben újra elővette volna a *Vanitatum Vanitas* kulcsszavait, viszont már ellenkező előjellel: a dicsőséget keresni hiúság, de a megérdemelt dicsőség igazi érték; a *lenni* felszólítása a *tenni* parancsává változik – „a bölcsesség vigasztalásától elérkezett a cselekvés bölcsességéhez”. (Lukácsy 1996/b. 82–84)

KÖLCSEY MINT PÉLDAKÉP

„Kölcsey mindenekelőtt példaképként ért el igen nagy hatást a reformkor évtizedeiben: alkatával, erkölcsi formátumával eszményévé vált azoknak,

akik új hazát és nemzetet, új társadalmat és kultúrát akartak teremteni Magyarországon – írta Fenyő István. – Ő lett a haladó erők számára a mérték, a minta – az emberi nagyság, a hazafi-erény, az önfeláldozó tisztaság ideálja.” Ezt a hatást annak is köszönhetette, hogy munkássága túlterjedt a szépirodalom körén. A 19. század egész hazai ideológiai fejlődése elválaszthatatlan az ő útmutatásaitól, mivel „a költészetet elsőként kapcsolta össze nálunk a hivatászerű politikai tevékenységgel, továbbá az erkölcs- és történetfilozófia, valamint az irodalomkritikai gondolkodás alkotó és ugyancsak klasszikus értékű művelésével”.

A szomorú és meghökkentő paradoxon, hogy Kölcsey idegenül érezte magát az országban. Irritálta a feudális életforma egész rendszere, a tradíció és a hierarchia mozdíthatatlan egyeduralma, az ódivatúság, a szellemi renyheség, a tekintélytisztelet. A magyar életet az „árnyak országának” nevezte, Szemere Pálhoz írt levelében pedig úgy fogalmazott, hogy ha lelkének választási lehetősége lett volna, bizonyosan nem választotta volna azt a hont, melyben született.

Szerb Antal észrevétele egybecseng az elmondottakkal: „Az ország bármely pontján, bármilyen pozícióban és bárkik társaságában élt volna, Kölcsey nem odavalónak érezte volna magát. Bár furcsán hangzik, nem mulaszthatjuk el, hogy kimondjuk feltevésünket: Kölcsey, a magyar *Himnusz* költője nem volt itthon Magyarországon.” (Idézi: Fenyő 1983 165)

Felhasznált irodalom

- DÁVIDHÁZI Péter (1996): A Hymnus paraklétszi szerephagyománya. *Alföld*. 1996/12. 66–80.
- FENYŐ István (1984): *Haza s emberiség. Magyar irodalom 1815–1831*. Gondolat, Bp.
- GÁBORJÁNI SZABÓ Botond (2015): *Csokonai Vitéz Mihály a Debreceni Református Kollégiumban*. Tiszántúli Református Egyházkerületi Gyűjtemények, Debrecen
- GYÓRI L. János (2015): *Izrael és a magyar nép történetének párhuzama a XVI–XVII. századi prédikátor irodalomban*. In: Uő.: *Református identitás és magyar irodalom. Irodalom- és művelődéstörténeti tanulmányok*. Kálvin Kiadó, Bp., 13–30.
- HALÁSZ Gábor (1981): *Kölcsey iróniája*. In: Uő.: *Tiltakozó nemzedék*. Magvető, Bp., 275–279.
- HORVÁTH János (1923): A Himnusz (1823. január 22.) *Napkelet*. 1923/február, II. 97–103. In: CSORBA Sándor (szerk.): *Válogatás a XX. század Hymnus-értelmezéseiből*. Kölcsey Társaság, Fehérgyarmat, 1997., 9–15.
- HORVÁTH János (1997): *Kölcsey Ferenc*. In: Uő.: *Tanulmányok I.*, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 180–241.
- KARÁCSONY Sándor (1944): *A cinikus Mikszáth*. Exodus Bp.

- KRÚDY Gyula (1923): A Hymnusz bölcsőjénél. *Nyugat*, 1923. I. kötet, 4. szám, 217–220.
- KULIN Ferenc (1986): *Kölcsy*. In: Uő.: *Közelítések a reformkorhoz*. Magvető, Bp., 57–142.
- KULIN Ferenc (1998): *Kölcsy Ferenc*. Új Mandátum, Bp.
- LUKÁCSY Sándor (1996/a.): *A Hymnus koordinátái*. In: Uő.: *Egy hazánk van*. Jelenkor, Pécs, 29–40.
- LUKÁCSY Sándor (1996/b.): *Vanitatum Vanitas*. In: Uő.: *Egy hazánk van*. Jelenkor, Pécs, 41–84.
- LUKÁCSY Sándor (1996/c.): *Évforduló Csekén*. In: Uő.: *Egy hazánk van*. Jelenkor, Pécs, 85–93.
- MÉSZÖLY Gedeon (1939): *Kölcsy Hymnusa és a Hymnus Kölcsyje*. Bp. In (részletekben): CSORBA Sándor (szerk.): *Válogatás a XX. század Hymnus-értelmezéseiből*. Kölcsy Társaság, Fehérgyarmat, 1997., 16–43.
- A. MOLNÁR Ferenc (1997): Jól értjük-e a Hymnusz első sorait? *Élet és Irodalom*, 1997. aug. 15.
- NÉMETH G. Béla (1995): *Az önmagát alakító, a társadalmat formáló ember*. In: Uő.: *Kérdések és kétségek*. Balassi, Bp., 5–13.
- NÉMETH László (1975): *Megmentett gondolatok*. I. m.: 464–483.
- SZAUDEK József (1955): *Kölcsy Ferenc*. Bp.
- SZAUDEK József (1961/a.): *Kölcsy, kant s a görög filozófia*. (Egy nagy író romantikus válságának első esztendeje.) In: Uő.: *A romantika útján*. Szépirodalmi, Bp., 163–179.
- SZAUDEK József (1961/b.): *A romantika útján*. In: Uő.: *A romantika útján*. Szépirodalmi, Bp., 180–223.
- SZAUDEK József (1970/a.): *Kölcsy világnézeti válsága az ifjúkori jegyzőkönyvek tükrében*. In: Uő.: *Az Estve és az álom*. Szépirodalmi, Bp., 308–346.
- SZAUDEK József (1970/b.): *Kölcsy Vanitatum Vanitas-a*. In: Uő.: *Az Estve és az álom*. Szépirodalmi, Bp., 433–451.
- SZAUDEK József (1997): *Kölcsy Ferenc: Hymnusz*. In: CSORBA Sándor (szerk.): *Válogatás a XX. század Hymnus-értelmezéseiből*. Kölcsy Társaság, Fehérgyarmat, 71–81.
- SZEGEDY-MASZÁK Mihály (1974): *Kölcsy világszemléletének és költészetfelfogásának összefüggéseiről*. In: LUKÁCSY Sándor (szerk.): *A Hymnus költője. Tanulmányok Kölcsyről*. Nyíregyháza, 1974.
- SZEGEDY-MASZÁK Mihály (2000): *A Nemzeti hagyományok időszerűsége*. In: Uő.: *Újra-értelmezések – Esszék irodalomról*. Krónika Nova, Bp.
- SZÖRÉNYI László (1989): *A Hymnus helye a magyar és a világirodalomban*. In: Uő.: *„Multaddal valamit kezdeni”*. Magvető, Bp.,
- SZURÓMI Lajos (1990): *A szimultán verselés*. Akadémiai, Bp.
- TAKÁCS Péter (1992): *Kölcsy: Hymnusz (Vázlat a vers elemzéséhez)*. In: HAMAR Péter (szerk.): *Kölcsy-művek és műértelmezések*. A Kölcsy Társaság füzetei 4., Kölcsy Társaság, Fehérgyarmat, 23–34.
- TAXNER-TÓTH Ernő (1992): *Kölcsy és a magyar világ*. Akadémiai, Bp.
- TAXNER-TÓTH Ernő (1997): *A Hymnus: könyörgés és büntudat*. In: CSORBA Sándor (szerk.): *Válogatás a XX. század Hymnus-értelmezéseiből*. Kölcsy Társaság, Fehérgyarmat, 141–151.
- CS. VARGA István (2000): *„Isten, áldd meg a magyart...”* In: Uő.: *Szent művészet II. Tanulmányok költészetünk szakrális vonulatából*. Magyarorszáért, édes hazáért – Xénia Kiadó, Székesfehérvár, 31–103.

1823
Január 22.
a Himnusz születése

1790–1838
Kölcsey Ferenc

Himnusz
Isten, áldd meg a magyart
Jó kedvvel, bőséggel,
Nyújts feléje védő kart,
Ha küzd ellenséggel;
Bal sors akit régen tép,
Hozz rá vig esztendőt,
Meggúnhödte már e nép
A multat s jövődőt!

Huszt

UROPATH

225 ÉVE,
1790. AUGUSZTUS 8-ÁN
SZÜLETETT
KÖLCSEY FERENC
SZŐDEMETEREN

A DEBRECENI UROPATH KIADÓ
(DR. NAGY ATTILA)
KÖLCSEY FERENC-KÖNYVJELZŐJE

AZ UROPATH SOROZATÁRÓL
ÉS KIADVÁNYAIRÓL
A KÖVETKEZŐ LAPOKON OLVASHATNAK

Uropath Bt. Debrecen
Kar u. 37., 4026 Debrecen
www.drnagyattila.hu
e-mail: drnagyattila123@gmail.com
06 70/252–2831

AZ UR(BAN)OLÓGUS KÜLDETÉSEI

DR. NAGY ATTILA (1949) – ur(ban)ológus, orvos és közíró, újságíró, régi képeslapok, térképek és könyvek gyűjtője, illetve régi és új debreceni képeslapok, térképek, könyvjelzők, himnuszok, város- és helytörténeti, euro-politikai könyvek írója és kiadója. Az elmúlt években majd' minden könyvhétre jelent meg valamilyen szellemi csemege az UroPath Kiadó műhelyéből. Sokszor rágós csemege: Nagy Attila problémafölvetései az alföldi huzatot néha velőig metszették, de mindenképp vitákat provokáltak, a tisztánlátás érdekében (s az összefüggések föltárásában, olykor összeesküvést sejtető kontextusban) a politikai korrektséget természetes módon tolta félre a szerző. S ha éppen nem jelentkezett új könyvvel (összefüggő nagyszavakkal vagy publicisztikai írásokkal), úgy a régi debreceni emlékeket népszerűsítette múltidéző képeslap-sorozataival, s különös vállalkozása az irodalom- és kultúratörténeti emlékeket reprezentáló könyvjelzők készítése és terjesztése.

DR. NAGY ATTILA TISZTELGETT HOLLÓ LÁSZLÓ (1887–1976) MŰVÉSZETE ELŐTT IS FESTMÉNY-REPRODUKCIÓIT BEMUTATÓ KÉPESLAPOKKAL ÉS EGY KÖNYVJELZŐVEL (MELYEN A MŰVÉSZ ÖNARCKÉPE, EGY TIZADADAI KÉP REPRODUKCIÓJA, A HÁTOLDALON A KÖVÉR JÓZSEF ÁLTAL ALKOTOTT HOLLÓ-MELLSZOBOR LÁTHATÓ).

A KÖNYVJELZŐBŐL DR. NAGY ATTILA MINDEN NÉZŐ•PONT-ELŐFIZETŐ SZÁMÁRA AJÁNDÉKOZ EGY PÉLDÁNYT. KÖSZÖNJÜK!

Kezemben tartok egy csokrot a könyv-
jelzőkből. Az első kettőt még 1998-ból, egy-
egy Wass Albert-verssel (90 évesen, ebben
az esztendőben hunyt el a megítélésben
szintén nem problémamentes író, költő és
publicista) a *Véren vett ország* és az *Üzenet
haza* versszakaiival.

1999-ben Petőfi-portréval és Segesvár
látképével, a *Nemzeti dal* és a *Föltámadott
a tenger* egy-egy szakaszának magyar és
angol nyelvű szövegével emlékezett Nagy
Attila a magyar szabadságharc bukásának
150. évfordulójára.

2000-ben Vörösmarty Mihály, 2002-ben
Kossuth Lajos születésének 200. évforduló-
jára készített könyvjelzőket. 2003-ban volt
a Rákóczi-szabadságharc kezdetének 300.
évfordulója – könyvjelző készült ebből az
alkalomból is a Rákóczi-portréval, Kassa
látképével és a fejedelem *Manifestumának*
egy részletével.

2004-ben Balassi Bálint, Bocskai István
jelent meg egy-egy könyvjelzőn – 450 éve
született a költő, de ekkor volt a Bocskai-
szabadságharc kezdetének 400. évfordulója
is. 2005-ben a József Attila-centenárium, a
következő esztendőben a magyar nemzeti
évfordulók éve adott apropót a könyvjelzők
kiadására. 2010-ben gróf Széchenyi István
halálának 150. évfordulójára emlékeztünk,
és 2014 volt az Ybl Miklós jubileumi év.

Készült ezen kívül a Himnusz születés-
napjára (1823. január 22.), valamint Verdi,
Wagner és Mozart emlékére is könyvjelző.
Az egyik legújabb pedig a nagyerdei szökő-
kutató ábrázolja, a „magyar Genf” képének
háttoldalára applikálva a genfi szökőkutat.

Honlapján (drnagyattila.hu) olvasható:
 „Ur(ban)ológus: tanult szakmáim az urológia és patológia, amely nevekből származóan működtetem az UROPATH Kiadó Bt-t. Az urbanológia (várostörténet-, építés- és fejlesztéstudomány), a helytörténeti kutatás a fő érdeklődési területem. Ez indított könyvkiadásra 1996 óta. A kiadó nevével eddig 27 saját könyvem jelent meg, ezek sorában az első a *Hogyan építkezget a DOTE?* című 1997-ből, a végén pedig a 2013-as Ünnepi Könyvhétre készült *Debreceni látóképek*. [A honlapra még nem került föl, de mi is szemléztük már a 2014-es ünnepi könyvheti kiadványát, a *2014 – az évfordulók éve* című publicisztikai gyűjteményét.] A kiadó felvállalta egyéb értékes kiadványok megjelentetését, melyben van egyháztörténeti (*Baltazár Dezső püspökről*), várostörténeti (*Szabadkai és palicsi képes levelezőlapok története*, *A Debreceni Mentőszolgálat 100 éve*), technikatörténeti (*Debreceni Villamoskalauz*), irodalmi (*Tóth-Máthé Miklós drámái*) és művészettörténeti (Pap Gábor könyvek: *A Napút festője – Csontváry, Jó pásztorok hagyatéka*, *Az Ég mennyezeti*) kiadvány is. Történelmi és falinaptárak mellett 30, történelmi, irodalmi és zenei nagyságokat ábrázoló könyvjelzőt, közel 100 új debreceni képeslapot, számos múltidéző képeslapsorozatot (Budapest, Debrecen, Szeged, Szolnok, Pécs, Hortobágy, Hajdúszoboszló), himnuszos képeslapot, leporellót és történeti képekből álló memóriajátékot jelentettem meg.

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR (AZ ELŐZŐ LAPON)
 ÉS VÖRÖSMARTY MIHÁLY EMLÉKEZETE

Amiből e munkák születnek, az a gyűjtési területem: régi képeslapok, kiemelten Debrecen, Szolnok, Nagy-Magyarország. Különösen érdekelnek a látképeket ábrázoló (pl. légi felvételek, városi főterek, épületegyüttesek) lapok Magyarországról, Európáról és a távolabbi nagyvilágról is. Gyűjtöm az Európai Unióval kapcsolatos, akár reklámképeslapokat, melyeken bárhol az EU-jelzés vagy -zászló megjelenik, vagy az újkori történelemmel kapcsolatba hozható, vagy bármilyen jelképet ábrázoló lapokat.”

A MÚLTIDÉZŐ KÉPESLAPOK sorában az idén jelent meg a 10. mappa, Nagy Attila ezúttal a kollekciójában föllelhető nagyerdei lapokból válogatott. Szerepel a sorozatban a nagyerdei strandfürdő, a csónakázótó, a régi stadion, a köztemető ravatalozója, az egyetem központi épülete, a Régi Vigadó, a nagyerdei indóház és a Simonyi úti fasor. (A képeslapok gyűjtőbojítóján látható újabb felvételek közt van a csónakázótó helye, ahová park és szökőkút épült.)

A láthatatlan Debrecen több kiadást is megért – a cívisváros láthatatlan emlékeit rója föl, egy fajta vádbeszéd a könyv, mert bár a *Szózat* és a *Himnusz* költője is lakott itt, házaik láthatatlanok. Vörösmarty emléket csak tábla jelöli – írja a szerző –, Kölcsey egykori lakóházának helyére előbb Lenin-szobor, ma kongresszusi központ került.

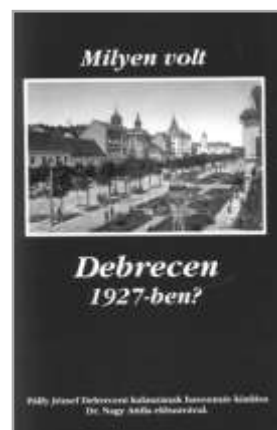
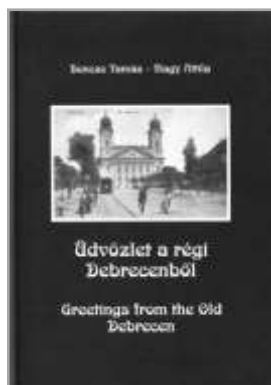

Üdvözet a régi Debrecenből. Benceze Tamás és Nagy Attila rendhagyó várostörténete valódi felüldülés volt az ismeretterjesztő helytörténeti kiadványok sorában – a szerzők gyűjteményéből származó régi képeslapok bemutatásával jártuk végig a várost a nagyállomástól a nagyerdőig.

Boldog emlékéü Debrecen (Történelmi képeslapok és képek Csokonai korától napjainkig). Négy évvel az *Üdvözet* második kiadása után – 2006-ban – nagyobb formátumban s vastosabb anyaggal jelent meg a szintén főként régi képeslapokat bemutató album. A képanyag egyik érdekessége, hogy első közlésként lapozhatjuk föl az egyetem központi épületének eredeti, Róth Miksa akvarelliken fennmaradt üveglak terveit.

(Nagy Attila más könyveiben is foglalkozik a Debrecenben azonosítható szabadkőműves jelképekkel, az egyetemalapítás centenáriumára sajátos formában, *A szabadkőműves Debreceni Egyetem 100 éve* címmel emlékezett.)

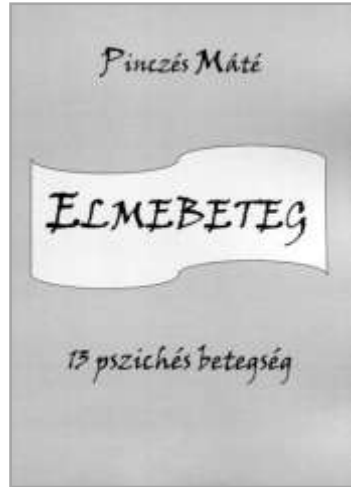
Milyen volt Debrecen 1927-ben? Pálfy József *Debreceni kalauzának* reprint kiadása, Nagy Attila előszavával, a könyv máig is használható a történelmi város ismertetésére. A hátoldalon ezt olvassuk: „Debrecen méltán viseli a köztudatban a *legmagyarabb város* büszke elnevezést. Ezt a várost már a múltban színtiszta magyar lakosság lakta, a bevándorolt idegenek csakhamar megmagyarosodtak [...] Debrecen történelmi múltja azonos az *egyetemes magyar nemzet sorsával*. Éppen olyan vészterhes, megpróbáltatásokkal teljes. A történelmi időkben a város többször elpusztul, de polgárainak akarateréje újra meg újra visszarántja a sír széléről, és virágzásba, fejlődésbe lendíti...”

VENDÉGSÉG

PINCZÉS MÁTÉ:

ELMEBETEG – 13 PSZICHÉS BETEGSÉG

Artistil Bt., Debrecen, 2015., 80 old.

Már korábban sejtettük, hogy az írók közt számos diploma nélküli pszichológus akad: a magyar és a világirodalom fontos művei különböző pszichológiai eseteket s bonyolult (ismétlődő) emberi játszmákat dolgoznak föl – gyakran a főhős szenved súlyos személyiségzavarban, és előfordul, hogy a helyszín maga is valamilyen gyógyintézet). A példa kedvéért csupán: Camus, Dosztojevszkij, Hesse, Gide, Kafka, Moravia, Nabokov, Proust, Wilde; Babits, Kosztolányi, Márai életművében is fölfedezzük a lélek betegségéről szóló írásokat, sőt, e nélkül nem is olyan szép az irodalom. Érvényes ez a (poszt-)modern művekre is, amelyek egyenesen a beteg társadalomról szólnak. S a gyógyítóként praktizáló klasszikus szépírói listához is tudunk olyan neveket adni, mint Csáth Géza (Németh László orvos volt); a kortárs irodalomból szintén citálhatók nevek: Mohás Livia esszéköteteiről, asszociációs és családregényeiről, Polcz Alain az ismert tanatólogiai művei mellett az *Asszony a fronton* című könyvével vívott ki elismerést), Popper Péter szépprózát, verseket, színdarabokat és naplójegyzeteket írt.

Az idén nyáron volt 30 éves Pinczés Máté pszichológus, és noha korábban az irodalommal és színházzal is kacérkodott, egyetemi éveinek végén, pszichológiai tanulmányai közben múlatta az időt – és szórakoztatta magát – azzal, hogy különböző klasszikus és tipikus személyiségzavarokat dolgozott föl egy-egy novellában: hétköznapiak tűnő hihetetlen történetek segítségével tette transzparenssé a betegség lényegét. S mindezt úgy tette, hogy egy percig sem gondoljuk: nem volt írói célja, s pusztán illusztrációs keret volt számára az irodalom. Lett viszont mindebből egy igen szórakoztató demonstráció és a rejtett írózseni megnyilvánulása, mindemellett kiváló stílusgyakorlat.

Stílusgyakorlat, hangsúlyozzuk, és nem paródia – noha itt-ott fölfedezzük a Beckett-re vagy Burgess-re utaló vonásokat, sőt, a filmes asszociációknak is

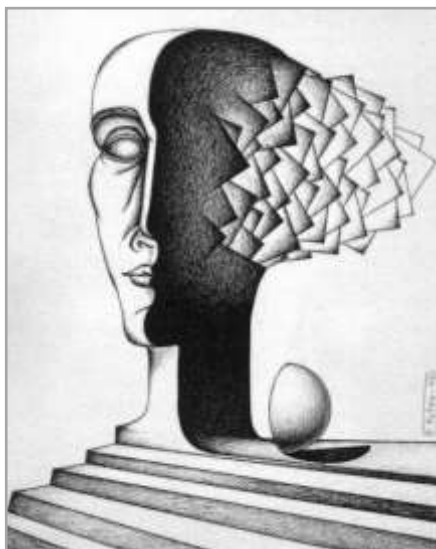
jelentős hatása van az írásokban. A szerzőtől nem áll távol a Monty Python-féle humor vagy Tarantino világa (a pszichopátiáról szóló novella egyenesen a *Kill Bill* „gyilkolás” jeleneteinek atmoszféráját idézi föl). Stílusgyakorlat abban az értelemben is, hogy Pinczés Máté pillanatok alatt bújuk egyik szerepből a másikba, vezet át az abszurdból a posztromantikus történet vagy az egzisztenciális monológ síkjára; groteszk helyzeteinek rajza nem nélkülözi az örkényi humort és a hrabali történetmesélés felszabadító könnyedségét sem; az egyik percben úgy látjuk, itt még a színpadképes intellektuális (szójátékos) krocki, a másokban viszont már a monodrámái elem a hangsúlyosabb.

Stílusgyakorlat és személyiségparódia, autentikus korlelet, létező emberi problémák, sorsok vetítődnek elénk, jó Karinthy-tanítványhoz hűen, jócskán fölnagyítva a betegségtüneteket, a nélkül, hogy a betegségről akár egy szó is esnék a novellákban, melyek általános jellemzője a fekete humor és az *action gratuite*. A morbid örkényi kicsúfolása a torz elleni védekezés egyúttal; az indokolatlannak tűnő cselekvés (a konfliktust, a problémát megoldó baleset, halál) Dosztojevskij, de még inkább Gide óta egy fajta szociális kiszámíthatatlanságra is következtetni enged.

Pinczés Máté novelláiban az alcím mellett csupán a todalékos „néhány szó” tájékoztat a zavarról, amúgy pedig zavartalan az olvasó felüdülése. Soha nem gondoltam volna, hogy egyes pszichológiai zavarok (személyiségzavarok, esetek) földolgozása igényes, sőt, vérbeli szórakoztató szépirodalmi élményt is kínál nekem egyszer.

(A kis kötet megjelenése után a szerző néhány korábbi átdolgozott és új írását is elküldte. Ezekből közülök egy csokrot a következő lapokon, csak erős idegzetűeknek és azoknak, akik tényleg szeretik a fekete humort.)

PÁLFY ISTVÁN (PUTYU)
SZÉTVÁLT FEHÉR GÖMB (2011)
CÍMŰ GRAFIKÁJA LÁTHATÓ
A KÖNYV HÁTSÓ BORÍTÓJÁN

PINCZÉS MÁTÉ novellái:

FALUSI ÉLETKÉP

Pszichopátia

A kis határ menti falucska, Vidékfattya központja természetesen a kocsmá volt, mi más. A templomnál is központibb. A szomjas vándor nem téveszthette el, hiszen Vidékfattyán a két éve bezárt csárdán kívül ez az egyetlen vendéglátó-ipari egység működött. A tulajdonosok anno nagyon sokat gondolkodtak a nevén – Hosszabbítás? Tütüke Presszó? Aranygól? –, de aztán rájöttek, hogy miért is kellene elnevezniük, úgyszincs másík, így hát csak így emlegették: a kocsmá.

Minden nap itt, a kocsmában gyűlt össze a falu apraja-nagyja. Az első fecskék rendszerint már kora reggel megjelentek – vagyis inkább az előző éjszakaról maradtak meg.

Éppen szerda délután volt. Lajos, Vidékfattya köztisztelőnek örvendő hentese már túlesett az ebéden, s gondolta, lekíséri azt egy sörrrel a kocsmában. Vagy kettővel. Esetleg hárommal. De négynél semmiképp sem sokkal többel.

– Adjon Isten, mindenkinek! – köszönt Lajos teret betöltő öblös hangon a már bent kortyolgató vendégeknek és a kocsmárosnak. Körbenézett, s tekintete azonnal megragadt az ajtó melletti falnál, ahol unokaöccse, a 22 éves, jobbra való Csaba nagyban félkarú rablózott.

– Csabikám, hát hogyhogy megint itt játszol, hát hogyhogy? – kérdezte Lajos. Kicsit közelebb kellett mennie Csabához, mert az alig hallott valamit a nyerőgép folyamatosan pittyegő hangjától.

– Tisztelem, Lajos bácsi! – köszönt vissza udvariasan Csaba, mikor észrevette nagybátyját. A szemét azonban továbbra sem vette le a képernyőről. – Nem tudom, mit csodálkozik, hat éve minden nap itt játszom.

István, a piknikus alkatú, középkorú kocsmáros már Lajos érkezése óta nyomon követte az eseményeket a pult mögül. Nem tudta megállni, hogy a poharak törölgetése közben meg ne jegyezze Lajosnak:

– Bizony, igaza van a gyerekeknek! Nincs min meglepődni.

– Na, az már valóban igaz, elismerem. Csak azt nem tudom, hogy miből játszik. Éppen tegnap loptam el az összes pénzt annak a sihedernek – reflektált Lajos.

Ezen aztán mindannyian jót kacagtak. Valószínűleg nem mindenki volt tisztában azzal, hogy Lajos komolyan beszélt.

– Amiatt ne aggódjon, Lajos bácsi – legyintett Csaba. – Édesanyám reggel elküldött egy kis lóvéval a patikába, hogy váltsam ki a szívgyógyszerét. Elég drága egy gyógyszer ez... Na, de nem vagyok én ilyen kegyetlen anyaszomorító – ha nyerek, Isten bizony dupla adagot vehet be édesanyám!

A kiegészítés hatására Istvánék arcára kiült a megnyugvás jele: lám, ez a Csaba mégsem olyan rossz kölyök, mint hitték. Páran oda is gyűltek köré, hogy szurkoljanak neki, hátha a megduplázott összegből több szívgyógyszerre is telik.

Ám Csaba kezét aznap nem fogta Fortuna – talán mert Csaba mindkettővel a félkarú rabló gombjait nyomkodta... Sorjában jöttek a körte-szőlő-cseresznyék, meg a dinnye-hetes-citromok. Így ment ez nagyjából fél órán keresztül, mígnem Csabának elfogyott minden „félretett” pénze. A báméskodók persze szóltak néhány „fel a fejjel”-t meg „a gyógyszer úgysis káros dolog”-ot, de ők sem tudták megakadályozni, hogy Csaba dühében be ne törje fejjel a nyerőgép-automatát, melynek következtében agyoncsapta őt az áram.

– Ejj, a fene vigye el ezt a konok fejű, hisztis gyereket – kesergett István, a kocsmáros. – Most egész nap nem lesz áramunk.

Igaza lehetett: a becsapódás után ugyanis sötétség és síri csend köszönt a kocsmára, ahogy „egycsapásra” abbamaradt a hűtő és a lámpa zúgása, sőt a televízió által szolgáltatott alapzaj is megszűnt.

Sokáig tanakodtak, mi legyen, hogy legyen, hiszen televízió, hűtő, és úgy egyáltalán, áram nélkül nem kocsmá a kocsmá. Aztán a rokkantnyugdíjas Géza bácsi, aki az elmúlt két órában a sarki asztalra hajtott fejjel pihente ki a reggeli fröccsadagokat, szépen lassan Jézus Krisztust megszegyenítő feltámadásba kezdett, melynek végső kifejtéseként kiváló ötlet jutott az eszébe: el kell invitálni a kocsmába Rezsőt, aki korábban villanyszerelőként dolgozott. Igen, Rezső biztosan megoldja a problémát!

Nosza, ketten – Géza bácsi és a szomszédja, Béla – el is indultak, hogy szóljanak a megmentőként aposztrofált Rezsőnek. Nem kellett sokáig keresgélniük, hiszen éppen az utca túloldalán, a bezárt csárda előtt koldult.

Ahogy Rezső a küldöttektől meghallotta, hogy milyen sok elkeseredett kocsmái hajótörött számít rá, némi ellenszolgáltatás – esetleg egy sör, vagy valami – reményében lelkesen nekiiramodott, hogy minél hamarabb a tettek mezejére érjen.

Bár ne rohant volna annyira! Bárcsak ne tette volna!

Nagy igyekezetében ugyanis megbotlott a küszöbben, elesett, és beverte fejét a kocsmá betonpadlójába. Vére és agyveleje se' perc alatt jelentős méretű tócsát képzett a földön. Néhányan Dél-Amerika formát láttak ki a tócsából, mások inkább az elefántfejre szavaztak. Az egyik vendég, a csehszlovák szár-mazású Slawomir, látva a balesetet, utólag megjegyezte Istvánnak enyhe akcentussal:

– Pista, en már mondom régótá, hogy csináljál valamit ezzel a izével, a küszöbbel, mert előbb-utóbb báj lesz. Vagy akar egy figyelmeztető tabla is jó lenne. Szerintem.

– Igen, igazad van, jó is, hogy ismét eszembe juttattad – válaszolt István, majd elővette a sörétes puskáját, és lelőtte vele Slawomirt. Ki tudja, talán az is közrejátszott a történetben, hogy Istvánt mindig is zavarta, hogy hiába él Slawomir Magyarországon 15 éve, nem tud rendesen beszélni a nyelvünkön. Béla és Lajos persze fennhangon hümmögtek, cuppogtak, hogy csak nem kellett volna így cselekednie Istvánnak. Egyedül Géza bácsi, a rokkantnyugdíjas volt az, aki egy kis gondolkodás után, feltápáskodva kocsmáros pajtásának adott igazat:

– Igazad volt, Pistám! Minek szól bele, nem? Megcsinálhatta volna ő is azt a fránya táblát, ha akarja, nem?

– Köszönöm, Géza, hogy kiállsz mellettem. Igazán jól esik – mondta István, majd az áram nélkül haszontalanná vált elektromos darts-tábláról le-szedte a nyilakat, és módszeresen Géza bácsi szemébe vágta azokat, aki hol-tan esett rá az asztalra, felvéve ugyanazt a pózt, amiben az elmúlt pár órát részegen töltötte.

Kisvártatva Lajos 14 éves fia rohant be a kocsmába, fiatalos lendülettel átugrálva a földön heverő tetemeken. Az apját kereste.

– Apa, apa! Gyere gyorsan! Anya felakasztotta magát a gerendára!

– Jaj, folyton ez a rohanás, kapkodás, fiam! – mordult rá Lajos. – Nem bírsz egy kicsit megülni a fenekeden? Hát hová ez a nagy sietség? Anyád egy óra múlva is ugyanott fog lógni. Nem megy az sehová, hidd el nekem. Inkább gyere, megtanítalak ultizni, azt minden férfinak tudni kell. Ahhoz úgysem kell áram, nem igaz, István?

Ám amikor Lajos látta, hogy fia húzza a száját az ulti hallatán, lekevert neki egy nagy büdös pofont, de úgy, hogy a fal adta a másikat. A fiú koponyatörésén már nem lehetett segíteni. Lajos igencsak elkeseredett:

– Na, ezzel a gyerekekkel is folyton csak a baj van! Most megint trükközhe-tek a családi pótlékkal, mint szegény megboldogult Jancsika esetében is...

Lajos ezt már nem bírta száraz torokkal. Odalépett a pulthoz, és kért egy korsó sört. István, a kocsmáros teletöltött egy korsót Sopronival.

– Egészségedre! – mondta István jó kedélyűen, majd agyonverte a korsóval Lajost.

Lajos szinte még el sem tudott rendesen terülni padlón, mikor újabb vendég érkezett a kocsmába. Tihamér volt az, aki nemrég végzett a műszakkal, és szokásához híven hazafelé menet betért a kocsmába. Határozott léptekkel átlépte ő is az előtte fekvő hullákat, s mikor meglátta az egyik asztalnál Bélát – Géza bácsi szomszédját –, nagyon megörült.

– Béla drága! De jó, hogy itt találalak, épp mondani akartam neked valamit.

– No, ki vele! Micsodát? – kérdezte meglepődve Béla Tihamértől. A választ azonban már nem hallhatta, mert Tihamér felkapott egy biliárdasztalt a sarokból, és átszúrta vele Béla szívét.

– Azt már elfelejtettem. Milyen rövid az agyam mostanában... – mondta Tihamér szörnyülködve, és a földön talált törött sörösüveggel szomorkodva átvágta a nyaki ütőerét.

István megvárta, míg Tihamér rendesen elvérzik, majd kilépett a pult mögül egy felmosóronggyal. Ahogy a padlót tisztította, körbenézett. Nem volt már senki a kocsmában, mármint olyan, akít ki kellett volna szolgálni, úgyhogy kiment a bejárat elé. Az utcán nem járkált senki, csak pár elütött ember hevert az úttesten, no meg egy síró csecsemő próbálta felhívni magára a figyelmet egy magára hagyott babakocsiban. Egyik sem a legígéretesebb célcsoport a kocsmá számára...

Úgy gondolta, itt az ideje, hogy bezárjon aznapra. Fogta magát, valamint egy nagy adag dinamitot, és felrobbantotta Vidékfattyá kocsmáját.

Szörnyű hiba volt. Ádám, a postás ugyanis éppen végzett a levelek kihordásával, és ivott volna egyet. Na de így...

A FEKETE LYUK

Kényszeres gyűjtögetés

Sanyika, a kilenc éves forma, pipaszár lábú fiúcska himbálózott még néhányat előre-hátra a nappali rozoga székén. Most akkor mondja ki, vagy ne mondja ki? – Ezen töprengett. Gondterhelten megvakarta tejfel-szöke feje búbját, aztán végül csak kimondta:

– Nagypapa... Ez nagyon bűdös.

Nem hazudott, tényleg nagyon bűdös volt nagyapja, Sanyi bácsi lakásában az odabent felhalmozott szemét-tengertől. De Sanyi bácsi, aki ez alatt a konyhában ült az asztalnál, úgy tűnt, rá se hederített panaszkodó unokájára. Csak bambult ki a konyhaablakon, deres homlokát összeráncolva, gondolataiban réges-rég elmélyedve. Melegítőalsója és fehér, „SPOBTS” feliratú trikója átázott az izzadtságtól, pedig előző nap mosta ki őket.

Sanyika összeszorult gyomorral lesett befelé a mindenféle dobozzal és limlomokkal telerakott konyhába, várva, hogy mi lesz nagyapja reakciója. Még a himbálózást is abbahagyta, annyira figyelt. De semmi. Hosszú másodpercekig, vagy talán percekig is csak a csöpögő csapot lehetett hallani az egész házban, majdhogynem így: csöpp... csöpp... csöpp... De csak majdhogynem, mert időnként közbeékelődött egy-egy kósza, nagypapa-homlokról érkező izzadtságcsepp koppanása is a konyhaasztalon, valahogy így: csöpp... csöpp... csöpp KOPP csöpp... Igen, valahogy így.

– Ez így nem jó, valami nagyon nem jó... – dűnnyögte magában Sanyi bácsi.

Aztán szépen lassan tudatosult benne, hogy hozzá szóltak. Nem nézett az unokájára, csak kicsit felé fordította fejét, de lefelé, a padlóra szegezte tekintetét.

– Sanyika, az eszed tokja, az a bűdös... Meg az a pofon, amit mindjárt lekeverek neked, ha nem hagyod abba a nyávogást. Egyél inkább egy lekváros kenyeret.

De Sanyika nem kért lekváros kenyeret. Nem úgy a házban egyre csak népesedő légykolónia, amely Sanyikával ellentétben rendkívül jól elvult a szeméthalom felett terjengő szagban. Ők bizony rászálltak a lekvárra is.

És mivel Sanyikának már régóta nem volt étvágya, talán nem is meglepő, hogy ez a hosszú távon elviselhetetlen bűz nem Sanyika aktív emésztésének

hozadéka volt: hanem az egész házban elterülő szemétből származott. Ki tudja, mióta heverték ugyanis szanaszét az üres üvegek, kenyérhéjak, ételmaradékos papírok, üres és nem üres dobozok, szakadt ruhadarabok, konzervdobozok egymás hegyén-hátán. Nos, talán mégiscsak tudható: az egész körülbelül egy hónapja kezdődött, amikor...

De érdemes még jobban visszamenni az időben, hogy megértsük a helyzetet, egészen 1961-be, amikor Sanyi bácsi még csak 17 éves volt. Ebben az esztendőben, egy szép nyári hajnalon – ami később már egyáltalán nem tűnt olyan szépnek – a 17 éves Sanyi bácsi és szülei arra ébredtek, hogy ég a családi ház. Azonnal ki kellett rohanniuk az udvarra, csak némi pénzt és a rajtuk lévő hálóruhát tudták kimenekíteni, minden más bent égett: pénz, a bútorok, a családi örökségek, a könyvek, festmények... És Buksiról is jobb volt inkább azt gondolni, hogy elcsatangolt nagy ijedtségében. A család csak nézte tétlenül az udvarról, ahogy porrá ég a ház, s vele együtt az addigi életük.

Az óta a nap óta Sanyi bácsi nem tud megválni semmitől, ami egyszer az övé volt. Kezdetben gyűjtőszennvedélynek indult. Mindig is elnézték neki, ha az összes újságot megtartotta kamaszkorától kezdve, holott nem volt rájuk szüksége, soha nem olvasott el újra egyetlen egy oldalt sem. Gyűjtötte a szalvétákat, a szórólapokat, a rengeteg szatyornak pedig külön szekrénye volt. Aztán szépen lassan elfajzott a dolog. A borosüvegek helye kezdetben a kishozza ajtóval szembeni fala mellett volt, később ki kellett terjeszteni az egyik ágyneműtartóra is. Egy idő után már egy egész szobát fel kellett áldozni a különféle kacatoknak, melyek bekerültek valahogyan a házba – de ki sehogy sem jutottak onnan. Sanyi bácsi háza amolyan fekete lyukként funkcionált, mely örökre elnyelt mindent, amit egyszer be tudott vonzani. Igazán súlyossá azonban csak az utóbbi egy hónapban vált a helyzet.

– Nincs ez így jól... Valami nagyon nincs jól... – Sanyi bácsi idegesen tekintett körbe a lakásban. Keze és hangja remegett, tekintetét ide-oda szegezte, mintha keresett volna valamit. Felállt, és odasietett az egyik szekrényhez. Kinyitotta, és végigkötötte a benne lévő üres zacskókat. – A rossmann-os megvan... Itt vannak a tesco-sok, igen. Az a csíkos... Hol van a csíkos, hosszú fülű? Sanyika, te vetted el a csíkosat?

– Hozzá se nyúltam... – motyogta magában Sanyika, ölbe tett kézzel.

– Ja, megvan. Úgy látszik, ezek megvannak. Na és a magazinok? A sarokban, a helyükön, rendben. De hol vannak a műanyag poharak?

– Ott vannak, a felső polcon.

Láthatóan semmi sem tűnt el, ami valamikor bekerült a házba. De Sanyi bácsi nem tudott megnyugodni. Leült, tördelte az ujjait, aztán zaklatottan végigjárta ismét az összes szobát. Ő maga sem tudta, mit keres.

– Haza akarok menni... – mondta csalódottan Sanyika. Régebben nem ilyenek voltak a nagypjánál tett látogatások. Sanyi bácsi idegeskedése óhatatlanul rá is átragadt. Megrémisztette nagypja viselkedése.

– Nem lehet, Sanyika, tudod, amíg anyuka kórházban van. Talán egy hét, és kiengedik. És akkor mehettek haza. Na, inkább menj, és egyél egy lekváros kenyeret. Az finom, szereted.

– Akkor legalább hadd vigyem ki ezt a kupac szemetet. Dagon büdi van idd bend... – mondta, és hogy érzékeltesse is a helyzet súlyosságát, befogta közben az orrát.

Sanyi bácsi végre ránézett unokájára. Elgondolkodott, hezitált egy kicsit, aztán végül, ha nehezen is, de megengedte, hogy összeszedjék a legbűzösebb szemetet a konyhában, mely halomban állt a tűzhely és a hűtőszekrény között. Amikor aztán berámolták azt 3 nagy zsákba, és vitték volna ki a lakásból, hirtelen megint elbizonytalanodott.

– És mi van, ha nem néztük át elég alaposan a szemetet, és kidobunk valami hasznosat? Ami kellhet még máskor? Te jól megnézted, hogy mit tettünk a zsákokba? De biztos vagy benne? – Patakozott az izzadság a homlokáról. Gyorsan kiborította a zsákok tartalmát a lakásajtó elé, és remegő kézzel nekiállt akkurátusan átnézni, hogy nem került-e véletlenül bele valami „hasznos” is. Sanyika, látva nagypját önmagából kikelve, a földön gubbasztva a szemétkben turkálni, elpityeredett. Nem is tudta pontosan, hogy miért. Azon gondolkodott, ha anyja látta volna előre, hogy Sanyi bácsin az utóbbi időben ennyire eluralkodott az örület, biztosan nem engedte volna, hogy ő ide kerüljön...

– Rendben van, no, Sanyika, ne sírjál mán, no, az úristenedet. Úgy látszik, ez az adag rendben van. Kiviszem így, ni... Szépen lassan... Látod? No, de csak ide teszem, az ajtó elé kint, hátha még eszünkbe jut valami, ami kellhet belőle.

Este 9 után Sanyi bácsi lefektette az unokáját, majd ő is nyugovóra tért. Sanyika sokáig nem tudott még aludni. A gyomra is korgott – már bánta, hogy nem kért a lekváros kenyérből. Nyitott szemmel feküdt az ágyban, és dobogó szívvel, kiszáradt szájjal nézte a fák árnyékát, ahogy baljóslóan mozogtak ide-oda a szoba falán. Halk, szorongással teli és rémisztően magányos volt az éjszaka. Sanyika mégsem ment át Sanyi bácsihoz – nem

érezte, hogy ő meg tudná most nyugtatni, sőt. Talán jelen helyzetben Sanyi bácsitól félt a legjobban – bár nem tudta pontosan, hogy miért.

A szomszéd szobából hallotta, hogy nagyapja ágya is össze-vissza nyikrog a sok forgolódástól. Közben nem kivehetően motyogott is magában valamit. Valószínűleg ugyanazt, amit egész nap: hogy nincs ez így jól...

Kisvártatva Sanyika hosszú ágyreccsenést hallott a másik szobából: nagyapja felkelt, és kilépett a szobájából. Mit akarhat? Pisilni megy? Sosem szokott éjjel a vécére menni. Sanyika tovább hallgatózott: nagyapja toporzékolt egy kicsit a szobák között, zihált is egy picit, majd kinyitotta a bejárati ajtót, és kiment.

Talán a szemetes zsákokat ellenőrizte, hogy nem vitt-e el belőle valamit a szél. Valamit, ami később még jól jöhetne, ugye. Sanyika kinézett az ablakon, amelyen keresztül rálátott a ház előtt toporzékoló nagyapjára. Néhány percig ott állt az öreg, de aztán ahelyett, hogy visszatért volna ágyába, az utcán álló Zsigulit nyitotta ki. Beült, és elhajtott. Se szó, se beszéd ott hagyta Sanyikát egyedül a házban, a fák cikázó árnyékával.

Hová mehetett ilyen késő éjszaka? És mikor jön vissza? Visszajön-e egyáltalán? Sanyika nem tudta, mi történik. A következő két óra addigi rövid élete leg-kétségbeejtőbb éjszakája volt. Sosem maradt még fent ilyen sokáig – már majdnem éjfél volt. De így képtelenség aludni, nem tudta, mit csináljon. Felkapcsolta a szobában a lámpát, hátha úgy kevésbé fél egyedül. Időnként elfogta a sírás, aztán megpróbálta nagyfiú módjára megnyugtatni magát. De aztán újra elkámpicsorodott.

És ez így ment, több mint két órán keresztül, amikor végre újra meghallotta a Zsiguli félreismerhetetlen hangját. Nagyapja visszajött.

Sanyika jobbnak látta, ha inkább visszafekszik az ágyba, és úgy tesz, mintha aludna – még a végén leszidják, hogy nem alszik. És közben figyelt. A lélegzetét is visszafojtotta, hogy halljon mindent, ami a házban történik.

Pár másodperc múlva hallotta, amint Sanyi bácsi benyitott a bejárati ajtón. Valamit hozhatott magával, mert nagyon erőlködött. Valamit, amit aztán nagy puffanással tett le a konyhában egy székre.

Aztán Sanyi bácsi résnyire kinyitotta Sanyika ideiglenes szobájának ajtaját, és bekukkantott, hogy rendben alszik-e unokája. Sanyika, ahogy hallotta, hogy nyílik az ajtaja, felemelte fejét. Nem bírta tovább, elhaló hangon megkérdezte:

– Nagypapa! Hol voltál?

– Volt egy kis dolgom, Sanyika – suttogta Sanyi bácsi, majd fújta egyet.
– Meg kellett tennem... De ne aggódj, most már minden rendben lesz...
Aludj vissza. Minden rendben lesz most már...

Becsukta az ajtót, majd az erőlködéstől még mindig lihegve átment a saját szobájába. Aztán a lihegést szépen lassan megkönnyebbült sóhajtasok váltották fel. Nem telt bele két perc, és a sóhajok helyett immáron hangos horkolás hallatszott.

De Sanyika továbbra sem tudott elaludni, gyötörte a szorongatóan rossz érzés nagypjával, és annak puffanó csomagjával kapcsolatban. Hová mehetett, és mit hozott vajon magával? És mitől könnyebbül meg Sanyi bácsi?

A kíváncsiság nagy úr, gyakran legyőzi a félelmet is. Hosszú tépelődés után végül ismét felkapcsolta az éjjeli lámpát, majd belebújt a papucsába, és a szobaajtóhoz osont. Halkan, hogy nagypja ne ébredjen fel, kinyitotta azt, majd kilépett a nappali felé.

Sanyi bácsi szobájának ajtaja zárva volt. Sanyika lábujjhegyen tovább suhant a konyha felé, ahová az ablakon keresztül egy vékony sávban bevilágított a holdfény. A konyhaszéken, az asztal mellett ott volt a *valami*, Sanyika látta a sziluettjét. Szóval ezt hozta a nagypja... Jó nagynak tűnt, nem csoda, hogy úgy erőlködött közben. Sanyikát még inkább hatalmába kerítette a rossz érzés. De erőt vett magán, és továbbment.

Csatt!

Egy ásó esett le a földre, ahogy Sanyika belebotlott a sötétben. Napközben még nem volt ott, minden bizonnyal Sanyi bácsi tehette oda az imént. Sanyika már a fülében hallotta a szíve dobogását. Szerencsére nagypja nem ébredt fel rá, tovább horkolt. Úgyhogy óvatosan tovább lépdelt a *valami* felé. Az előbbi balesetből tanulva a lába elé is nézett. Most vette csak észre, hogy a bejárati ajtótól a konyhaasztalig a padló csupa föld. Aztán a szokásosnál is irtózatossabb bűz ütötte meg az orrát.

Végül a széktől három méterre megállt. A *valaminek* oldalt lelógott egy hosszúkás része a székről. Hátról is jól látható volt, hogy azon egy mandzsettagomb van. A mandzsettagomb pedig egy öltöny ujján. Sanyika egyből felismerte a mandzsettagombot.

Nem kellett a szék túloldalára mennie, hogy rájöjjön, mit látna ott...

És ahogy hirtelen összeállt benne a kép, hogy nagypja hová és miért is ment el egy ásóval, egy kilenc éves kisfiú rémült, velőtrázó sikolya hasított bele az éjszakába.

A környéken csak egy ember nem riadt fel, pont az, aki a legközelebb volt a sikításhoz. Sanyi bácsi ugyanis hosszú napok óta most először tudta igazán nyugodtan és megkönnyebbülten álmra hajtani fejét. Ilyen mélyen tán még sosem aludt. S közben valami ilyesmi hagyta el repedezett ajkait: - Fiam, fiam... Csakhogy újra itthon... Többé nem engedünk el, de nem ám...

Bizony, a fekete lyuk szívóhatása mindennél erősebb.

ALIBI BÖZSI TRAGÉDIÁJA

Kisebrendűségi komplexus

– Különös. Felettből különös – ráncolta össze homlokát Kis úr a tévé előtt, a kanapében ülve. – A Szomszédék már 15 perce elkezdődött, Magdi meg sehol. Sosem kési le a kedvenc sorozatát...

És valóban: Kisné Magdika ezelőtt fél órával távozott a kerti toalettre, és az óta ott trónolt. Kis úr kiment hát, hogy meglesse, nincs-e valami baja nejenek. Mikor aztán bekopogott hozzá a faajtón, felesége megkönnyebbült hangon kiszólt neki:

– Jól vagyok, nyugi, nem hasmenés... De ha jól látom, szültem egy kölköt. Ha jól látom. Na, most mondd meg.

–No, rendben akkor, azt hittem már, valami baj van – felelte Kis úr megkönnyebbült hangon. – Gyere most már kifelé onnét, mindjárt vége a Szomszédéknak, aztán meg majd sírsz, hogy nem láttál belőle semmit. Majd utána elintézed, amit akarsz.

Magdi valóban szerette volna legalább a Szomszédék végét elcsípni, de valahol nagyon mélyen megszólalt benne az anyai ösztön is, amely azt súgta neki, hogy gondoskodjon az újszülöttről. Áthidaló megoldásként azt találta ki, hogy gyorsan beszalad az aznapi epizód utolsó 10 percére, majd aztán ismét kimegy a kerti toalettre, és beviszi a gyermeket a házba, hogy megmosdassa. Mít számíthat már az a 10 perc... Elvégre nem siet az a gyerek sehova – gondolta. Így a kecske is jól lakik, és a gyerek is megmarad. S bár a Szomszédék után a kisgyermek egy-két óráig elfelejtődött, de végül aztán szerencsésen Kisné eszébe jutódott.

Mintegy másfél hét múlva Kis urat, maga sem értette, hogyan, de elkezdte furdalni a kíváncsiság: mi lehet vajon a gyermek neve? Fia van tán, eset-

leg lánya? Felkerekedtek hát Kisnével, hogy jól megvizsgálják a genitáliákat, ahogyan azt ilyenkor, vagy majdnem ilyenkor szokás. Miután sok mindent nem találtak, arra a konklúzióra jutottak, hogy gyermekük minden bizonnyal kislány. Ha már szóba jött a gyermek, egy füst alatt nevet is adtak neki: Erzsébet. Szülei szerint ugyanis az Erzsébet nem olyan gyakori név, biztosan jó lesz hát. Nem gond az sem, hogy sokáig tart, mire kimondják ezt a három szótagot, mert legfeljebb majd nem mondják ki.

Erzsinek szerencsére sohasem mondták el, hogy őt nem a gólya hozta, hanem – szülei szerint – egy méretes fing. Ennek ellenére születésének antipatetikus körülménye az egész, meglepő fordulatokkal és hihetetlen véletlenekkel tarkított életére rányomta a bélyegét.

Erzsit 9 éves korában írták be az iskolába, előtte nem lehetett a fejletlen testalkata miatt: szülei néha elfelejtettek neki enni adni, ő meg ilyenkor nem szólt, hogy ne okozzon problémát.

Tanulóévei alatt nem sok vizet zavart az iskolában. Irigyen nézte azon osztálytársait, akiket a többiek folyamatosan szekáltak és vertek. Velük legalább foglalkozik valaki, őt meg... Le sem tojták, s ennek egyenes következtében meglehetősen sokat unatkozott. Bárcsak őt is cseszegetnék a nagyok! – gondolta sokszor magában, egy kavicsot rugdosva maga előtt.

Ötödikes korában el is határozta, hogy szenvedéseit enyhítendő naplót fog vezetni. Elővett egy szép füzetet a szobájában, és elkezdett beleírni:

– Kedves naplóm! Ne haragudj, hogy zavarlak, de... – és ekkor egy kósza huzat becsapta a füzetet. Pedig még csak nyitva sem volt az ablak. Erzsi soha többé nem próbált meg naplót írni.

A tanulás sem kötötte le túlzott mértékben. Nem érezte igényét, hogy leüljön a tankönyvek fölé – úgysem szólítják fel egyik órán sem. Éppenséggel el is lóghatott volna, ahányszor csak akar, az sem tűnt volna fel soha senkinek. Ennek ellenére sosem lógott, hiszen mit is csinált volna óra helyett... Így hát végigülte csendesen a nyolc, majd az azt követő gimnáziumi négy évet. Több osztálytársának is csak a szalagavatón tűnt fel, hogy létezik egy Kis Erzsi nevű osztálytársuk is. Ő volt ugyanis az a lány, akinek hogy, hogy nem, nem jutott szalag.

A gimnázium elvégzése után sokáig nem talált munkát. Szinte minden álláshirdetést megnézett a környéken, de egyik esetében sem érezte magát elégnék ahhoz, hogy be is adja a jelentkezését. Semmi önbizalma nem volt szegény Erzsinek. Egyszer majdnem el is ment ezzel a problémával pszichológushoz, de végül úgy gondolta, az ő kisebbségi komplexusa nem olyan nagyságrendű, amivel a szakemberek foglalkoznának.

Egy szép napon azonban rámosolygott a szerencse. Vagyis inkább rávic-sorított. Történt ugyanis, hogy levelet kapott egy cégtől, melyben az állt, hogy felvették titkárnőnek. Egy olyan cégtől, ahová önbizalom hiányában természetesen szintén nem jelentkezett. Mint utólag kiderült, egy banális bürokráciai hiba következtében kapta meg ő az állást, de utólag már senki nem foglalkozott ezzel, végtére is csak egy titkárnői munkaköréről volt szó.

Kezdetben nem sok feladatot kapott a munkahelyén, később azonban már semmit sem. De nem rúgták ki, hiszen, ahogy az iskolában, itt sem zavart sok vizet. Elfér az ott – mondták rá a kollégák, ha néhanapján elgondolkodtak rajta, hogy mit keres az a nő az íróasztal mögött.

Erzsi ennek ellenére nem hagyta ott a céget, több okból sem. Először is, nem volt egy ambiciózus típus. Másodsor, úgysem vették volna fel máshová. Harmadszor pedig, véletlen egybeesések elképesztő sorozatának köszönhetően eljegyezte őt főnöke, Szélig úr, mivel egyre szélesebb körökben terjedt róla akkoriban a pletyka, miszerint ha együtt van egy hölgygel egy szobában, akkor maximum egy ember vonzódik a női nemhez, de az semmiképpen sem ő.

Természetesen nem voltak alaptalanok ezek a híresztelések: Szélig úr kályhameleg volt. És Szélig úr azon kályhamelegek táborát gyarapította, akik nem vállalták fel másságukat a nagy nyilvánosság előtt. Sokáig tanakodott magában, hogyan cáfolhatná meg az egyébként igaz pletykákat, és arra az eredményre jutott, hogy egy feleség tökéletesen eltakarná a valóságot, az aztán örökre befogná a háta mögött suttogók száját. A legkézenfekvőbb megoldásnak pedig az tűnt, ha Erzsi kezét kéri meg: helyben van, és nincsenek nagy igényei. Sőt egyáltalán nincsenek igényei. Erzsi pedig első megrökönyödésében hirtelen ígert mondott.

Az esküvő után Erzsit Alibi Bözsinek gúnyolták – volna, ha akadt volna legalább egy ember, akit foglalkoztatott volna különös házassága.

Aztán szépen lassan leesett Erzsinek a turpisság. Pedig eleinte még nem bántódott meg semmin. Nem zavarta például, hogy vőlegénye 40 percet késett az esküvőjükéről. Abból sem csinált gondot, hogy a nászéjszakán jutott Szélig úr eszébe, hogy másnapra még gyorsan össze kell állítania egy szerző-déstervezetet. Megbékélt azzal is, hogy mivel Szélig úrnak nem volt ingerenciája a házasság élet gyönyöreire, így arról csak hírből hallott ő is. Sosem vette fel, hogy férje állandóan levizeli a vécéülőkét, vagy hogy a földre hamuzik, közvetlenül az után, hogy ő felsepregetett. Megbarátkozott a helyzettel, hogy Szélig úr lefekvéskor jóéjt puszi helyett csak bőfög egyet – jobb esetben! Egy szót sem szólt már, ha férje a házassági évfordulókat előbb a munkahelyén,

később a kocsmában töltötte. Nem, Erzsi csak túrt és túrt hosszú éveken át. De az már Erzsinek is sok volt, mikor Szélig úr egyszer, tévézés közben asztalnak nézte feleségét, és óvatosan – hogy egy csöpp se menjen mellé – Erzsi fejére helyezte a teli söröskorsót.

Erzsiben, mint egy időzített bombában, hirtelen elpattant valami. Akkor és ott telt be a pohár. Elég volt. Kész. Ennyi, és nem több. Nem akart tovább így, levegőnek, esetleg asztalnak nézve élni.

Halála ugyanolyan volt, mint egész élete – vagyis nem túlságosan jelentőségteljes. Sírva kiszaladt az utcára, keresett gyorsan magának egy méretes pocsolját, és megállt előtte, a padkán. Lábára egy, a ruhájából kitépett pamut-szállal kavicsot kötött, melyet a pocsolyába hajított. A kavics pedig magával rántotta őt a padkáról a pocsolyába. Három másodperc alatt a vízbe fulladt.

Sokáig ott maradt még szegény Erzsi teteme, mert az igazat megvallva napokkal később sem bocsátott ki olyan mértékű hullaszagot, hogy az bárkít is zavart volna.

Erzsiből pedig később nem maradt fent semmi, csak ez a történet, melyet a krónikások véletlenül jegyeztek fel egy vécépapírra, pedig igazából eredetileg röplabdázni indultak.

PÁLFY ISTVÁN (PUTYU)
FESTMÉNYEI:

KIS CIRKUSZ, NAGYCIRKUSZ

ÉJJELI LEBUJ

BALOGH GYULA:

MIKRODERMABRÁZIÓ, AVAGY HOGYAN FOGJUNK FACÉR PASIT

Dr. Leo egy társkereső weblap chatoperátoraként, még egyetemista korában kezdte szédületes pályafutását, a modern női lélek tudományos, és egyben gyakorlatias, pszicho-dramatikus feldolgozását és elemzését. Hírhedtté vált munkássága egyik legnagyobb eredménye az volt, hogy a rengeteg empatikus edzés, és a sajátélményű tapasztalatszerzés nyomásának engedve, nővé operáltatta – na, nem a testét, hanem csupán a lelkét. A lélekoperációt egy rendkívül tehetséges thaiföldi fotografikus, Chabba mester végezte el tavaly áprilisban, szarvas-agancsból kivont összejt segítségével.

Sokak szerint munkahelyi ártalom miatt vállalkozott dr. Leo a műtétre, míg mások úgy gondolják, nincs egyébről szó, mint egy erotikus tartalmú weblap népszerűsítéséről. Az utóbbi véleményhez tartozók széleskörű adatgyűjtést végeztek, melynek során ellátogattak dr. Leo egykori tanáraihoz, évfolyamtársaihoz, felkeresték a **„Zumba, a sasok oroszlánja”** című pubertáskori novellájának összes szereplőjét, sőt, még a Holt-tenger partján sütkérező egykori fogorvosához is elzarándokoltak. Kiderítették, hogy a ma 37 éves dr. Leo a pénz miatt vállalta el évekkkel ezelőtt, hogy „chatoperátor” lesz, bár fogalma sem volt arról, mi is az pontosan. Volt olyan nap, hogy százhuszonhat esetben kellett a vendégek verbális igényeit teljesítenie, ügyfélköre leggyakrabban magányos, középkorú nőkből, üzletasszonyokból állt, de akadt olyan is, hogy házasságban vagy párkapcsolatban élő asszonyokkal kellett erotikáról, gyengédségről chatelnie. Jutalékos rendszerben dolgozott egy ügynökségnek, és előfordult, hogy havi 400.000 Ft-ot is megkeresett tisztán.

„A spirituális fejlődésünk elengedhetetlen kelléke a megfelelő indíttatás” – oszlatta el kételyeket a **New Scientist** magazin hasábjain dr. Leo. „Az én operációmhoz a közvetlen inspirációt a neves azeri írófejedelem, Szultán Belin, **„Egész nap ültem, mégis álltam”** című Norbert-díjas családregénye adta. A regényben szereplő főhős egy bakui állami gazdaság rizsföldjére kerül közmunkásnak, és miközben hatalmas olajlelőhelyre bukannak mellette, a földön kuporogva, két részeg azeri női kombájnost, valamint egy földön heverő édesgyökeret is felállít. A regény ezen jelenete forgóképszerűen pereg előttem azóta is, és tudatára ébredtem annak, hogy a meg-

talált kincs, az olaj, mely szerves élőlények elpusztulása után keletkezett, valójában a lélek átalakulásának metaforája. Az élet és az elmúlás, Jing és Jang, Férfi és Nő. A lélek egy örvénylő búvópatak, mely egyensúlyt keres a végletek partjai között.”

Az oxidált szálak és a karbonszálak ipari jelentősége igen nagy, és alkalmazási területük egyre bővül. A szénszálás, női ágyékkötő ősrégi, etruszk találmány, ám figyelemre méltó, hogy az egyetlen fennmaradt lelet egy szarmata sírból került elő. Ezt sikerült Chabba mesternek photoshop és szarvasagancs-össejt segítségével dr. Leoba ültetnie.

„Az operáció komplikációtól mentesen zajlott le” – nyilatkozta a *Journal of Biologynak* a tehetséges thaiföldi fotográfus. „A szarvasagancs a pusztai nomád népeknél termékenységszimbólum is egyben, de a belőle kivont össejt igazi csodaszer. A hallójáratba ültetve alkalmassá teszi a nőket arra, hogy három órán keresztül *Zámbó Krisztiánt* hallgassanak, a szaruhártyához illetve pedig lehetővé teszi *A macska* legújabb részének szemlélését és a *Szürke négyszázötven átnyalatának* olvasását is egyszerre, szimultán módon. Problémát jelenthet viszont a megfelelő minőségű szarvasagancs megtalálása a műtéthez, ugyanis kizárólag erdőben elhullajtott trófea begyűjtése javallott, nesztelenül surranó gumicsizmában és hajnali szürkületben.”

Dr. Leo lelkének átoperálása nővé, óriási szakmai és társadalmi vitákat gerjesztett, miközben ő maga is szenvedett a változástól. Miként erről a *Blesk Tribune* című örmény bulvárlap is beszámolt, dr. Leonak *bikapcs-fóbiája* lett az operáció után. Ezt a fóbiát a távirányítók megjelenése váltotta ki a nőknél a kilencvenes években: jobbnál jobb műsorok futnak párhuzamosan, és nők, asszonyok sokasága szeretné egyszerre több adón is követni az eseményeket.

De nemcsak ettől szenvedett dr. Leo. Utólag derült ki, hogy a beléültetett női ágyékkötő nyomelemekben mustárt is tartalmazott, és ettől számos *újkeletű, civilizációs női betegség*, kórság, valamint civilizálatlan női fóbia ütközött ki rajta.

Kutatások igazolják, hogy a félelem, az elkeseredés kellemetlen szagokat eredményez. Ennek egyik jele az izzadás. Kínai orvosok kimutatták, hogy ez azoknál is jelentkezhet, akik negyvenhez közeledve, rettegnék a vénlányságtól és görcsösen férjet szeretnének találni. Az ő életérzésüket fejezte ki Szultán Belin „*Teréz, ha nem fog aput: avagy a szilárd testek és a hővezetés*” című nagy vihart kavart elektrosztatikus kézikönyve, melyet, mondanunk

sem kell, dr. Leo elsőként olvasott. Az olvasmányélmény hatására kialakult dr. Leoban a furcsa szagok mellett az a kényszerképzet, hogy még negyven-éves koráig találnia kell egy facér nőt, ellenkező esetben agglegény marad.

A legfigyelemreméltóbb események azonban az ENSZ emberjogi konferenciáján, Ammanban történtek. Heves támadást intézett a lélekoperáció ellen a bangkoki székhelyű **Néptanítók Szemléjének** rovatvezetője, dr. Bigy, aki sehogyan sem tudta elviselni, hogy Kevin Spacey magyar hangja Máté Gábor volt az *Amerikai szépségben*, miként azt sem, hogy nem rajta hajtották végre a világ első nőilélek-műtétét.

„Nem vitatom, hogy az azeri írófejedelem, Szultán Belin a kulcsa a lélekoperációnak. De számomra minden kétséget kizáróan bebizonyosodott, hogy nem a szóban forgó műve az igazi inspiráló, hanem egy korábbi örökbecsű pszicho drámája. Évekkel ezelőtt jelent meg a **„Miért nem bírjuk az ételmaradékot a fogzománcunkon”** című felejthetetlen egyfelvonásosa, engem ez indított el a női lélekké válás stációján. Közismert, hogy a mű főhőse, egy „szobafestő és mázoló” tanonc, ellátogat Ulánbátorba a nagyszüleihez. Ott elcsodálkozik azon a parkban, hogy a különböző nők teste valójában ugyanúgy épül fel, egyetlen különbséggel: maradt-e ételmaradék a foguk között, vagy sem. Sokáig gondolkodtam a mű tanulságán, mire azon kaptam magam, hogy az ablaküvegben, a visszapillantó tükrőben, de még a borospoharakba, vagy a szilánkokba vicsorítva is azt ellenőrzöm, hogy van-e valami ételmaradék a fogaimban? Az sem zavar, hogy mindenki előtt a számba nyúljak, csak eltávolíthassam a legapróbb morzsát is minél hamarabb. Miért zavarna? Tudom, hogy a végső megoldás a mikrodermabrázió, más néven a mélyhámplasztás, egy olyan kíméletes, ám annál hatékonyabb bőrcsiszolás, mely a megfiatalodás lehetőségét hordozza magában. Mert az életünk merő szexualitás, felesleges is tagadnunk.”

Ám hiába az egyre élesedő támadások, rengeteg követője akadt dr. Leonak. Tiszteletbeli elnöke lett egy dubai feminista szektának, könyvet írt róla **„Hamis volt a kutyám, de gyönyörű”** címmel *Szalai Vivien*, a Facebookon külön rajongói csoport is szerveződött a tiszteletére, a Twitteren pedig **„Ki lopta el a mákdarálóm, Mr. Leo?”** címmel blogbejegyzést írt egy ismeretlen **nagyhegyesi menedzser**. Mint minden jó dolgot, ezt is megpróbálták utánozni, sorra jelentkeztek lélek-átalakításra a különböző rendű és rangú ügyfelek Chabba mester klinikáján.

Egy ilyen eseményről természetesen Hollywood sem maradhatott le, megfilmesítették a történetet, az operációt maga a páratlan Doktor Hause végez-

te, Kevin Spacey alakította dr. Leot, és egy kisebb szerep erejéig feltűnt a filmvászonon **Berki Krisztián** is, aki saját magát alakította a történetben.

Dr. Leo ma a filmnek, a könyvnek, valamint a körülötte zajló médiakampanyának köszönhetően dúsgazdagon él egy óbudai villában. Csak nagyon ritkán vállal nyilvános szereplést, megteheti, a jogdíjakból futja mindenre, még alkalmi és rendszeres nőismerősökre is. De házasodni már nem akar, ki tudja, talán a vagyonleső, facér férfit kereső vénleányok ábrándították ki a szent kötélék iránti vágyakozásból.

Szórakozásból alapított egy erotikus weblapot, „**Mikrodermabrázió**” címmel, és egy ezzel megegyező elnevezésű facebook rajongói oldalt. A szervezési ügyek intézésére Szalai Vivient kérte fel, míg chatoperátornak dr. Bigyet, a bangkoki székhelyű *Néptanítók Szemléjének* rovatvezetőjét. Dr. Bigy jutalékos rendszerben dolgozik, és előfordul, hogy havi 400.000 Ft-ot is megkeres tisztán. Kibékült a sorsával. Most éppen egy kéziratot olvas, Szultán Belin legújabb, hetedik remekművét, a **Hogyan fonjunk lószerszámot?** – című feledhetetlen eposzt.

A legfrissebb hír, hogy a közelmúltban dr. Bigy levelet váltott Chabba mesterrel, aki állítólag újabb világra szóló műtétet tervez. Az átalakítás sikerességét ezúttal mongol sztyeppéken talált, rovásírásos szügyhám fosszilia segítheti elő!

ÁRVAI JUDIT (NAGYHEGYES):
NŐI AKT

SERFŐZŐ ATTILA:

ZÁRÓJELENTÉS

Anamnézis:

A betegtől érdemi anamnézis nem nyerhető, ittassága miatt már számtalan alkalommal detoxikáltuk. További osztályos neurológiai kezelést nem ítéltem szükségesnek, viszont a beteg nyugtalan, agresszív, irányíthatatlan volt az alkalmazott medicatio ellenére, így a beteget átvittük a Pszichiátriai Klinikára, nem meghatározott személyiségzavar, alkohol okozta reziduális zavarok diagnózissal. Ismeretlen mennyiségű és minőségű szeszestalt fogyasztott, viselkedése liberált, kiabál, de az együttműködésről verbálisan meggyőzhető.

Pszichés st.:

Tudatállapota éber, részlegesen orientált.

Megjelenése elhanyagolt, ruházata szennyezett.

Viselkedése ellenálló, nem irányítható.

A szemkontaktust kerüli.

Felfogása nehezített. Figyelme nehezebben felkelthető, spontán terelődik.

Megjegyző és megőrző emlékezés együttműködés hiányában korlátozottan vizsgálható.

Gondolkodása alakilag és tartalmilag zavarmentes.

Nem volt ő sem rosszabb, sem jobb, mint a hasonszórú környékbéli srácok. A gimnáziumot jó közepessel hagyta maga mögött, hogy ezután nagy lendülettel, s a biztosabb megélhetés reményében, London irányába repüljön. Számtalan haverja gályázott Anglia szerte, így egész otthonosan mozgott a merőben új pályán. Hamarosan munkát is kapott egy flancos hotel mosodájában. Reggeltől késő estig az alagsorban penészedett. Öt hónap elteltével a monoton zaj és a szennyes végtelen áradata felemésztette. Miután a heti apanázsát a kezébe számolták, se szó, se beszéd faképnél hagyta e szebb reményekkel nemigen biztató odút.

Két hétig még a szobatársai nyakán lógott, s mivel a szája ízének megfelelő munkát nem lelt, az utolsó garasain váltott egy „oda” repjegyet, és a legközelebbi géppel hazatántorgott. A szülők örültek is meg nem is, tudniil-

lik, a szélesebb rokonság már úgy értesült, hogy Bálint jól megvetette lábát a ködös Albionban, most elég kínos lesz eléjük állni egy merőben ellentétes verzióval.

Az apja alig-alig állt szóba vele, Bálint csupán a szülői hálósobából ki-szüremlt hangfoszlányokból értesült, hogy az öreg puhapöcsnek tartja, s itt az eklatáns példája annak, hogy amióta a kötelező sorkatonai szolgálat megszűnt, a fiához hasonló pudingokkal van tele az ország. Az első adandó alkalommal megmérettetett, s bőven könnyűnek találtatott. A családfő egy-folytában rajta fente a nyelvét, bár a jóságos tekintetű anyja egyre-másra csitítgatta. Az itthoni munkalehetőségek erősen beszűkültek egy mezei érettségivel rendelkező részére. Alkalmanként kőműves mellett segédkezett, ám vékonydongájú lévén, hamar kidőlt a csatasorból. Mikor már minden veszni látszott, jött a füles, hogy a helyi meteorológiai állomás megfigyelőket vesz fel. Könnyű melő, alig felelősséggel. Biciklivel körbejárja az adott területet, a csapadékmérő edénykéék rovátkáinak adatait felviszi egy erre szerkesztett formanyomtatványra, majd a központi állomás bejáratánál elhelyezett gyűjtőurnába dobja. Ugyan a fizetés nem verte a csillagokat sőt, épp' hogy a minimálbért kapta meg, de legalább így az apai szakálásnak vége szakadt.

Történt, hogy a regionális televízió meteorológiai előrejelzését prezentáló joviális kolléga megmakacsolta magát. Sztárallűrjei lettek, amit a vezetőség összesomolyogva még el is túrt, de mivel naponta a képernyőn szerepel, komoly béremelési követeléssel hozakodott elő. Patthelyzetbe kerültek. Honnan a fenéből akasszanak le sebtében, akár ideiglenesen is, erre a kényes feladatra alkalmas személyt?!

Bálint vékony langaléta termete eddig még csak bosszúságot okozott a gazdájának. A lányok hálósobafalai nem egészen ezt a fazont favorizálják. Csontos arcbereendezése sem volt szívdobogató, vékonyra metszett szája nem ígezett meg ez idáig egyetlen hölgyet sem, s mintha a genetika még nem tombolta volna ki magát eléggé, az arca közepére biggyesztett egy penge vékonyságú horgas orrot. Nem mindennapi jelenség volt, az kétségtelen.

Éppen a főépület folyosóján téblábolt, ugyanis a kerékpárját délelőtt meglovastották, s valami jegyzőkönyvféle aláírására kellett várnia, amikor meg-szólította a médiáért felelős osztály vezetője. A jó szemű fickónak feltűnt a szokatlan fizimiska, s ha ez egy jó fekvésű hanggal párosul, akkor csinál vele egy beállítás-próbát, majd ha akkor sem szeppen meg az istenadta, este élesben mehet időjárást jelenteni, közvetlenül a hírek után.

Innentől fejlemények villámgyorsasággal követték egymást, hősünk egyik ámulatból a másikba szédült.

Néhány hónap elteltével az esti időjárás-jelentések közkedvelt arcává avanzsálódott, most már a hölgyek is keresték a kegyeit, s ő elegánsan mazsolázott a jobbnál jobb ajánlatok között. A fizetése lényegesen magasabb lett, már egy saját lakás vásárlásának a gondolata is foglalkoztatta. Többen tudni vélték, hogy a különleges ábrázattal áldott időjárásra már a fővárosi stúdió is szemet vetett. Falunapok arca lett, sőt, egy alkalommal még nótaénekléssel is kacérokodott, ahonnan jóakarató kezek udvariasan elhessegették.

Mint Ikarosznak, néki is megvolt a gyöngye pontja. A hírtelen jött ismertséggel nem tudott mit kezdeni, a csillagok eléréséhez nem volt elég muniója, se hite.

Egyre többet látták az éjszakában tökrészezen. A sminkes olykor másfél órát is bővészkedett az erősen másnapos arcon, hogy végre „képernyőkésszé” váljon. Az állandó ivás felbátorította, fenyegetőzni kezdett, (a befolyásos barátaira hivatkozva), ha nem kapja meg a neki járó tiszteletet, s a karizmatikus személyének járó összeget, bezártatja ezt a vidéki kócerájt, s a fővárosba települ, hiszen köztudott, több tévétársaság réges rég tártkarokkal várja odafent.

A „gyorsan ítélő bíróság” könnyen döntött a megbódult meteorológus sorsáról, ugyanis a korábbi hibából okulva, kiképeztek egy tartalék időjóst, hogy ha a sors úgy hozza, ne essenek újra a saját csapdájukba. A biztonsági őr határozott mozdulatához nem kellett szótár, Bálint felfogta, hogy utcára penderítették. Különösebben nem izgatta, hogy momentán munkanélküli lett, kéthavi fizetéssel a zsebében csapott egy görbe estét.

Másnap a hírek után megrökönyödve konstataulta, hogy az új arc egész jól mozog a viharfelhők előtt, hibátlanul adta le az anyagot, méghozzá egy csöppnyi humort is szőtt a kötelező szövegbe, amitől a blokk sokkal frissebb lett.

Celebünk tokától bokáig lezsibbadt, majd a vérnyomása az egekbe szökött. Vette a telefonját, sorra hívta azokat, akikről azt hitte, hogy...

A páciens kijózanodott, viselkedése rendezett. Megvonási tünete nem alakult ki, pszichotikus tünetet, suicidium szándékot nem észlelünk. Jelenlegi állapotot további akut pszichiátriai teendőt nem igényel, veszélyeztető állapot nem áll fenn, otthonába bocsájtjuk.

RÁCZ GÁBOR:

A PARAFENOMÉN

Metsző, hideg szél fújт keresztül a tájon, ahol a vasúti rendező állt. A baktrok a melegedőbe húzódvа vártak a feladatukra, és közben meleg teát kortyolgattak. Arcuk beesett volt, de ez mindig így van, ha az ember éjszaka van szolgálatban. Ráadásul a munka is alig haladt. Pár váltó befagyott, de a nagy szél és hófúvás következtében nem volt alkalmuk arra, hogy megcsinálják.

A kocsifelíróknak még rosszabb volt a dolguk. A vágányok között szinte vágott a szél, és a rádió állandó jelleggel recsegett, így alig volt érthető az, amit belebeszélt. Egy középmagas barnaszemű vasutas járkált a kocsik között. Kezében a rádió. Csak a szemét lehetett látni, mert a vasutas bunda, és sapka teljesen eltakarták az arcát.

– Három Mátyás, egy Ubul. – dideregte a rádióba. Ugyanis így olvasták be a kocsikat, a távirász lányoknak, hogy érthetőbb legyen. Könnyebb volt kimondani, mint azt, hogy MMMU. De a rádióból nem jött a szokásos „BIP” hang, amit a távirász az asztala alatt lévő pedállal küldött az eszköznek. A kocsifelíró vacogott, és egy helyben toporgott, hogy ne fagyjon oda a betonhoz.

– Hol jársz Marikám? – kérdezte Szabó Viktor, kocsifelíró.

– A *ty* betűnél. – jelentette ki egy bohókás női hang.

– Az Isten... – és belekezdett nagymonológjába, hogy mit csináljon Marikával a Mindenható. – Te hülye, hát nem tudod, hogy a három Mátyás, egy Ubul az MMMU konténerre vonatkozik? Ütessétek oda Kántor Emesét! – mondta ingerülten, a nagy hacukák alatt kipirult arccal.

Miután a másik lány odaült, már jóval gyorsabban ment a munka. Viktor, miután minden feladatát elvégezte kint, bement a rendezőbe, hogy igyon egy pohár teát. Az épületnek volt egy kis előszobája, ahonnan három ajtó nyílt, és volt egy felfelé vezető lépcső is. A jobboldali ajtón ment be, ahol a táviráda volt. Marika ott ült egy asztalnál, és éppen szalmaszín hajával játszott, miközben valamilyen papírt írt. Amikor meglátta Viktort, kék szemei villámokat szórva meredt a férfitra, majd egy kényes sóhajjal beletemetkezett a papírmunkába.

Viktor levette a sapkáját és a kabátját. Egyszerű vasutas formaruhát viselt, de így már láthatóvá vált ovális arca, rövid fekete haja, és mélybarna

szeme. Úgy ment el Marika mellett, mintha ott se lenne, és helyette a mindig mosolygó, hosszú, sűrű, gesztenyebarna hajú Emeséhez lépett.

– Kösz a segítséget, Mesi.

– Nincs mit, Viktor – és nagy zöld szemei csillogva néztek a férfire.

– Kérhetek egy kis teát?

– Persze, ott van egy nagy kiöntőben. – mutatott a távirda egyik sarkában lévő asztalra, ahol egy nagy műanyag kiöntő edény állt, mellette üvegpoहारakkal. Viktor odament és töltött magának egy pohárral, és szinte egy hajtásra megitta. A forró, citromos lé szinte végigégette a belsejét, de neki valahogy jólesett.

– És van már valakid, aki elvisz a vasutas bábra? – kérdezte Viktor.

– Még nincs senki... – mondta Emese, de akkor újra kinyílt a távirda ajtaja, és bejött rajta a másik kocsisféllő, Takács Gyuri, akit csak „Tápor Gyurkának” hívtak, mert mindig az ukrán katonákkal seftelt, általában baltát.

– Szevasztk! – köszönt Gyuri, és megvillantotta széles, fogkrémreklám mosolyát. Nagy magas ember volt, széles felsőtesttel, arca pedig mindig pirospozsgás színben tündökölt, ezen kívül ő birtokolta a „*műszak mókames-tere*” címet is, Rakonczy Sanyival együtt. Gyuri is a teás kancsóhoz ment, és ivott egy jókora pohárral. Ekkor Marika, aki teljesen belemerült a munkába, mint aki most ocsúdott fel álmából, Gyurira nézett.

– Gyuri, Gyuri, milyen baltát adtál te el nekem? Kicsorbult. – mondta szokásos vinnyogó hangján.

– Hát mit vágta veled, drága Marikám?

– Mit, mit? Hát fát!

– Fát? Mért nem vágta veled tortát? – és hangosan felnyerített, míg Emese és Viktor halkán kuncogtak egyet.

– Barom... – válaszol sértődötten Marika, és tovább folytatta a papírmunkát.

Ekkor jött le az emeletről Rakonczy Sanyi, aki forgalmi szolgálattevőként dolgozott a rendezőben. Körülbelül olyan magas volt, mint Gyuri, de vékony, mint egy pipaszár. Kreol képét pedig nagy fekete bajusz díszítette.

– Gyertek fel az elsőre, ha eddig nem láttatok csudát, akkor most láttok! – mondta izgatottan Sanyi, és látszott rajta, hogy a jókedv csaknem arra készte, hogy kiugorjon a gúnyjából.

– Mit csináltál már, bolond? – kérdezte Gyuri, de nagy kék szemeiben látszott, hogy érdeklődik a dolog.

– Tudjátok, van ez az új kölyök, a bakter, hogy is hívják... jaj...

– Szabó Dini. – mondta Emese.

– Az az, na, az állatja wescocsizmába jött dolgozni, mert fázik a lába. Most a pihenőben alszik. Csináltam neki papírból két sarkantyút és celluluszal felragasztottam a sarkaira. Mindjárt felébresztem, hogy menjen, állítsa be a váltót, pont el kell haladnia az első emeleti ablakok előtt. Az egész műszakot odahívtam, már csak ti hiányoztok.

A lent lévőék egy emberként, gúnyos vigyorral mentek fel az első emeleti terembe, ahol a forgalmi szolgálattelvők dolgoztak. Már mindenki ott volt, a műszakból. Pipa Feri kocsvizsgáló, a kalapácsával, amivel a vonatok kerekét szokta ellenerőzni, a hóna alatt fütyörészte a „*Fogj egy sétatálcát, és légy vidám című*” slágert, és közben az ablakból figyelte a történeteket. A hordótestű Áts László (akit alkata miatt csak „*Maci Lacinak*” becéztek) is ott állt, mint egy szikla, és rajtuk kívül, mint egy tucát vasutas a műszakból.

Rakonczay még nem ment fel, mert éppen Dinit ébresztette, de nem sokára hallani lehetett, amint sovány koca vágatában baktat fel a lépcsőn.

– Na, mindjárt kint lesz. Figyeljete! – és mindenki az ablakra meredve nézte, hogy a bakter mikor ér a váltóhoz, ami pontosan szemben volt az első emeleti ablakokkal. Hamarosan fel is tűnt a tejföldrészájű Dini alakja. A bunda szinte lógott rajta, és a sapkába akár hatszor is befelférhetett volna a feje, de a legmulatságosabb mégiscsak a barna wescocsizmán lévő két fehér papírsarkantyú volt, amit a fiű észre sem vett.

Az első emelet zengett a kacajtól. Pipa Feri már nem bírta szusszal, ezért leült egy székre, miközben tenyerével a térdét verte, úgy röhögött. Áts Laci pedig úgy, hogy az egész, hegyomlásnyi teste remegett, és a többiek már csak azt a pillanatot várták, hogy mikor szakad ki a hasa. De mindenki jót derült az egész heccen. Rakonczay azonban úgy gondolta, hogy még rátesz egy lapáttal, és bekiabálta a hangosbemondóba, hogy „*Hé Cowboy!*”. Ekkor még nagyobb lett a hahota, és most már Dini is észrevette, hogy valaki igazán olcsó költségvetésű, lovagi sarkantyúkat aggatott a lábára. Válaszul csak bemutatótt az első emeletnek, amire újabb kacaj hangzott fel.

– Mi a fészkes fene folyik itt? – kérdezte egy hang, amit leginkább egy patkányvijjogáshoz lehetett volna hasonlítani. – Itt lopjuk a munkaidőt? Takarodjatok le dolgozni! – ordította Nyűző Tamás vasúti tiszt, aki éppen ellenőrizni jött. A többiek viharléptekben indultak a dolgukra, mert tudták, hogy vele nem érdemes ujjat húzni.

Nyűző alacsony, púpos teremtés volt, nagy tojásfejjel, és kefebajusszal, úgy nézett ki, mint egy nagy, bajszos, meztelen csiga. Kinézve az ablakon,

meglátta a nevetés tárgyát, és már nem is kellett sokat gondolkodnia, hogy ki lehetett a vicc értelmi szerzője.

– Rakonczay, ezért holnap a főnök előtt felelsz! – és fenyegetően meglóbálta Sanyi felé petyhüdt, kolbászujjait. Régen várt erre a pillanatra, hiszen Nyúzó sohasem kedvelte a mókamestereket.

Két nappal később a műszak nappalos volt. A munka jól ment, ameddig nem jött egy telefon, hogy Rakonczayt a főnök várja az irodába. Sanyi komótosan felállt a székből, és szűrkeegér arccal indult a harmadik emeletre. Úgy érezte, a lábai ólomból vannak, és széles mosolya, ami mindig ott virított a bajusza alatt, most teljesen elhalványult.

A harmadik emeletre érve, sóbálvány-komolyságú arccal állt meg a főnök irodája előtt. Remegő kézzel bekopogott, miközben ideges verejétkcseppek szántották végig magas homlokát.

Egy hang hallatszott belülről, hogy lépjen be.

A főnök ott ült az íróasztalánál, és egy kis papírt olvasott. Mellette ott állt Nyúzó Tamás, és ronda képén ott virított még rondább vitriolmosolya, amivel akár gyerekeket is lehetett volna riogatni.

Rakonczay becsukta az ajtót, majd a főnök intett, hogy lépjen közelebb.

– Sanyi, Sanyi... nem is tudtam, hogy parafenoméni vagy! – mondta a főnök mosolyogva, megsimítva őszes kecskeszakállát.

– Hogy érti ezt főnök? – kérdezte Rakonczay halk, ideges hangon.

– Úgy, hogy a mellettem álló, vasúti tisztképzőt végzett ember azt írta erre a papírra, idézem: *„Ahelyett, hogy alvó munkatársát felébresztette volna, sarkantyút ragasztva annak csizmájára megsétáltatta, ezért büntetésben részesítem.”* Aláírás: Nyúzó Tamás.

Sanyinak rögtön mosolya állt a szája, de Nyúzó feje hirtelen céklavörös színre váltott a dühtől, és szégyentől.

– Látom a szemem előtt, ahogy azt a szerencsétlen Szabó Dinit bővölöd, hogy alvajáró legyen! – nevette a főnök. – Jó poén, de máskor ne csinálj ilyet, jó? – és rákacsintott Rakonczayra. De ekkor Nyúzóból kiszakadt a pulykameleg:

– Micsoda, ennyivel megússza? Ez az ember gúnyt űzött az egyik társából, és miatta a többiek sem voltak a helyén. Büntesse meg! – ordította Nyúzó, és még mellé toporzékolt is, mint a ló. Orrlyukai kitágultak, és fújtatott, úgy nézett ki, mint egy fogyatékos ló.

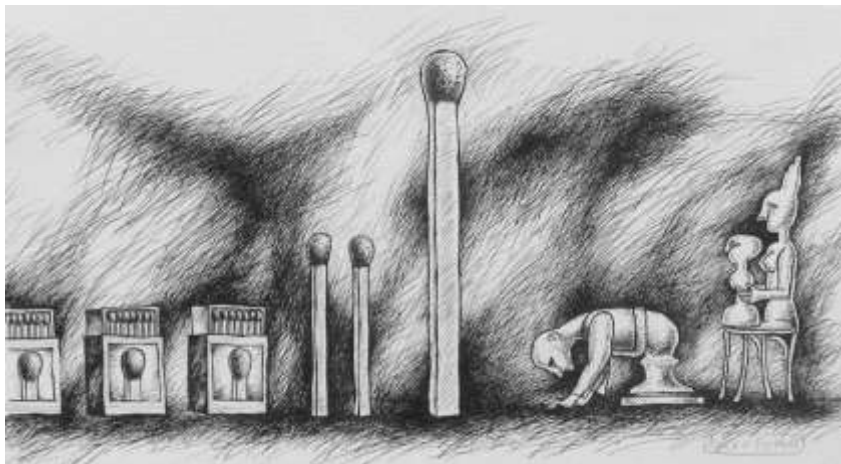
– Te inkább azzal törődj Tomi, hogy tanulj meg fogalmazni! – állt fel a főnök, és szigorúan Nyúzóra nézett, aki ettől rögtön lejjebb vett a bátorsági

potméterből. – Egy általános iskolás jobban meg tudta volna ezt a megrovást fogalmazni. Mégis, hogy végeztél te tisztképzőt, vagy egyáltalán gimnáziumot, disznóért vetted a bizonyítványt? – kérdezte a főnök, amire Rakonczy elkuncogta magát. – Kifelé, mindketten, és nem akarok több ilyen vitát! – jelentette ki főnök és visszaült a székébe.

Az iroda előtt Nyúzó és Rakonczy útjai elváltak. Nyúzó már a szemével meg tudta volna ölni Sanyit, de nem szólt egy szót sem, hanem elindult és folytatta a munkáját, ami általában a spionságból állt. Rakonczy visszament a saját helyére, ahol a műszak már várta, hogy megkérdezzék, mi történt. Ő töviről-hegyire elmondta a történeteket.

– Ne aggódj, Sanyi, ha rosszra fordult volna a helyzet, segítettünk volna. – mondta Pipa Feri, a többiek pedig bőszen bólogattak.

– Köszönöm, ez rendes tőletek. – mondta Rakonczy, és folytatta volna a hálálkodást, de a vasút egy munkahely, ahol, ha késnek is vonatok, de olyan nincs, hogy egyáltalán nem indulnak el, ezért mindenki visszament dolgozni.

PÁLFY ISTVÁN (PUTYU): BEHÓDOLÁS (TUS, 1992–2014)

ERDEI SÁNDOR:

BOCSÁNATKÉRÉS

Nem szóltam
rólad senkinek,
de ismer már
az egész határ.
Alkonyatkor
a homály
üszkös
rongyaival
letörölte az
égről a fényt,
s én lefeküdtem
a fűbe.
A fűszálak
szorgosan
turkáltak
szerelemtitkaim
között,
s amit a fűvek
kibogoztak,
tudja már a szél is,
éjjel a bagoly
azt huhogja,
reggel azt
zsongják a méhek,

bocsásd meg
vétlen árulásom,
s a fűveknek
megbocsátok én is.

NÉZŐPONT
KÁDÁR NAGY LAJOS KISPLASZTIKÁJA

ZSARÁTFÉNYNÉL címmel jelent meg az Ebesen élő Kádár Nagy Lajos festői világát bemutató színes album, Erdei Sándor szerkesztésében s a képekhez, kisplasztikákhoz írt verses és prózai asszociációival. Az album első felében a látását mára teljesen elvesztő festő alkotói univerzumát Arany Lajos hosszabb tanulmány keretében értelmezi, s megosztja gondolatait Bakó Endre, Éles Csaba, Fábián György és Vida Lajos is.

KÖNYVBORÍTÓK ÉS MEGHÍVÓK VIZUÁLIS RETORIKÁJA

A Színforrás Grafikai Műhely kiállítása

Amikor *Gergely Attila* fölkért a kiállítás megnyitására, előbb arra gondoltam, hogy fotótárlatot rendez a VOKE Egyetértés Művelődési Központban, ugyanis kiváló fotóssal van dolgunk: székelyföldi szülőhónában s más erdélyi tájakon készített felvételei a természet belső látásáról, a természet és az ember közötti kapcsolat mély átéléséről tanúskodnak. Ott van az alapállásában a tisztelet, az alázat, az áhítat, szükségképpen a megrendülés is. Azt is láttam felvételeiből, hogy tisztában van vele: nem elég alkalmas tárgyat választani a fotóhoz (mert bármi alkalmas tárgy lehet), hanem hozzá kell adnia önmagát is a fényképhez – komponálnia kell: kívül és belül.

Mihamar kiderült, hogy rendhagyó kiállítás készül: a 2003-ban alapított *Színforrás Grafikai Műhely* munkáiból láthatunk válogatást, könyvborítókat s azoknak a fölnagyított meghívóknak a tablóit, amelyeket a Színforrás tervezett a művelődési központnak. Belép tehát a képbe *Bordás Attila* is, a kompozíció közös. A 2009-15 közötti mintegy 70 kiállítást reprezentálja az a 37 meghívó, melyből a tablókat komponálták. A borítók és a meghívók mellett figyeljünk csak a tablók elrendezésére! Az ismétlődő alapra különböző ritmus- és forma-

játékok kerülnek, hangsúlyáthelyezések, együtthangzások, szimmetriák és aszimmetriák változatos megjelenítésével találkozunk. A szöveginformáció helyett a kép és a *szöveg mint kép* elve válik fontossá. A megszerzett tudás, a kreatív művészi látás alá van rendelve az adott funkció szép kiteljesítésének.

Gergely Attilával másfél évtizedes az ismeretségem, tehát nagyjából onnan datálható, hogy tervezőgrafikával foglalkozik. A munkát maga az ember jellemzi: tevékenységéhez és a másik emberhez való viszonyának kötőszöve a szilárd értékrend, világlátásmód és világgép, ha úgy tetszik, a világnak a képpé formált titokrendszere. S az

olyan fogalmak, mint hit, haza, erkölcs, ide citálva a reményt is, mely legalább olyan meghatározó a keresztyén értékrend, mint az optimista világszemlélet számára. Protestáns gyökerű gondolat, hogy mindenki a maga eszközeivel és a legjobb tudása szerint szolgálja Istent – ennek első lépéseként saját közönségét: a cipész jó cipésként, a tanár jó tanárként, a kreatív vizuális szakember jó kreatív vizuális szakemberként.

VÁLOGATÁS

A SZÍNFORRÁS GRAFIKAI MŰHELY ÁLTAL
TERVEZETT KÉPZŐMŰVÉSZETI MEGHÍVÓKBÓL

A Színforrás alkotószelleme akkor érvényesül, ha nem a formálhatatlan megrendelői akaratot kell teljesítenie, hanem csak „nyersanyagot” kap, s a szerző (kiadó/megrendelő) teljesen rábízta a végső forma és látvány kitalálását. Az egyszerű meghívótól s tájékoztató kiadványtól kezdve, plakáton, műsorfüzeten, katalóguson (megannyi más nyomdai terméken) keresztül, a verskönyvekig, a művészeti albumokig. A nagyságrendet érzékeltetve: tucatnyi katalógus mellett a műhely több mint 30 művészeti, szépirodalmi, tudományos könyvet tervezett (vegyes témában további legalább 30 borítót; illetve a meghívók, szórólapok, plakátok, közte a művészi témájú munkák száma a fél ezret is meghaladja.

Gergely Attila 2010-ben rendezte az első, általa tervezett könyvekből válogatott kiállítást, Lövei Sándor püspökkladányi költő ösztönzésére, aki író-olvasó találkozóira, költői estjeire hívta el az ő könyveit is készítő Gergely Attilát.

Vallomását ekkor fogalmazta meg, és érdemes itt is föl idézni e sorokat:

„Rajzolni, fotózni mindig is szerettem, bár fő érdeklődésem a fizika, az elektronika felé vonzott (akkoriban még nem voltak PC-k). Így lettem villamosmérnök.

A véletlen úgy hozta, hogy kezdetektől fogva számítógépekkel foglalkoztam. Ennek köszönhetően kerültem kapcsolatba a számítógépes grafikával, számítógépes nyomdai előkészítéssel. Sokéves tanulás és munka eredményeképpen a kör bezárult: egyik kedvencem, a számítástechnika segítségével dolgozhatok másik kedvenc területemen, a számítógépes grafika területén.

Céлом, hogy az általam tervezett könyvek tartalmát méltó formába ’csomagoljam’, hogy mai, digitalizált világunkban továbbra is élmény legyen egy-egy könyvet kézbe venni, olvasgatni...”

Mielőtt a könyvekről részletesebben szólok, gondolkozzunk kicsit a meghívók szerepéről! Vizuális kommunikációs funkciója kettős: információs és retorikai tartalma egyaránt van, hiszen tájékoztat és mozgósít. A kép és a szöveg révén informál, hírt ad az eseményről, és előre is jelzi az eseménytől várható művészi atmoszférát. Az objektív elemek mellett tehát szerepet kapnak a szubjektív jegyek is a tájékoztatásban – ösztönözhet ezért a meghívó előzetes véleményformálásra, retorikai feladatot látva el: érvel az esemény mellett, s föl breszti a kedvet a program iránt. Az emberek tudatosan nem szokták megfogalmazni, hogy tetszik-e nekik egy meghívó vagy sem, azonban a sokszor önmagában is esztétikai élményt jelentő funkcionális kártyát akár többször is elő vesszük, s mintegy előre megbarátkozunk az eseménnyel. (Előfordulhat, hogy a meghívó jobban sikerül, mint a kiállítás, ám itt azt látjuk, hogy a művészi anyagot az idősíkok transzpozíciójával konstruálja újra a tervező.)

A meghívó tehát az előzetes befogadói olvasatot kínálja: jelez, érvel, illetve értelmez. Izgalmas alkotói, értelmezői és olvasói szerepeket lehet kibontani a könyvborítók (és a könyvtervek) nyomán. Meg lehet nézni például az olyan témákat, címeiket, melyekhez eleve asszociatív látásra, egy

továbbgondoló értelmezésre van szükségünk. *A feminizmus találkozása a posztmodernnel* (a *Csokonai Kiadótól*) olyan (Lautréamontnak a szürrealizmusról szóló definícióját követve) mint egy esernyő és egy varrógép találkozása a boncasztalon. A cím képzettársításra szólít, ráadásul a tervezőnek meg kellett küzdenie a dilemmával: a látvány miként reprezentálja a feminista kultúrakritikát, az archaikus rítusok felé vezető modern (művészi) megjelenítést és szociokulturális közeget. A *női téma* másképp jelentkezik a *Nők a modernizálódó magyar társadalomban* című munkán: a dualizmus-kori, az európai és hazafias mintákat egyszerre követő státusz formálódását követjük, képi-tipográfiai eszközökkel erősítve rá a megszokott szerepükből kilépni akaró nőket kísérő bizonytalanságra és gyanakvásra.

Helyek, kultúrák, szövegek: a kulturális idegenség reprezentációjáról – ez a cím is tudományos munkát takar. Ez esetben nehezebb a tervező dolga, másképpen működik a fantáziája, mint a szépirodalmi és művészeti könyvek kitalálásánál: a mű tudományos tézisének vagy érvelési közegét is láthatóvá kell tennie. Itt a fotó elhelyezéséből adódóan is sűrítő erejével, a még elérhető törzsi kultúrákat kutató antropológus kommunikációs helyzetének felidézésével, illetve a labirintus szimbolikus (pecsét-szerűen domináns) jelölőszerepével operált a könyvtervező.

A *művészi jelző* még inkább illik a Jankovics Marcell-művek kiállítására. *A Mese, film és álom*

című könyv két része az égi és földi, a testi és tudatalatti, fizikai és metafizikai szerves egésszé komponálásával, szöveg és kép ritmusával, játékaival dolgozik, s szépen komponált a négy évszak szimbolikáját bemutató könyv borítója is. A Jankovics-könyv példázza egyebek közt, hogy a benne foglalt szerves (művészi) tartalom (a teljesség keresése) átsugározzon a borítón, megsejtsünk valamit belső üzeneteiből, még azelőtt, hogy kinyitottuk volna a kiadványt.

A figurális (vagy elvont) kép- és a szövegelemek mellett meghatározó a szín is: ez esetben a bíbor árnyalatok egyértelműen utalnak a szellemi-lelki síkra, a transzcendens (vagy épp ezoterikus tartalmakra). A tartalomra erősít rá a nyugalom, a szenvedély, zaklatottság, a hatalom és lemondás, a mentális erő és a derű színe. S ha már a színek: nemcsak a színe, hanem a fonákja is fontos, értem alatta, hogy a tervező számára a borító három, egymással összefüggő elemből áll: első és hátsó borítóból, valamint a gerincből.

A Színforrás által tervezett számos művészeti album és katalógus újabb művészetközvetítői területet jelez. Csak alázatos módon lehet jól szolgálni az alkotói világot, viszont az alázathoz társul egy fejlett analitikus és szintetizáló képesség is, így a kiadvány belső ritmusa hitelesen közvetíti az életművet. Ez a terület is izgalmas vizuális kommunikációs elemzések tárgya volna, végül azonban – a Színforrás Grafikai Műhely tevékenységének egy fontos részét reprezentáló összeállítást ajánlva – a modern könyvművészet történetében is meghatározó Kner Imre élő örökségére hívom föl a figyelmet, tanulmányai *A könyv művészete* címmel jelentek meg. Kner Imre klasszikus tanításai arról tanúskodnak, hogy a nyomdász végső soron társszerző. (A mai gyakorlatban a nyomdai tipográfus szerepét a grafikai tervező veszi át.) Kner Imre szerint az író dolga, hogy a betűket megtöltse tartalommal, s a nyomdászé az, hogy jelentést adjon a betűk közötti űrnek, a fehér felületnek. Ugyanis a látvány része nemcsak a kép, de a szöveg, a betű is. A betű, amelynek van saját élete – van Stílusa (nem véletlenül nevezik a betűket stílusoknak); és az üres tér, amelytől jellé és jelentéssé válik minden, ami a papírra kerül. A Színforrás jól tudja, hogy a színek a fehér nélkül nem léteznének.

(A 2015. JÚNIUS 2-ÁN DEBRECENBEN, A VOKE EGYETÉRTÉS MŰVELŐDÉSI KÖZPONT GALÉRIÁJÁBAN ELHANGZOTT MEGNYITÓ SZÖVEGE)

EX LIBRIS

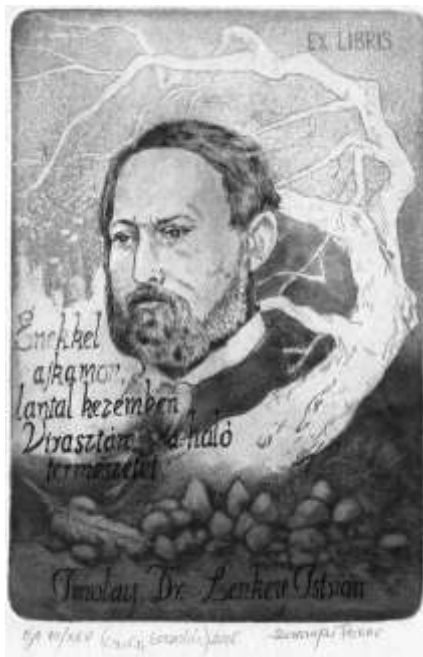
A GRAFIKA BŰVÖLETÉBEN

dr. Semsey Andor ébresztése

IMOLAY DR. LENKEY ISTVÁN ELŐADÁSA
A KISGRAFIKA BARÁTOK KÖRÉNEK
2014. NOVEMBER 4-ÉN BUDAPESTEN,
A JÓZSEFVÁROSI GALÉRIÁBAN TARTOTT
ÖSSZEJÖVETELÉN

A mohácsi Hegyibeszédesek Baráti Társaságának 19. füzeteként jelent meg Imolay dr. Lenkey István előadása (mely szerkesztett változatában a *Kisgrafika* című folyóiratban is napvilágot látott). Semsey Andor (1917–1986) Aba Novák Vilmos művészetéből doktorált, s művészeti kutatómunkája során került kapcsolatba az exlibrisgyűjtéssel is. Számos nemzetközi kongresszuson vett részt, alapgyűjteményi anyagából tematikus kiállításokat rendezett (a többi közt nyolc éven át a debreceni virágkarneválokra is). Törzsgyűjteménye mintegy 20 ezer darabból állt, s föllelhető benne több mint 70 régi magyar könyvjegy is.

IMOLAY DR. LENKEY ISTVÁN A FÜZETTEL EGYÜTT KÜLDÖTT EL KETTŐT GYŰJTEMÉNYÉNEK ÚJABB DARABJAIBÓL: BARANYAI FERENC AJKAI GRAFIKUSMŰVÉSZ RÉZKARC EXLIBRISAIT, A GÖMÖRI FÖLDRAJZI ÉS SZELLEMI KÖTÖDÉST ERŐSÍTENDŐ, TOMPA MIHÁLY-IDÉZETEKKEL ÉS A KÖLTŐ PORTRÉVÁLTOZATAIVAL

VASNÉ DR. TÓTH KORNÉLIA:

A MOSZKVAI RUDOMINO-
KÖNYVTÁR HUNGARIKA
EX LIBRISEI HAZAI
ÉS NEMZETKÖZI KONTEXTUSBAN

Országos Széchényi Könyvtár – Gondolat Kiadó, Budapest, 2015., 357. old.

A posztmodern kultúra- és művészet-történeti diskurzusok egyik központi témája a kép, a modern képi technikák és a vizualitás szerepének értelmezése. Ezért lehet időszerű az exlibrisek (mint vizuális dokumentumok) interpretációja, túllépve a képzőművészeti kifejezőeszközök vizsgálatán, a kultúratörténeti kontextusra helyezve a hangsúlyt.

A könyvjegyek a 19–20. század fordulójától fokozatosan önállósodtak, elszakadtak a könyvtől, már nem feltétlenül posessorjegyként funkcionáltak, inkább a gyűjtők megrendelésére készültek.

Az exlibris tulajdonosjelölő szerepe megmaradt abban a vonatkozásban, hogy önálló grafikai lapként a készíttető és a grafikus személyének egyaránt jellemrajzát adta. Mivel a téma kevésbé kutatott a gyűjtők, könyv(jegy)tulajdonosok személyére nézve, inkább a művésztörténeti, a grafikusokra és stíluskorszakokra irányuló megközelítés a jellemző, Vasné Tóth Kornélia ezért választotta tudományos kutatásai tárgyául a gyűjteményi megközelítést.

Doktori disszertációját a moszkvai Rudomino-könyvtár hungarika exlibriseinek hazai és nemzetközi kontextusában való vizsgálatából készítette, s ebből született az a könyv az Országos Széchényi Könyvtár és a Gondolat Kiadó közös gondozásában, melyet a nyár elején mutattak be, újabb szempontokkal gazdagítva az exlibriskutatás hazai szakirodalmát. A feldolgozott témán keresztül betekintést kínál a szerző a 20. század hazai és nemzetközi kulturális életébe, bemutatva a nemzetközi exlibris-kultúra intézményesült háttérét. A bevezetőben hangsúlyozza,

SEMSEY ANDOR EX LIBRISE,
GRAFIKUS: J. NY, TYIHONOVICS
(ILLUSZTRÁCIÓ VASNÉ DR. TÓTH
KORNÉLIA KÖNYVÉNEK 70. OLDALÁN)

hogy a magyar vonatkozású hungarika exlibris-kutatás területi, nyelvi, személyi és tartalmi hungarikumokra egyaránt irányul, tehát az olyan exlibrisekre, melyek 1.) magyar grafikus alkotásai, vagy/és 2.) magyar tulajdonos számára készítettek, vagy/és 3.) magyar nyelvűek, vagy/és 4.) tartalmukban Magyarországra utalnak. A kutatás módszertani mintát is kívánt adni a külföldi gyűjteményekben található magyar vonatkozású könyvjegy-anyag feldolgozásához.

A könyv bevezet az exlibrisgyűjtői mozgalom történetébe, foglalkozik az egyesületi élettel, a Kisgrafika Barátok Körével, megismerhetjük a nemzetközi hátteret, a csereforgalomról, az első nemzetközi kongresszusokról, az azokon való magyar részvételről kapunk tájékoztatást. Nemzetközi exlibris topográfiájában Vasné dr. Tóth Kornélia bemutatja a világ nagyobb gyűjteményeit, exlibris-múzeumait, majd tisztázza a hungarika exlibris fogalmát (*lásd a fenti kiemelésünket*).

A moszkvai Rudomino-könyvtárat 1922-ben alapították, jelenleg 4 és fél millió dokumentum található benne. A Ritka Könyvek Osztályán 4585 exlibrist (részben alkalmi grafikát) őriznek, és ebből 784 hungarika exlibris. Bizonyosága ez annak, hogy a magyar alkotók és gyűjtők könyvjegyei nemzetközi szinten is ismertek és elismertek, rendelések és cserék útján bekerülnek a világ bármely részén található intézményi és egyéni gyűjtők anyagába. A provenanciakutatás föltárta, hogy a gyűjtő – akitől vétel útján került az anyag az orosz állami könyvtárba – Jevgenyij Nyikolajevics Minajev, aki nemcsak gyűjtőként, hanem könyvjegyekkel foglalkozó szakíróként is nevet szerzett magának az 1960-as és '70-es években.

A magyar anyag a 19. század végétől (1892-től) az 1970-es évek elejéig (1972-ig) készült, és főként szimbólumos (témás) exlibriseket tartalmaz. Megfigyelhető, hogy a nemzetközi exlibris kongresszusok (az 1961-es lipcei, az 1964-es krakkói, valamint az 1966-os hamburgi találkozó) után nagyobb mennyiségű lap került a kollekcióba. A Minajev-gyűjteményben összesen 80, nemzetközileg elismert magyar grafikus exlibrisei szerepelnek, összesen 677 db. A legtöbb munkával Fery Antal (107), Drahos István (90), Bordás Ferenc (46), Kertes-Kollmann Jenő (40), Menyhárt József (31) van jelen; Fery Antal és Drahos István egyedi mapákban szerepel, ez is jelzi kiemelkedő elismertségüket. A feldolgozás alkalmat adott arra is, hogy a szerző egyenként bemutassa a Minajev-gyűjtemény alkotóit, megrendelőit (foglalkozások szerint is, szociológiai szempontokat emelve a kutatásba), valamint az exlibrisek témáit és alkalmait, melyek specifikus ikonográfiai jellemzői a „grafikai epigramma” jellegből adódnak. A motívumok közt föllelhető a könyv, a nő (erotika), a szőlő, a néprajzi-irodalmi hagyomány, a mitológia és történelem, a foglalkozásjelölés, az önreflexió, az irodalmi emlékezet és intertextualitás, s a portrés (idézetes) exlibrisek neves személyiségekre emlékeznek.

Az Alföldi Nyomda Zrt.
és a Grafikusművészek Ajtósi Dürer Egyesülete
közös könyvheti nyomtatványa – 2015

BOGDÁNDY GYÖRGY

LÁSZLÓ ÁKOS

BOGDÁNDY GYÖRGY

MALLÁR GABRIELLA

VINCZE LÁSZLÓ

SZILÁGYI IMRE

TAMUS ISTVÁN

DURUCSKÓ ZSOLT

FÁTYOL ZOLTÁN

BURAI ISTVÁN

LUKÁCS GÁBOR

GONDA ZOLTÁN

Az *Ars Sacra Debreceniensis 2015* tematikus képzőművészeti seregszemle után a „katolikus újjászületés” (a katolikusok Debrecenbe való visszatérése) 300. évfordulója volt a témája a debreceni Grafikusművészek Ajtói Dürer Egyesülete idei könyvheti exlibriseinek. Könyvjegyeivel az egyesület 2006 óta van jelen a rendezvényen az Alföldi Nyomda sátrában. Az elmúlt évben debreceni és Debrecenhez kötődő íróknak, költőknek állítottak emléket, 2013-ban a ló állt az alkalmi grafikai ábrázolások középpontjában, az előző években a portré. A kortárs debreceni grafikusok megidéztek már Holló László emlékét is, volt hívóötlet a Reneszánsz Év, a női test, a város- és épületábrázolás, 2011-ben pedig az akkor 450 éves Alföldi Nyomda betűi jelentek meg önálló kompozíciókon. A 2015 évi linómetszetes könyvjegyeket, melyeket a művészek egyenként a helyszínen dedikáltak, Bogdándy György, Burai István, Durucskó Zsolt, Gonda Zoltán, Fátyol Zoltán, László Ákos, Lukács Gábor, Mallár Gabriella, Szilágyi Imre, Tamus István, Vincze László készítették.

KISGRAFIKA FOLYÓIRAT – 2015/2.

A Nagy Háború exlibriseken való megörökítését vizsgálja tanulmányában Vasné dr. Tóth Kornélia, ugyanő az Országos Széchényi Könyvtárban föllelhető híres gyűjtők könyvjegyeit bemutató sorozatban Erdélyi István (1925–1984) tevékenységét ismerteti. Ürmös Péter az ajkai Baranyai Ferenc grafikusművésszel beszélgetett, és szintén Ürmös Péter mutatja be a bálványosi művészportrék közt Vincze László grafikusművészt – ő eddig több mint félezer lapot metszett, s visszatekintve a műfaj sorsának alakulására, mára elsősorban az intimitást hiányolja, a sűrű levelezést a gyűjtőkkel és a kollégákkal. „Minden képpé válik a mai világban, mégis semmi sem marad meg” – panaszkodik. A művész összehasonlítja az erdélyi és anyaországi grafikusok alkotói felfogását is, erről ezt nyilatkozza: „Az erdélyi művészek drámaiban fogalmaznak, még akkor is, ha könnyed a téma. Az anyaországiak inkább a formák játékaival, esztétikumával jeleskednek. [...] hála istennek az igazi egyéniségek a hagyományokból merítenek.”

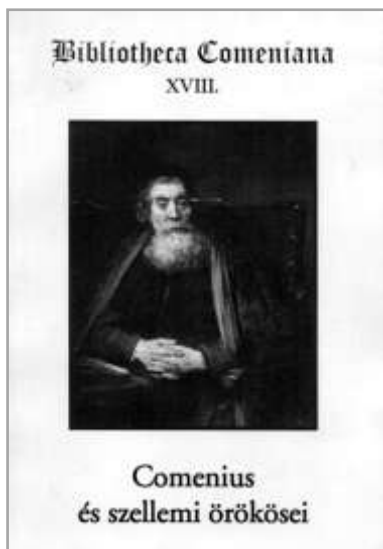
MARGÓ

COMENIUS ÉS SZELLEMI ÖRÖKÖSEI

Bibliotheca Comeniana XVIII.

Szerkesztette: KOVÁTS DÁNIEL,
FÖLDY FERENC, KONCZ GÁBOR
Sárospatak, 2015., 320 old.

A Magyar Comenius Társaság önálló kötetekben adja ki hagyományos őszi felolvasóüléseinek anyagát. A mostani, *Comenius és szellemi örökösei* címmel megjelent kötet két esztendő (2013 és 2014) konferencia-előadásait, illetve megemlékezéseit tartalmazza.

A *Comenius és követői* című első részben a 2013. novemberi, a *Comenius és a művészetek* viszonyát taglaló második részben pedig a 2014. novemberi tudományos ülésszak eredményeiről olvashatunk. Kiss Endre *Comenius és magyarországi munkatársai* címmel tartott előadást, s megállapítja, hogy a Patakon a kísérleti pedagógia sajátos műhelyét kialakító Comenius 250 akkori honfitársunkkal került munkakapcsolatba a sárospataki működésének négy és fél esztendeje alatt. Hatása a református értelmiség térnyerésében is érzékelhető. Halászi Aladár *Comenius érvrendszeréről* beszélt, azt emelve ki, hogy Comenius érvrendszerében a tudomány (és a természet) mellett a hit is fontos szerepet kapott, egymást erősítette a kettő. A *Pampaediából* idéz: „Az ifjúkori nevelés célja a bölcsesség, az erények és a hit beteljesülését biztosító harmonikus, teljes, egyetemes világosság, különösen a hit ereje.”

A második rész a *Comenius és a grafika* című tanulmánnyal indul, melyben az emblematikus világképalkotást is segítő *Orbis pictus* néhány értelmezési perspektívájáról szólok. Szintén az *Orbis pictus*t, annak vizuális közlési módjait vizsgálta Molnárné Ötvös Tünde, aki a könyv képanyagának átfogó értékelésében mutatkozó hiányosságot szóvá téve, megállapította, hogy noha művészi színvonalukat tekintve a fametszetek nem jelentősek, hiba lenne azonban mellőzni azokat, mert ezek a képek „komplex módon tükrözik a 17. század vizualitását”. S azért is fontosnak tartja a szerző ezt a didaktikai mű-

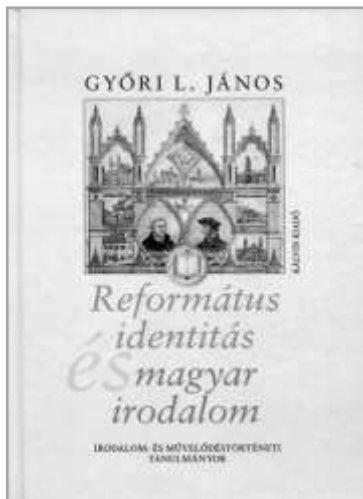
vet, mert illusztrációs anyaga által „nem sokkal a reformáció után egy több száz évig meghatározó protestáns képiséget is definiálhatunk”. További értéke a metszeteknek az organikus szemlélet jelenléte, valamint a szimbolikus üzenetek realista megfogalmazása. Halászi Aladár azt vizsgálta, hol, illetve hogyan válik láthatóvá a tudomány és a művészet határmezsgyéje Comenius életművében; Fodorné Nagy Sarolta pedig Comenius németalföldi kortársa, Rembrandt festészetének bibliai motívumait értelmezte.

A két ülészakon elhangzott emlékezések felidéztek az iskolaalapító Árvay József (1823–1879), Mátyás Ernő, a pataki teológia egykori tanára (1888–1950), az „elfeledett” miskolci pedagógus, Tóth Pál (1843–1903), az első anyanyelv-pedagógus, Vályi András (1764–1801), Egressy Béni (1814–1851), Erdélyi János (1814–1868), Fáy András (1786–1864), Koncz Sándor (1913–1983), a tudós pedagógus Kődöböcz József (1913–2003), Vatai László, jelentős filozófiai és irodalomkritikai művek szerzője (1914–1993), a festőművész Bertha Zoltán (1914–2003), Makovecz Imre (1935–2011), a nyelvész Deme László (1921–2011), Gönczy Ákos (1941–2012) és Fehér Erzsébet (1941–2012) alakját. Bemutatták továbbá a „tudós tanárok – tanár tudósok” sorozatban megjelent Bakos József-pályarajzot és Kováts Dániel *Sárospatak ege alatt* című könyvét, valamint felidéztek azokat a mozzanatokot, melyek arról tanúskodnak, hogy a művészet meghatározó téma és keret a Zemplén Televízió képernyőjén is.

A TANULMÁNYKÖTET BORÍTÓJÁN LÁTHATÓ „EGY IDŐS EMBER ARCKÉPE (A RABBI)” CÍMMEL SZÁMON TARTOTT, 1664–65 KÖRÜL FESTETT REMBRANDT-KÉPRŐL MÁR 1914 ÓTA (EGY CSEH TÖRTÉNÉSZ, KAREL CHYTL KUTATÁSAI ALAPJÁN) FELTÉTELEZTÉK, HOGY AZ AKÁR COMENIUS PORTRÉJA IS LEHET. 2005-BEN ERNST VAN DE WETERING MŰVÉSZETTÖRTÉNÉSZ IGAZOLTNAK LÁTTA A FELTÉTELEZÉST.

COMENIUS (SZEGES ÁMOS JÁNOS) EMLÉKÉRE
– FERY ANTAL SZÍJ REZSŐNEK CÍMZETT
EXLIBRISE

GYŐRI L. JÁNOS:

REFORMÁTUS IDENTITÁS
ÉS MAGYAR IRODALOM*Irodalom- és művelődéstörténeti
tanulmányok**Kálvin Kiadó, Budapest, 2015., 224 old.*

„Reformáció és irodalom – nem egy töről fakadó, de történelmileg érintkező fogalmak. Irodalmon általában a szájhagyomány vagy az írásbeliség útján ránk örökített, az alkotó egyéniség önkifejezését szolgáló szövegek összességét értjük, míg

a reformáció a keresztyénség legjelentősebb kora újkori megújulási kísérlete, amely a hitélet és egyházi gyakorlat torzulásait igyekezett kiigazítani, hangsúlyozva a tiszta bibliai elvekhez való visszatérés fontosságát. [...] Irodalom és reformáció történetileg akkor találkozott, amikor a reformátorok felismerték, hogy az írni-olvasni tudó emberhez könnyebb eljuttatni tanításait. Ugyanakkor a reformátorok a műveletlenségben a bűn, a babona és a hiszékenység forrását is látták. Ebből a felismerésből táplálkozott az a reformátori iskola-alapítási láz, amely Európa-szerte lendületet adott az anyanyelvi kultúra, ezen belül az irodalom művelésének is.” Győri L. János irodalom- és protestáns művelődéstörténész Kálvin Kiadónál frissen megjelent tanulmánykötetének címadó írása (2011-es első megjelenési dátummal született), s a szerző a fenti bevezető párhuzammal érzékelteti hitélet és irodalom 16. századtól jellemző egymásrautaltságát. S igyekszik föltérképezni a magyar református identitás négy jellegzetességét is, melyek mintegy eszmei-ideológiai és gyakorlati keret gyanánt egyaránt kifejtették hatásukat nemcsak a biblikus gyökerű irodalom művelésére, hanem a hétköznapi életre is. Itt kell sorolnunk 1.) a sajátos nyelvi tudatot; 2.) a középkori eredetű, ókori gyökerű történelemszemléletet, mely keresi a szétszóródás okait (miért engedte Isten mindazt, ami velünk történt?); 3.) az irodalomra is komoly hatást gyakorló erőteljes biblicizmust (s jelenti ez a Szentírás hatását tartalomban, nyelvben, erkölcsiségben, szemléletmódban), amelynek eredménye a moralizáló kritikai magatartás; 4.) a hazai reformátusság iskoláihoz való rendíthetetlen hűségét.

Olvashatunk a tanulmányok közt a 16–18. századi prédikátor irodalomban fölbukkanó zsidó-magyar sorsanalógiáról – Győri L. János rámutat: számos jel üzeni, hogy „mire a magyarság a reformáció századába lépett, önszemlélete, világlátása erőteljesen átítatódott a Biblia üzenetével, s különösen jelentős szerepet játszott e hagyományban annak fölismerése, hogy saját története sok tekintetben rokonságot mutat Izrael népének történetével”. S az irodalomból fölbukkanó példák csak tovább erősítették a „bénító büntudatot a magyarság gondolkodásában” – róják föl gyakran még ma is a korabeli prédikátoroknak (s utalhatunk itt arra, hogy ez a motívum vonul végig Kölcsey *Himnusz*ának „Hajh, de bűneink miatt...” motívumsorán is). Egy másik tanulmány vizsgálja, református példák tükrében, hogy milyen hatása volt a Bibliának a kora újkori magyar irodalomra és közgondolkodásra, s megtudjuk, hogy a Biblia nyomot hagyott nemcsak a kegyességi életben, hanem a történet szemléleten és a hétköznapiakon (erkölcsön, népnyelven, életformán) egyaránt. Siderius János kátéjának művelődéstörténeti jelentőségét vizsgálja egy másik tanulmány, mely a *Kisded gyermekeknek való KATEKIZMUS* kísérő tanulmánya is volt 2010-ben. Hogyan jelenik meg Kálvin János alakja a magyar (nem teológiai) irodalomban? – ez is izgalmas fejtegetések kiindulópontja, s a néhány választ megfogalmazó tanulmány önálló értékű műelemzéseik közül külön is ki kell emelnünk Lászlóffy Aladár *A genfi katedrálisban* című versének olvasatát.

Győri L. János életének nagyobb részét a református műveltség vonzása határozta meg. Édesapja református lelkipásztor volt egy Borsod megyei kis faluban: az ő házi könyvtárában ismerkedett meg a sárospataki teológusként gyűjtött (válogatott teológiai és szépirodalmi) kötetekkel. Majd a Debreceni Református Gimnázium diákjaként tudatosult benne egy a családnál nagyobb közösséghez tartozás eszméje, s az iskola belső szellemi függetlensége, az önképzőköri hagyományok őrzése, a Rózsai Tivadar vallástanártól elsajátított rendszeres és elmélyült gondolkodás igénye, a Nagykönyvtár szellemi kincsebányója előkészítette magyar-német tanári pályáját, illetve tanulmányai során különböző kis református szellemi szigetek megteremtését, melyek aztán protestáns identitását is tovább erősítették. Ezt szintetizálta hivatásának kettős jellege: középiskolai tanárként ismereteket ad át, valamint különös érzékenységgel kelti föl diákjai igényét a gondolkodás és művelődés belső szépséget és nemes tartást adó erejére, de elkötelezettje a magasabb szintű tudományos kutatásnak is. S ezt olvassuk még a kötet szerzői előszavában: „Katedrán állva ma is igyekszem a tantárgyaimhoz kapcsolódó minden kérdésről ugyanazon intenzitással megszólalni, publikálni azonban elsősorban

arról szeretek, amihez szellemi és spirituális gyökereim kapcsolnak, azaz a magyar protestáns, azon belül is elsősorban a református műveltség kérdéseiről. Ennek ma már nemcsak irodalmi, hanem művelődés-, nevelés- és iskolatörténeti vonatkozásai is foglalkoztatnak.” E kettős szellemi tevékenységnek a feltételeit a Tiszántúli Református Egyházkerület éppen egy évtizede (2005 óta) azzal teremti meg, hogy Győri L. János irányíthatja az ekkor alapított Református Művelődés- és Iskolatörténeti Kutatóintézetet.

A Kálvin Kiadó a szerző elmúlt negyed század során készült irodalom- és művelődéstörténeti tanulmányaiból rendezett kötetbe egy csokrot, a tizennégy írás korábban szakfolyóiratokban és tanulmánykötetekben jelent meg, s azok szövegén a mostani kiadás kedvéért nem változtatott a szerző. Nem változtatott azért sem, mert szinte mindegyik olyan írás, melyekre megjelenésük óta számosan hivatkoztak, az adott területen belül új eredményeket tártak föl, s mivel a szakirodalom megkerülhetetlen hivatkozási alapjai lettek, Győri L. Jánosnak a frissítés során folyton önmagára kellett volna visszautalni. A tanulmányok jobbára 16–18. századi református prédikátorok munkásságát értelmezik, eszmetörténeti, exemplum- és mártíriumkutató retorika- és homiletikatörténeti (rég magyar irodalomtörténeti) szempontokat is érvényesítve. A kötet két további részében (*Magyar református prédikáció a kora újkorban; Mártírium és magyar református kegyesség*) az exemplumok szerepét a zsoldármagyarázatokban és prédikációkban (közte a tábori prédikációkban) vizsgálja a szerző, s a kegyességi példákat olyan ritka olvasmányokon

keresztül érzékelteti, mint Szikszai György könyve az ókeresztyén mártírokról vagy az elfeledett Szöllősi Mihály-könyv, a *Martyrium historicum* 1666-ból.

JÓZSA JÁNOS:
LENKEY CSALÁD KÖNYVE

(RÉZKARC – SZIKSZAI GYÖRGY
PORTRÉJÁVAL ÉS AZ ISPOTÁLYI
REFORMÁTUS TEMPLOM KÉPÉVEL)

RENDAHAGYÓ IRODALMI KÉZIKÖNYV:**NYITOTT MŰHELY I–II.***100 interjú**a mai magyar irodalomból*

SZERKESZTETTE: CSONTOS JÁNOS

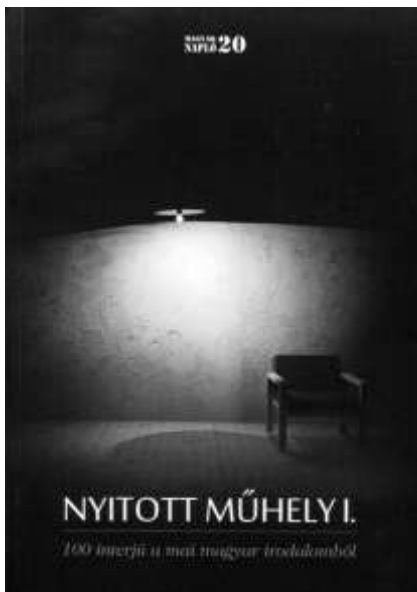
*Magyar Napló, Budapest, 2014.,
1080 (572+508) old.*

Az irodalmi interjúnak különös bája van: az írószobák titkai valamiféle szellemi erotikát sejtetnek, legalábbis a megismerés-megértés fontos színterei és keretei a beszélgetések, noha az író (s különösképp a költő) inkább a műveivel szeret a világról és önmagáról szólni. Természetesen

a mű mindig fontosabb, mint a róla való beszéd, a beszélgetésnek azonban a személyiség kapuinak fölnyitásában lehet szerepe, aminek az a hiedelem az alapja, hogy az ember megértése segíthet a művel – azon keresztül a világgal – való személyes viszony kialakításában is.

Az irodalmi interjú az 1960-as években lett az irodalmi közbeszéd fontos műfaja, köszönhetően az *Élet és Irodalom* kísérletének az olvasótábor bővítésére. Akkoriban száznál is több kortárs szerző nyilatkozott az irodalmi élet aktuális kérdéseiről, alkotói pályájáról és terveiről. Az interjúk kötetbe gyűjtve (*Látogatóban*, 1968, 1971) ugyancsak kelendőek voltak. Tisztában vagyunk vele: az olvasó szinte minden nyilatkozatot közéleti, politikai állásfoglalásként is értelmezett, ezért – vélekedik Simon Zoltán – „az íróval készített interjúban számára nem az volt az igazán érdekes, hogy mit mondott személyes ügyeiről, hanem sokkal inkább az, hogy mi a véleménye az irodalompolitikáról, s eme áttétel révén a hatalom természetéről”.

Ez az olvasói beállítódás volt az oka annak, hogy a pártállam időszakában keletkezett irodalmi interjúk sorra megjelentek könyv alakban is. Bertha Bulcsú (*Írók műhelyében*, 1973) és Simon István (*Írószobák* (1976) inkább a művek keletkezési körülményeiről, az alkotás műhelytitkairól faggatták író-társaikat, Mezei András (*Megkérdeztük*, 1976, 1982) többnyire valamely épp

aktuális közéleti ügy kapcsán szólította meg őket. A hetvenes évektől kezdve az irodalmi interjúk készítői már nem újságírók, hanem inkább kritikusok és irodalomtörténészek voltak, akik a művek keletkezési körülményeinek, az alkotói pályát alakító belső és külső okoknak a feltárására s dokumentálására törekedtek. Görömbei András 1977-ben az *Alföldben* közölt, két évvel később, a *Forrásban* publikáltakkal teljessé vált interjúsorozata nemcsak a tematikai hasonlóság okán alkotott egységet, hanem Görömbei beszélgetőpartnereinek köre koncepcionális okok miatt is behatárolt volt. Nézőpontja az irodalomtörténészé: nem az egyes alkotók, inkább a nemzedékek portréjának rajzára törekedett. Az interjúk nem a nagyérdemű kíváncsiságát elégítették ki, hanem a szakmabeliek (kritikusok, irodalomtörténészek) igényeit.

Időközben az irodalomtudomány is fölismerte a művön kívüli, de a művel kapcsolatos írói beszéd jelentőségét, közvetett forrásértékét: egyes életművek részeként (vagy teljes értésének nélkülözhetetlen részeként) sorra jelentek meg az összegyűjtött interjúk és nyilatkozatok (Illyés Gyula, Németh László, Márai Sándor vagy Tamási Áron nyilatkozatainak ismerete ma már például elengedhetetlen a pontos írói arckép megrajzolásához). A műfaj máig virágzik, hogy csak egy-egy kortárs példát említsek, kiemelhetjük Szirák Péter (előbb az *Alföldben*, majd önálló kötetben is megjelent) interjuit, illetve a napokban jelent meg a Krasznahorkai Lászlóval készített interjúból szerkesztett kötet.

A rendszerváltozás utáni irodalmi közélet sok vihart megért folyóirata, ám végig a legfontosabb orgánumok közé számító *Magyar Napló* küldetését vállalt, amikor 2003-ban elindította a *Nyitott Műhely* sorozatot, mely olyan „páratlanul gazdag információs tárháza a kortárs irodalomnak és társzművészeteknek, ami egész Közép-Európában kuriózumszámba megy. Voltak és vannak más beszélgetéssorozatok, de egyik sem ilyen kitartóan és szisztematikusan segít címlapra kerülni írókat és költőket – a merítés révén pedig a dokumentumértéke is felbecsülhetetlen: számos interjúalany már a túlvilágról dialogizál velünk” – olvassuk a monumentális (több mint ezer oldalas) két kötetet szerkesztő Csontos János József Attila-díjas költő előszavában. Ő egyébként nemcsak szerkesztő, hanem az interjúk jelentős részének készítője, a rovat gondozója, illetve az Oláh János által fémjelzett két évtized elején az írószövetségi orgánum olvasószerkesztője is volt. 1994 őszére kilátástalanná vált a politikai csatározások színhelyének is szolgáló lap helyzete, és ebből az állapotból Oláh János lendítette ki a folyóiratot és a szerzőgárdát, mellette a Nagy Lászlói expresszív realista népi tradíciókat követő új nemzeti-nemzedéki irányvonalat is kijelölte, a műhely kapuit megnyitva minden építő szó előtt.

A lap nemcsak életben maradt, hanem a hazai folyóiratpiac meghatározó szereplője lett és maradt, az új szellemi és infrastrukturális energiákat pedig hamarosan hézagpótló könyvkiadói vállalkozásba fordította: a *Magyar Napló Kiadó* az ország „legkisebb irodalmi nagyüzeme” lett. Ennek az új *Magyar Napló*nak a huszadik születésnapjára nem a megszokott alkalmi antológiát vehettük kézbe, hanem egy száz interjút tartalmazó gyűjteményes kötetet.

A beszélgetések sokfélesége a résztvevő „felektől függően szembeötlő, a szöveggondozó szerkesztő azonban, aki egyhuzamban olvasta át a kitarulkozó szövegfolyamot, lelkiileg is hatása alá került: olyan, akár egy regény – írja az *Előszóban* Csontos János. – A kánonra olyan tekintetben mindenképpen ’deformáló’ hatással van, hogy keresztülvágja a szekértáborharcok arcvonalait; nem kirekesztő, hanem befogadó: ilyen gazdagok vagyunk mi itt az ezredelőn – hirdeti. Ha valakinek gyanúi voltak az Oláh János fémjelezte *Magyar Napló* irodalmi ’pártosságát’ illetően, e szövegek olvastán szertefoszolhatnak – annyira mások a válaszadók által hirdetett esztétikák és ars poeticák.”

A több mint 120 interjúból válogatott száz beszélgetést negyvenen készítették, a legtöbben csupán egy vagy két íróat kaptak mikrofonvégre, s Csontos János mellett Ekler Andrea, Erős Kinga, Ködöböcz Gábor és Szakolczay Lajos vállalt meghatározó szerepet: ők öten összesen 43 interjút jegyeznek. Igen változatosak az interjúformák is: „szenvedélyes diskurzus, tényszerűen forrásértékű krónika, tárgyilagos levélinterjú” egyaránt akad a sorban, némelyik beszélgetést riportelemekkel gazdagította a szerző, de még monológra is van példa (amikor egy portréfilmnek készült vallomást közölt a *Nyitott Műhely*). A beszélgetéseket nem a készítésük kronológiai sorrendjében, hanem alfabetikus rendben olvassuk.

Vizonylag gyakori apropó volt a kerek születésnap: Zsille Gábort a 40., Turczy Istvánt az 50., Nagy Gáspárt az 55., Faludi Ádámot, Görömbei András, Pintér Lajost, Szörényi Lászlót a 60., Király Lászlót, Serfőző Simont, Vasy Gézáat a 65., Alföldy Jenőt, Kalász Mártont, Kiss Benedeket, Marsall Lászlót, Tózsér Árpádot a 70., Csoóri Sándort, Gyurkovics Tibort, Sulyok Vincét, Szakonyi Károlyt a 75., Méhes Györgyöt a 90. születésnap alkalmából faggatta beszélgetőtársa. Kilencvenéves kora után sikerült megszólaltatni Hárs Ernőt (93 évesen) és Hubay Miklóst (92 évesen); s posztumusz közlés lett a Takáts Gyulával (1911–2008) készült korábbi beszélgetésből. A Barna T. Attilával, Bodor Ádámmal, Both Balázssal, Csenger Leventével, Csontos Jánossal, Gábor Felíciával, Rott Józseffel, Temesi Ferencsel, Toót-Holló Tamással, Tóth Erzsébettel való interjúhoz egy-egy új könyv megjelenése (vagy nyomdába adása) kínálta az apropót. (Jankovics Marcellel a 22 év után elkészült animációs

Tragédia-adaptáció, Jókai Annával a 12 kötetes életműsorozat kiadása után készült a beszélgetés.) Máskor – Czigány György, Karátson Gábor, Kobzos Kiss Tamás, László Noémi, Méhes Károly esetében – a frissen kapott szakmai vagy művészeti elismerés irányította a portrébeszélgetés alanyára a figyelmet. S a meghatározó életútinterjúk sorában föltétlenül meg kell említenünk az Ágh Istvánnal (sz.: 1938), Buda Ferencsel (1936), Csokits Jánossal (1928–2011), Fekete Györggyel (1932), Ferdinandy Györggyel (1935), Jelentits Istvánnal (1932), Juhász Ferencsel (1928), Lászlóffy Aladárral (1937–2009), Lázár Ervinnel (1936–2006), Rába Györggyel (1924–2011), Tornai Józseffel (1927), Vasadi Péterrel (1926) folytatott diskurzusokat.

Sokféle statisztikát lehetne készíteni az interjúk nyomán, az interjúalany költők, írók, szerkesztők, társművészek életéről és munkásságáról, megjelent könyvek, közlések, díjak és elismerések számáról, s az adatok kirajzolnának valamilyen tendenciát, statisztikai térképet, sokkal fontosabbak azonban azok a lélekföldrajzi jelek és mozzanatok, melyek határon innen és túl, irodalmi, ideológiai és esztétikai nézetektől függetlenül az irodalom és a művészetek köztársaságává kovácsolják a szerzőket és életműveket. Egy olyan szellemi köztársasággá, melynek metaforája, allegorikus kerete lehet a Zsille Gábor által emlegetett kert. Zsillének – egy kényszerű családi telekeladás során – alkalma volt végiggondolni, mit jelent számára a kert. „A kézenfekvő biblikus példán, az elveszített Édenkerten kívül mindenekelőtt a *Candide* búcsúmondatát: 'De vár ám a munka a kertben.' – *Vagyis a kert nem is annyira földrajzilag körülhatárolható, telekkönyvileg leírható objektum?* – kérdezi Csontos János. – Mindannyian a kertben munkálkodunk, hiszen mindannyian a Jóisten kertjében ülünk. A kert a természet egy körülhatárolt, kiragadott darabja, amely egyszerre éli a maga öntörvényűen sarjadó életét, és hajol az ember tudatos keze alá. A teremtés óta munkáló őserő és civilizáció kettőssége. Ha Mircea Eliade felosztását veszem: a 'fanum' és a 'profanum', a szent és a profán hely határvidéke. Isten tudja, a kettő közül talán mégis inkább az első...”

De mit mond vajon Csontos János az őt meginterjúvó Géczi Jánosnak az irodalmi közegről, az őt is szocializáló '80-as évektől indulva, ám napjaink szereposztásáig hatolva? „Az irodalmi közeggel az a legnagyobb gond, hogy demokráciát játszik, miközben az irodalom (is) szellemi lovagrend; alapjában véve arisztokratikus képződmény. Mindez persze nem zárja ki az iskolák, csoportosulások, irányzatos lapok lehetőségét, csak épp az ilyesmi soha nem lesz egyenletes – mint ahogy egy köztársaságban is vannak zsenik és bűnözők, olykor átfedésben. Azt kell mondanom, ilyen tekintetben az irodalmi közeg, mióta az eszemet tudom, nem változott. Talán annyiban mégis, hogy némi

kalapozással minden megjelenhet. Onnantól fogva viszont a recepció, a kánon ugyanolyan kontraszelektív, mintha izmos diktatúra volna. Olyankor is nem létezőnek tekintenek megjelent műveket, amikor ez már kínos, mert nem a szubjektív értékítélet, hanem az objektív tények terepén negligál.”

S hadd idézzek még egy (az egész mai magyar irodalmi és művészeti közéletet, értékrendet is) jellemző részletet a Ködöböcz Gábor által Szakolczay Lajossal készített beszélgetésből. A Ködöböcz jellemzése szerint „sokféle néző, mindent pontosan leltárazó, éberem számon tartó” és együtt-látó képességével a szinkronicitások magasiskoláját megvalósító, kereszt- és hosszsmetszeti elvet érvényesíteni tudó Szakolczay úgy véli, hogy az igazán jó szerkesztő a kortárs magyar művészetet egyetlen glóbusznak látja, minden művészeti ág a 20. és 21. század magyar valóságából és álmából táplálkozik. S aki nem veszi észre, hogy „a Vidnyánszky Attila rendezte opera, a *Jenufa* jégkereszt-építése, benne a megölt csecsemővel, nemcsak Pilinszky *Harmadnaponjához* áll közel, hanem Deim Pál ötvenhatos bábujához és a szakralitása révén izzó valamelyik Hager Rita-gobelinhez is, az keveset (pontosabban nem eleget) tud a műfajok és műformák közötti közlekedőedények – a hatalmas befogadóképességű vivőerek – hasznos, olykor bámulatra méltó tevékenységéről. De ne ragozzuk tovább: hány írótt láttál az operában, a színházban, a *Zeneakadémián* vagy a kiállító-teremben? Szinte egy kézen meg lehet számolni. Hány szerkesztő-kritikus érzi feladatának, hogy hónapról hónapra a művészeti ágak legfontosabb folyóiratait átlapozza (negyvenötöt veszek havonta, s a velük való bíbelődéstől – sajnos már nincs Lipótmező – befelé nő a hajam), s esetleg jó részét el is olvassa? Pedig az egészre való rálátás csak így lehetséges. Tudom – mert ezerszer a bőrömön éreztem –, hogy Szeged, Pécs, Debrecen, Szombathely, Kaposvár messze van, és még messzebb Kolozsvár, Csíkszereda, Sepsiszentgyörgy, Kassa, Újvidék, Ungvár, Bécs, Bukarest, London. De az ott folyó, az egyetemes magyar művészetet gazdagító tevékenység nélkül lehet-e érvényes képet adni arról az élő és lüktető értékfolyamról, amelynek megismerésére és továbbadására születünk? Egy pehelykönnyű Alföldy Róbert [...] mérhető-e ahhoz a Harag Györgyhöz, akinek totalitásra törekvő agresszív látványszínháza úgy volt ékes, utolérhetetlen, hogy benne a gondolat komplexitását csak erősítették a járulékos elemek: a történelmi s emberi mögöttes?”

Adódik a kérdés, hogy valóban afféle rendhagyó „regényként” olvasható-e ez a száz interjú több mint ezer oldalon? Az igaz, hogy számos olyan történet sorjázik, mely képet ad az elmúlt majd’ egy évszázad regényes szellemi (irodalmi) kalandozásairól, én mégis azt hiszem, inkább alkalmi lapozgatásra, élménycsipegetésre való – kézikönyvként pedig kiválóan hasznosítható!

SEGÍTSÉG,
ITT A VÉG!!!

REMBRANDT
ÉJJELEI ŐRJÁRATA ELŐTT
SMS-EZŐ FITALOK
ALVARO CALNERO
FOTÓJA A FACEBOOK-ON

Mintegy ötezen osztották meg 2015. április 8-ig ezt a fotót a Facebook-on. Én Buka László megosztását láttam. S mellette olvastam Varga Patricia Minerva hozzászólását: „Ne legyünk rosszindulatúak: a haverjaiknak sms-eznek, hogy: 'Gyere ide azonnal, lehidaltam ettől a képtől, félórát álltam előtte, gyere azonnal!!!!'” – Nem zárom egyébként ki, hogy az idejétmúlt sms helyett a közösségi oldal csevegő alkalmazását használják, esetleg az okostelefonon, az interneten néznek utána Rembrandt festményének, s a tenyéryei képernyő mámorában aztán el is felejtik igazán megnézni az eredeti művet. Egy „itt jártam”, egy szelfi azért emlékezteti őket, hogy tényleg ott voltak. De vajon mit kerestek ott? (Részben erről a jelenségről szól a *Reformátusok Lapja* június 21-i *Gondolatok* rovatában megjelent jegyzetem. A folytatást az augusztus 9-i szám közölte.)

REMÉLEM, HOGY TÉVEDEK

 REFORMÁTUSOK LAPJA

Olvasom a hírt, hogy Magyarországon a legnagyobb közösségi oldalt használók száma meghaladta az ötmillió főt, tehát minden második ember regisztrált, beleértve az újszülötteket is. Nem is olyan nonszensz az újszülött jelenléte a közösségi oldalon, mint amilyenek első pillanatban tűnik. Az üdvözlőkártyák, alkalmi grafikák, telefon vagy személyes híradás helyett a virtuális térben kürtölik világgá a szülők az új családtag érkezését. Megjelenik a képernyőn, nem ritkán az édes-

anya hasán fekszik az egyperces baba, magzatmázasan, köldökzsinórosan. Aztán lapozzák az ismerősök (az ismerősök?) az első fürdetés, etetés, alvás képeit, hogy felül, hogy mászik, hogy feláll, hogy elfújja a gyertyát, hogy tipeg, hogy elesik, hogy rácsodálkozik. Boldog-boldogtalan tanúja a gyermek életének, s a kisember nem is tud róla, hogy benevezték a babaszépségversenyre, a szülő lájkokat zsarol, állandóan ott lóg a neten, méri a tetszésindexet, felváltva nézi a gyereket és a monitort. Persze, a digitális bennszülött őseinek sem árt, ha otthon van a virtuális térben, nehogy lemaradjon az eseményekről, az életről. Közösségi aktivitását azzal méri, hány „tudnod kell” infót oszt meg, s mennyire sikeres lájkvadász. Remélem, hogy tévedek, de a közösségi média csak látszólag ösztönöz aktív létformára, a gyakorlatban egyre passzívabb lesz általa az ember.

Két állítás feszül egymásnak, melyek mindegyike akár igaz is lehet. A közösségi média egyrészt kiszélesíti a kulturális részvételi lehetőségeket, másrészt korlátozza a valódi részvételt. Egy személyes példát idézek. A tánc világnapján verseskötet bemutatóm volt az egyik nagy debreceni könyvesboltban. Mivel úgy véltem, mégiscsak érdemes biográfiai esemény az alkalom, ráadásul olyan kulturális apropó, mely révén különböző művészeti ágak (költészet, tánc és képzőművészet) találkozhatnak, természetesnek tűnt, hogy közzé teszem a hírt az idővonalon. A hívogató két bejegyzésre – a megosztásokkal együtt – több mint harmadfélszázán jeleztek vissza „tetszik” gombbal, az esemény atmoszféráját érzékeltető képösszeállításokra összesen mintegy négyszázán reagáltak. Csalókák ezek a számok. Mert mit gondolnak, mennyien voltak magán a könyvbemutatóm? – Úgy harmincan. Tehát csak töredéke azoknak, akik valamilyen formában jelezték, hogy tudnak az eseményről, sőt, „tetszik” nekik, hogy részt veszek benne, s hogy miattam van. Remélem, hogy tévedek, de a közösségi média hálójában vergődve mind többen gondolják kulturálódásnak azt, ha ráklikkelnek a „teszik” mezőre egy kulturális vagy művészeti eseményről való híradás alatt. A virtuális taps helyettesíti az igazit, az online jelenlét legyőzi a valódi ottlétet, amikor minden porcikámat átadom magam a másinak, a cselekvésnek, a produkciónak, az élménynek. A kultúrában való részvétel tehát a „tudomásom van róla” szintjére zsugorodik.

Remélem, hogy tévedek, de a közösségi média csak ritkán teremt igazi közösséget. Persze, jó dolog, ha ezer éve nem látott ismerős, régi barát, osztálytárs, messzire került rokon tűnik föl a képernyőn. Az viszont egyáltalán nem örömteli, ha a szomszéd szobába nyitás helyett egy chatablakot nyitunk meg, s úgy kommunikálunk a másikkal, a családtaggal. Az új generációs problémákat autentikus, friss szakemberi nézőpontból interpretáló Tari Annamária legújabb, a narcizmus és önértékelés problémás kapcsolatát is tárgyaló könyvében leír egy olyan esetet, amikor az offline apa találkozik online családjával, és különállóságára éppen

nyaralás közben döbben rá: Gyalogosan szeretne elmerülni a fölfedezendő kultúrában, de feleségét a cége itt sem hagyja békén az elektronikus levelekkel, a gyerekek pedig a városnézésnél izgalmasabbnak tartják a mobil alkalmazásokat. Elképzelem az online polgárt, a „szent” virtualitás hívét, mit kezdene egy virtuális nyaralással, virtuális strandon, virtuális pofa sör mellett. Remélem, hogy tévedek, amikor azt mondom: ez az idő néhány generációfejlesztés és mobilalkalmazás után már itt is lesz. (Vagy már itt van?)

Hitoktató hallgatóim médiaismereti gyakorlatuk során a közösségi oldalakkal is foglalkoztak. Egyikük rábukkant a felhasználók karikírozott tipológiájára. A nyolc típus a következő: spion, hiéna, promóciós igazgató, kakas, szupersztár, vészmadár, lelkipásztor és udvari bolond. A leírásokból kiderül – s félek, hogy nem tévedek: igazi magány-gyűjtőhely az úgynevezett közösségi média.

DIGITÁLIS MAGÁNYVADÁSZAT

A közösségi média néhány személyiség- és kapcsolattorzító hatásáról írtam júniusi jegyzetemben. A többi közt azt a félelmemet fogalmaztam meg, hogy a közösségi média – ahelyett, hogy valódi közösségeket hozna létre, noha akad erre is néhány szép példa, és okosan, hatékonyan használható tanulói csoportokban – magánygyűjtőhellyé válik. A magányt élteti, mert elszigetel; az állandó kényszer arra, hogy „bekapcsolva” legyünk, és bárhol, bármikor tudjunk kommunikálni a másikkal, előbb-utóbb leszoktat arról, hogy „élőben” is találkozunk; s már érdeklődni sem kell a másik hogyléte felől, mert a legfrissebb családi esemény, utazás – sokszor az aktuális lelkiállapot is – ott van az idővonalon. Úgy tűnik, elég „online” lenni, és azonnal mindent tudunk az emberről, a világról. De vajon tényleg olyan-e az ember és világ, mint amilyennek mutatkozik, mint amilyennek mutatják a közösségi hálón?

Számos tanulmányt olvashatunk a közösségi oldalak hatásairól. Egyöntetű a szakmai vélekedés: a legnagyobb és legtöbb veszélyt a kamaszok számára tartogatja a háló. A tizenévesek több mint fele naponta legalább egyszer felkeresi a közösségi oldalakat, és minden harmadik-negyedik gyerek több mint tíz alkalommal jelentkezik be egy nap. A szakirodalom már ismeri a „facebook-depresszió” fogalmát is: ha valaki túl sok időt tölt a „kapcsolataival”, és ebben akadályoztatva lesz, a depresszió tipikus tüneteit produkálja (pl. hangulatzavart, elszigetelődést, magába fordulást, alvási és étkezési szokásai megváltoznak). A közösségi háló okozta zavarok közé tartozik az úgynevezett like-függőség: amikor valakinek az befolyásolja az önképét, hogy hányan „tetszikelik” a fotóit és meg-

osztásait. Tari Annamária szerint ma egy serdülő szinte mindent megtesz annak érdekében, hogy növekedjék a népszerűsége az online térben. „A külső megjelenés, a posztok gyakorisága, a csoportnorma által követelt stílus felvétele mind olyan tényező, amely veszélyesen sodorja őket abba az irányba, ahol már az intimitáshatárok kitágulnak, nincs személyes tartalom, csak megosztott vagy nem megosztott.” Az önbecsülés nem a sikerek nyomán formálódik, sokkal inkább egy fantáziamunkával felépített lelki konstrukció.

A fantázia, egy vágykép valóságosnak tűnő megformálása irányítja az internetes profil létrehozását, a digitális identitás kialakítását. A digitális identitás nem egyezik meg az ember hétköznapi, fizikai azonosságával. Az internetes társ keresők beszámolnak róla, hogy a chat-szoba után sokszor jelent csalódást az élő találkozás, de a képek (még ha valós képekről is van szó) sem mutatják meg az embert a maga valóságában. Hiszen a fénykép is egy szerep, amely már része az online személyiségnek. Csákvári József szerint a szövegek és képek révén létrejövő virtuális univerzumban önmagunk digitális hasonmásait hozzuk létre, egy olyan szerepet játszunk, azzá válunk, akik szeretnénk lenni. De csak virtuálisan válunk azzá, a hétköznapi fizikai valóságban nem hősök, hanem legyőzöttek, nem ünnepelt sztárok, hanem keserű magányosok vagyunk. Marad a szerepjátszás, a kép és montázs, a blog és komment – az ember úgy érzi, hogy tényleg azzá válik, amit publikál.

Az online térben elért sikereket tovább fokozzák a közösségi hálók szolgáltatásai: a profil elemzése után (gyakran még kérdésekre sem kell válaszolni) megtudhatjuk, milyen okosak, szépek, segítőkészek és szerethetőek vagyunk. Készen kapjuk a digitális maszkokat, erőfeszítéseket sem kell tennünk, hogy létrehozzuk. Az internet megmondja, mi lenne az ideális foglalkozás számunkra, mennyit fizetés járna nekünk, melyik országban kellene élnünk, hogyan nézünk majd ki 120 évesen, s kik voltunk az előző életünkben. Ahelyett, hogy a valós életben segítené az eligazodást...

Pedig nagy szükség lenne az útmutatásra, ha igaz, amire Aczél Petra hívta föl a figyelmet: a mai net-generáció („digitális bennszülött”, „always on” társadalom) vérbeli vadász attitűdökkel rendelkezik. A vadászó információs viselkedést „a környezet folyamatos monitorozása, rugalmasság, a stratégiacserékre való hajlandóság, rövidebb fókuszálás, de az információkövetésben fáradhatatlanság, képi-konkrét gondolkodás, önállóság, a rutinfeladatok elutasítása, az új ötletekre való nyitottság és kockázattvállaló hajlam jellemzi.”

Nos, a sikeres vadászat mindig is csapatmunka volt, a magányos vadász előbb-utóbb üldözöttté válik, és vagy maga is áldozat lesz, vagy éhen hal.

(KÖSZÖNET A REFORMÁTUSOK LAPJÁNAK A CIKKEK KÖZLÉSÉÉRT
ÉS A NÉZŐ • PONT HASÁBJAIN VALÓ ÚJRAKÖZLÉSÉRT!)

MIKEPÉRCSI ALKOTÓK: EGYÉNEK ÉS CSOPORTOK AZ ÚJ KÖZÖSSÉGI TÉRBEN

A mikepércsi hímezőkör és az ékszerkészítő tanfolyam tagjai mellett 16 egyéni kiállító (fotós, képzőművész és kézműves) munkáit tekinthették meg az érdeklődők tavasszal Mikepércsen, a Wass Albert Közösségi Ház és Könyvtár épületében. Az Integrált Közösségi Szolgáltató Tér kiállító termében együtt mutatkoztak be professzionális művészek és olyan amatőrök, akik első alkalommal álltak közönség elé.

KÉT FESTMÉNY B. NAGY GABRIELLA
MŰVÉSZTANÁR ÚJ SZOROZATÁBÓL

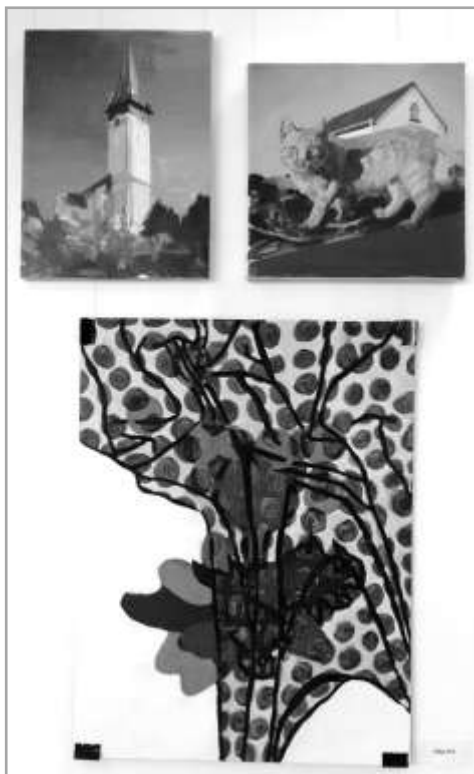
B. Nagy Gabriella több mint tíz éve él Mikepércsen, Nyíregyházán végezte el a vizuális nevelőtanár mesterszakot; új sorozatával – az akvárium-allegória segítségével – az idő és tér tanulmányozásához igyekszik közelebb kerülni, az archetípus (személyiség) és az emlékezet kölcsönviszonyát is faggatva.

JUHÁSZ PÉTER PORTRÉJA (BALRA), MELLETTÉ FEHÉR CSABA GRAFIKÁJA: A JUHARFA ÁLMA

Solymosi Gábor több mint 25 év óta (1989-től) állít ki, festményei múzeumokban és neves galériákban, grafikái folyóiratokban és könyvek illusztrációiként jelentek meg. Legutóbb a Csokonai Színházban láthattuk műveit, Mikepércsen egy festményét és két grafikáját mutatta be.

Fehér Csaba az Amatőr Képzőművészeti Társaság tagságától jutott el a Debreceni Grafikusok Ajtósi Dürer Egyesületébe és a professzionális alkotói státuszig, rendszeresen szerepel a megyei és országos tárlatokon, és a mikepércsi adventi kiállítások állandó résztvevője.

TABLÓ SZABÓ NÓRA FESTMÉNYEIBŐL

Szabó Nóra ellenben csak most debütált, a Medgyessy-gimnáziumban alapozott, majd elvégzett egy festőtanfolyamot, jelenleg pedig a Magyar Képzőművészeti Egyetemen fejezte be a második évét. A kiállításon olajképeit láttuk, de szívesen készít tusgrafikákat is. Szintén először állított ki Juhász Péter (aki „civilben” gyógyszeripari laboráns), Kalmárné Győrfi Eszter csipkeverő és a leánya, Czeczéné Nagy Tímea Eszter gyöngyfűző. Két fotós is bemutatkozott a kiállításon: Kormányos Enikő tájképekkel és Nagy Péter New York-i fotográfáival (ő jelenleg Londonban él).

Nagy Ildikó Gabriella szintén művésztanár a helyi általános iskolában, ő B. Nagy Gabriella (valamint Nagy Péter és Nagy Éva) édesanyja (Nagy Sándor szobrász és restaurátor felesége); hagyományos japán akvarell technikával festett, virágokat ábrázoló selyemképeit mutatta be. Nagy Éva iparművész pedig Keszler Ibolya ékszerkészítővel együtt komponált térplasztikákat.

Kálmánné Tóth Annamária egyedi tervezésű mennyezeti és falfestéseket készít, ere a kiállításra a debreceni Fórum bevásárlóközpontba tervezett – monumentális méretű, 3,6x8,8 m-es) – mediterrán utcarészletet ábrázoló falfestményének a dokumentációját hozta.

A Kormányos család két másik tagja is kiállított: Királyné Kormányos Szilvia kárpátaljai ihletésű népi gyöngygallérijait mutatta be, Kormányos Lászlóné hajdúsági női és férfi, polgári és paraszt-viseleteiből válogatott. Az ékszerkészítést képviselte még Steiner Mária, valamint az ékszerkészítő tanfolyam tagjai (a tanfolyam Keszler Ibolya kezdeményezésére indult 2014-ben). A kör nyolc tagjai is bemutatkozott a kiállításon, és heten vettek részt munkájukkal a 2013-ban alakult hímző-körből is, akik sikerrel szerepeltek korábban az országos népművészeti és textiltárlásokon.

MIKEPÉRCSI NYÁR 2015

Két hónapon keresztül, július elejétől augusztus végéig tartott a fesztiválprogram Mikepércsen. Július 4-én a település büszkeségei mutatkoztak be, majd Kegeye János pánsípművész adott koncertet.

Július 18-án „Dallamok szárnyán” jött a felüdülés, a Tihanyi Vándorszínpad mesejátéka, valamint a Békéscsabai Jókai Színház zenés egyvelege révén, az est sztárvendége pedig Radics Gigi volt.

A hagyományok napja volt augusztus 1.: „Tradíciók mentén” építették föl ezt a napot, néptáncsal, népzenevel, népművészeti és kézműves bemutatókkal, pl. a Mesekocsi Színház előadásával, a Naplövő Egyesület íjászbemutatójával, valamint a Szeredás Népzenei Együttes lemezbemutató koncertjével és táncchazzal színesítve tovább a kínálatot.

Falunapot rendeztek augusztus 15-én a főtéren, a nap végén operettkoncertet adott (a mikepércsi származású) Pohly Boglárka és Kollár Péter Erik, műsoruk után lépett színpadra Kormos Anett humorista, aki a Showder Klub első női tagja volt, hallhatta a közönség Hevesi Tamást, majd az est sztárvendégét, Zsédát.

Az előkarneváli estén (augusztus 19-én) megfordultak Mikepércsen az olasz zászlóforgatók, szintén a debreceni virágkarnevál vendégeként adott műsort a ciprusi néptáncsoport, este pedig a PG csoport (Jantyik Zsolt és Jantyik Csaba) *Ezüstbojtár* című lemezbemutatója következett a mikepércsi Erdős Fruzsival. A kompozíció alapkérdése: ha valaki 1989-ben születik, s árva gyerekként olyan nevet kap, hogy Kukorica Jancsi, vajon napjainkban, 25–26 évesen eljuthat-e Tündérországba – és ha igen, akkor hogyan...?

NAGYERDEI THÁLIA

Képek és benyomások a 2015-ös debreceni szabadtéri színházi évadról

EDWARD TAYLOR: LEGYEN A FELESÉGEM!

Bár a debreceni szabadtéri évadot (eső miatt fedett helyen) indító *Amadeus* magasabb szárnyalást ígért, a súlyos kánikulában mégis könnyű maradt a nyár.

Rögtön az elején Edward Taylor *Legyen a feleségem!* című vígjátékát kaptuk Kapitány Iván rendezésében és a *Játékszín* előadásában.

Ki gondolta volna, hogy a sikeres pénzügyi karrier feltétele a biztos magánélet?! Jim, a bróker sem hitte, így mire vendégül látja amerikai főnökét, sürgősen be kell szereznie egy feleséget. Hárman is képbe kerülnek: fotómodell élettársa s titkárnője mellett a végül befutó bejárónő.

FOTÓK:
MÁTHÉ ANDRÁS

A SZEREPOSZTÁS: NAGY SÁNDOR, OROSLÁN SZONJA, KOVÁCS PATRÍCIA,
BALSAI MÓNIKA, TÓTH ENIKŐ ÉS GÁLVÖLGYI JÁNOS

CSOPORTTERÁPIA

A Madách Színház 2011 júniusában mutatta be saját „gyártású” „mjuziklókámédi”-ját, amit nagy örömmel fogadott a nagyérdemű a nagyerdei szabadtérin.

Bolba Tamás, Galambos Attila, Sente Vajk közös munkája az évad legszórakoztatóbb, ötletekben sziporkázóan gazdag zenés színházi produkciójának bizonyult – írta a darabról a *Magyar Narancs* kritikusa, László Ferenc.

„A *Csoportterápia* frissessége annál is meglepőbb, hiszen első pillantásra is felmérhető, hogy a darab figurái és situációi roppant ismerősek, ha nem is a való életből, de ezernyi vígjátékból és sitcomból bizonyosan. Szinte egymás sarkára hágnak a komikus és tragikomikus közhelyek, legyen szó akár a pszichikai problémák göngyölítéséről, akár a cselekményfordulatok poentírozásáról. Egy kóros hazudozó, egy üldözési mániás, egy amnéziás, egy hipochonder, egy boldogtalan született feleség és egy végtelenen effeminált balettkaros – így áll össze a hevenyészett önismereti csoportterápia gárdája, s az igazat megvallva ebben a felhozatalban nem könnyű meglátni az eredeti sztori és a felvillanyozó előadás esélyét. Csakhogy Galambos Attila és Sente Vajk oly rokonszenves kreativitással variálja a fent említett toposzokat, s hozzá annyi elevenséggel lubickolnak a beszélt nyelv regisztereiben, hogy az fegyverletételre készíti a kritikust.”

S hiába kiszámíthatók a második felvonásra a fordulatok – még a végső poén is mind inkább fölfedi magát –, nyomozásunk közben, hogy ki is lehet az orvos, a lelki betegségek mögött ratalálunk a való élet hétköznapi történeteire.

RENDEZŐ: HARANGI MÁRIA
SZEREPLŐK: NAGY SÁNDOR,
SZENTE VAJK, POLYÁK LILLA,
ERDÉLYI TÍMEA, SÁNDOR
DÁVID, DOBOS JUDIT

LIPTAI KLAUDIA,
HERNÁDI JUDIT
ÉS GÁLVÖLGYI JÁNOS
NOËL COWARD
VIDÁM KÍSÉRTET CÍMŰ
DARABJÁBAN.
A JÁTÉKSZÍN ELŐADÁ-
SÁBAN JÚNIUS VÉGÉN
BEMUTATOTT DARAB
SAJNOS CSALÓDÁST
OKOZOTT: HIÁBA
HARANGOZTÁK BE
„ZAJOS SIKERKÉNT”,
A FŐVÁROSI SZTÁROK
SAJÁT SZELLEMÁRNYÉ-
KUKKÉNT KÜSZKÖDTEK

KEN LUDWIG: A HŐSTENOR

Annál zajosabb volt az egy hét múlva szintén két estén játszott *A hőstenor*, melyben kivétel nélkül mindenki legjobb önmagát hozta. Az *Otello* szerepében föllépő Tito Merellit alakító Szervét Tibor örömjátékban vetélkedett az őt 'megkettőző', Vida Péter alakította titkárral, akinek nemcsak az igazgató (Szombathy Gyula) leányát kellene végre sikerrel behálóznia, de a beugró révén kisebbségi komplexussal terhelt lámpalázát is le kell győznie. (A bohózat a londoni West End és a Broadway formás sikere volt, megkapta a legjobb vígjáték Olivier- és a legjobb darab Tony-díját. Tőlünk a *Csoportterápiával* és a *Boeing, Boeing* című vígjátékkal együtt kapja meg a 2015. évi debreceni nyári színházi évad egyik dobogós helyezését.)

VIDA PÉTER
ÉS SZERVÉT TIBOR
JELENETE
A THÁLIA SZÍNHÁZ
PRODUKCIÓJÁT
RENDEZTE:
RÉTHLY ATTILA
SZEREPLŐK:
VIDA PÉTER,
SZOMBATHY GYULA,
TÓTH ESZTER,
SZERVÉT TIBOR,
SCHELL JUDIT,
MOLNÁR PIROSKA,
GUBÁS GABI,
CSÁNYI SÁNDOR

MONARCHIA – NÉPEK TÁNCZAI

A Magyar Nemzeti Táncegyüttes július 5-én mutatta be egész estés produkcióját a Monarchia népeinek szokásaiból, táncából, viseletkultúrájából és folklórkincséből merítve, megidézve a nemesi báli élet pillanatait is. A második részben táncszínházi életképek pörgették végig történelmünk e vitatott időszakát – a virtusban a nosztalgikus megbocsátás mozzanatával.

ZSURÁFSZKY ZOLTÁN KOSSUTH-DÍJAS
KIVÁLÓ MŰVÉSZ KOREOGRÁFIÁJÁT ÉS
RENDEZÉSÉT ELŐADTA A MAGYAR NEMZETI
TÁNCEGYÜTTES ÉS ZENEKARA

MARC CAMOLETTI: BOEING, BOEING – LESZÁLLÁS PÁRIZSBAN

Helyzetkomikumok forró áradatával indult az augusztus. A szerelmi háromszög általában alkalmas nemcsak a karakterek közötti különbségek kidomborítására, de a félreértések halmozására is, ám mit szóljunk ahhoz, ha olyan négyszögről van szó, amelyben három nő szerepel?! A bonviván férfinék – aki egyébként sikeres

párizsi építész – az élete is megtervezett (mivel mindhárom szeretője légikísérő, a járatokhoz igazítva kell a nőket fogadni lakásában). Három stewardess, három szeszély, s ott van a házvezetőnő is, aki nemzetközi konyhát visz, olykor a balhét is elveszi. S nincs is baj mindaddig, míg a „menyasszonyok” menetrendszerűen elkerülnek egymást...

A THÁLIA
SZÍNHÁZ
ELŐADÁSA

RENDEZŐ:
RÉTHLY ATTILA

SZEREPLŐK:
PINDROCH CSABA,
VIDA PÉTER,
MOLNÁR PIROSKA,
SCHELL JUDIT,
GUBÁS GABI,
TÓTH ESZTER

Ekkor állít be a régi iskolatárs, aki anyakönyvileg halott, s jelenléte fölforgatja ezt az ideális állapotot. A végzet úgy hozza, hogy mind a három menyasszony összefut a lakásban, s miután oldalfájásig kacagta magát a néző – köszönhetően annak, hogy a kiváló alapanyagban Vida Péter valósággal fürdött –, minden(ki) a helyére kerül: angol nőnek angol férj, franciának francia, a halottként elkönyvelt barát kapja a temperamentumos svájci-olasz leányzót, akiért már meghalnia sem kell.

BEST OF LART POUR LART

Az augusztus 16-án színre vitt előadást úgy harangozták be, hogy a társulat ezzel a műsorával a közönség óhajának engedelmeskedik, az elmúlt majd' három év-tized legsikeresebb jeleneteit, dalait (a televíziós és színpadi munkák javát) komponálva egy új előadásá. Tavaly nyáron a csattanók erejét a próba-frissességű spontaneitás fokozta, idén a fárasztó poénok mellett – hogy kiteljék a másfél óra (?) – olykor fáradtak is akadtak a DOLÁK-SALY RÓBERT, LAÁR ANDRÁS, PETHÓ ZSOLT ÉS SZÁSZI MÓNI alkotta négyestől.

PESTI BROADWAY A KÖLCSEYBEN

Botos Éva, Gubás Gabi, Hajdú László, Keresztes Tamás, Schell Judit, Tenki Réka – az ország legismertebb, debreceni kötődésű színművészei, akik ebben az évben egyedi, hagyományteremtő előadás-sorozat keretében tértek vissza születésük és tanulmányaik egykori városába egy-egy sikeres fővárosi produkció főszerepében a megújult Nagyerdei Szabadtéri deszkáira. Sokan közülük a „pesti Broadway” becenéven is emlegetett Nagymező utcán található teátrumokban játszanak.

Ennek a közegnek a hangulatát idézte meg a Főnix Rendezvényszervező NKft, amikor csalogató színházi szalonná alakította át július 7. és augusztus 11. között a Kölcsey Központ Bényi Árpád-termét. A szinte elviselhetetlen kánikulai napokon bárki beülhetett hűsölni a légkondicionált terem foteljeibe, különösen pedig azok, akiket még a színház iránti szenvedély is hevített, és kíváncsiak voltak egy-egy előadás kulisszatitkaira. A 2015-ben színre került produkciók színészei közül sok meglepetésvendég fordult meg a teremben. A beszélgetések háttere a Nagymező utcát megidéző egyedi installáció volt, a Thália Színház archívumából előszedett színháztörténeti érdekességekkel és ritkaságokkal: a többi közt díszlet-makettek, színházi jelmezek, kellékek, plakátok, színlapok, legendás előadások képei várták az előadások között hűsölő nagyérdeműt.

ARS SACRA DEBRECENIENSIS A VÁRKERT BAZÁRBAN

A Várkert Bazár Déli Palota I. emeletén nyílik szeptember 10-én az a kiállítás, amely a katolikusok Debrecenbe történt visszatérésének 300-ik évfordulójára hirdetett Emlékév keretében a Debreceni

Művelődési Központban megrendezett Ars Sacra Debreceniensis anyagából mutat be válogatást. A közel száz munka három egységre tagolódik: liturgikus tárgyakra, keresztény tematikájú szakrális alkotásokra, illetve nem keresztény ikonográfiájú szakrális művekre. Az Ars Sacra Fesztivál keretében szeptember végéig látogatható tárlat anyagában a katolikus mellett más felekezeti identitásból született alkotások is jelen vannak, utalva a debreceni egyházak hitbéli és történetükből következő találkozási pontjaira.

(A szakrális művészet szerepéről, néhány sajátosságáról a folyóirat 65. kötetében írtam *Áhítatvágyunk megtestesülése* címmel a 214–222. oldalakon.)

A NÉZŐ • PONT TÁMOGATÓI ÉS ELŐFIZETŐI

BLONDEX KFT. – Debrecen

CEZE ÚT- ÉS MÉLYÉPÍTŐ KERESKEDELMI ÉS SZOLGÁLTATÓ KFT. – Debrecen

KAPITÁLIS KFT. – Debrecen

MÁTÉ LÁSZLÓ – Debrecen

SER–MÜLLER KFT. – Serfőző Attila – Debrecen, Hajdúböszörmény

Dr. Szelekovszky Sándor és családja – Mályinka

TIT STÚDIÓ EGYESÜLET – Budapest

www.tit.hu

BAKONSZEG

Fenyvesvölgyiné
Tóth Mária Zsuzsanna

BÁRÁND

Dr. Palástiné
Deli Elvira

BUDAPEST

Dr. Bolvári-Takács Gábor, dr. Feledy Balázs, Honvéd Együttes Nkft., dr. Koncz Gábor, Magyar Táncművészeti Főiskola, Palásthy Lajos (Kisgrafika Barátok Köre), Szabó Magda Szellemi Örökségéért Alapítvány, dr. Szurmainé Silkó Mária, TIT Stúdió Egyesület, Vasné dr. Tóth Kornélia

DEBRECEN

Bereczki Gizella, Bodó István (Blondex Kft.), Bothné Dóra és Both Tibor, Czentye János és családja, prof. Csohány János, Debreceni Művelődési Központ, Erdélyi Márta, Hegyi Rezsőné, Holló Lászlóné Maksa Olga, dr. Juha Enikő, Juha Richárd, Kármán József, Kiss József és felesége, Koncz Tibor (Cívus Art Képzőművészet), Koós Károly Művészeti Szakközépiskola (Vargáné Szabadka Tünde), Korompai Balázs és Korompainé Mocsnik Marianna, dr. Kövér József, dr. Krénné Cserép Zsuzsanna, dr. Kurucz Márta, dr. Lenkey Béla (KLTE Baráti Köre), Madarász Kathy Margit, Magyaré Ember Mária, Májer István, Maksai János és családja, Máté László, dr. Nagy Attila és felesége (UroPath Bt.), Nagy Krisztina, dr. Ötvös László és családja, dr. Papp Gyula, dr. Péter-Szarka Dávid, Piskóty Teréz, dr. Rab Ferenc, R. Takács Ildikó Erzsébet és dr. Ráthonyi György, Rózsa János és R. Poncz Mária, Serfőző Attila (Ser-Müller Kft.), Szabó András, Tamás-Kis Andrásné, Tímár Tamás (TTPlay Kft.), Turcsányi Béla, prof. em. Ujváry Zoltán, Várkonyi Zsolt, dr. Virágh Mária.

DERECSKE Koncz Sándor és családja	MÁLYINKA Dr. Szelekovszky Sándor és családja
EGER Dr. Kődöböcz Gábor	MÁTÉSZALKA Szatmári Múzeum (dr. Cservenyák László)
HAJDÚBÖSZÖRMÉNY Hajdúböszörmény Város Önkormányzata (Kiss Attila polgármester), Hajdúsági Múzeum, Illyés András, Molnár Pál, Pál Nagy Balázsné, Sántha Antal (Formula Holding Kft.), Szabadhajdú Közművelődési Média és Rendezvényszervező Nkft. Takács László (Hajdúböszörményi Művészeti Megálló Galéria), Tarczy Péter	MIKEPÉRC Wass Albert Közösségi Ház és Könyvtár – Integrált Közösségi Szolgáltató Tér
ÉGERSZÖG Tóth György	MOHÁCS Imolay dr. Lenkey István, Hegyibeszédesek Baráti Társasága
ÉRD Skornyák Ferencné Turner Zsuzsanna	MONOR Kodály László
GÖMÖRSZŐLŐS É. Kovács László	NAGYRÁBÉ Balogh Gyula
GYULA Póka György	NAGYHEGYES Közszégi könyvtár
HÓDMEZŐVÁSÁRHELY Hézső Ferenc és felesége	NYÍREGYHÁZA Csordásné Szikora Erzsébet
KESZTHELY Dr. Sólyom Sándor	PANNONHALMA Gaál András és felesége
KOMÁROM Orbán Irén és családja	PÁRIZS Józsa Judit
KONYÁR Szőnyi Sándor és felesége	SCHOPFHEIM Szende Mária Nagy
	SZARVAS Baginé Tóth Erika
	SZEKSZÁRD Illyés Gyula Megyei Könyvtár, Szabóné Papp Ibolya

TARTALOM

Minden csak éhség (<i>Verses levelezőlapok Uzonyi Ferenc műterméből</i>)	305
MŰZEUMI KURÍR	
Nagybánya identitásformáló szelleme (<i>Kortárs nagybányai festők kiállítása a Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtárában</i>)	310
„Tudomány, művészet, ismeretterjesztés” (<i>Tértágítás – Kiállítás a TIT-székházban</i>)	320
Újra látogatható a zsákai Rhédey-kastély	322
Élő népművészet – az országos pályázat keleti állomása	323
Újabb alkotás a Nemzeti Összetartozás Emlékparkjában	324
Az ismeretlen ismerős: Szabó Ottó	326
Évek – Képek (<i>Duncsák Attila 75. születésnapjára kiállítása</i>)	328
Élet-jelek a sírokon	330
Fölvillanások Szőnyi Sándor bibliai festménysorozatából	332
Angyalok a labirintusban (<i>Aknay János régebbi és újabb festményeiről</i>)	334
<i>Képes művészeti és kulturális hírek</i>	
(Étvágygerjesztő „képnézegető”; Beri Valéria önálló tárlata; Nyári zápor – V. Szabó Ildikó új festményei; XIX. Hajdú-bihari Grafikai Művésztelep; 52. alkalommal Böszörményben; Új Kortárs Art Expo a debreceni Belvárosi Udvarházban)	338
BERTHA ZOLTÁN: „Szépen magyarul, szépen emberül” (<i>A Magyar Újságírók Közössége Petőfi Sándor Sajtószabadság-díjával kitüntetett Ködöböcz Gábor köszöntése</i>)	
<i>Ködöböcz Gábor Kiss Benedek-monográfiájáról</i>	350
<i>Agria 2015/nyár: Bertha Zoltán 60</i>	355
Századokon menetelünk (<i>Verses Bertha Zoltán festőművész képeihez</i>)	355
<i>A Minden csak éhség ciklusból: XVII, XXX</i>	359
Himnusz az időben <i>Az „ismeretlen Kölcsey Ferenc (1790–1838)</i>	
<i>Az ur(ban)ológus küldetesei</i>	395
VENDÉGSÉG	
Pinczés Máté <i>Elmebeteg</i> című novellakötetéről	400
PINCZÉS MÁTÉ novellái (<i>Falusi életkép; A fekete lyuk; Alibi Bözsi tragédiája</i>)	402

BALOGH GYULA tárcanovellája: <i>Mikrodermabrázió, avagy hogyan fogjunk facér pasit</i>	415
SERFŐZŐ ATTILA tárcanovellája: <i>Zárójelentés</i>	419
RÁCZ GÁBOR tárcanovellája: <i>A parafenomén</i>	422
ERDEI SÁNDOR verse: <i>Bocsánatkérés</i>	427
Könyvborítók és meghívó vizuális retorikája (<i>A Színforrás Grafikai Műhely kiállítása</i>)	428
EX LIBRIS	
A grafika bővületében – dr. Semsey Andor ébresztése	433
<i>Vasné dr. Tóth Kornélia</i> könyvéről	434
A GADE 2015-ös könyvheti nyomtatványai	436
<i>Kisgrafika</i> 2015/2. szám	437
MARGÓ	
Comenius és szellemi örökösei	438
<i>Győri L. János</i> Református identitás és magyar irodalom című tanulmánykötetéről	440
Rendhagyó irodalmi kézikönyv: <i>Nyitott Műhely I-II.</i>	443
PUBLICISZTIKA	
Segítség, itt a vég!	448
Remélem, hogy tévedek	448
Digitális magányvadászat	450
<i>Kulturális hírek</i>	
Mikepércsi alkotók: egyének és közösségek az új közösségi térben	452
Mikepércsi nyár 2015	454
Nagyerdei Thália	455
Pesti Broadway a Kölcseyben	460
Ars Sacra Debreceniensis a Várkert Bazárban	460
A <i>Néző • Pont</i> támogatói és előfizetői	461

A NÉZŐ • PONT KÖVETKEZŐ SZÁMAINAK TARTALMÁBÓL

(2015/NOVEMBER, 2016/JANUÁR):

Homoródi Éva, Molnár Dóra Eszter és Szepessy Béla tárlatáról
(Nyíregyháza képzőművészeti ösztöndíjasainak beszámoló kiállítása)

Márai Sándor publicisztikájáról

Bakó Endre, Bolvári-Takács Gábor, Csontos János, Gáborjáni Szabó Botond,
Tóth Dénes Árpád, Tóth-Máthé Miklós könyveirőlAsszociációk a debreceni Csokonai Színház (épületének) 150. évfordulójához
Megemlékezés irodalmi évfordulókról

Toronynapló

A gyermek- és ifjúsági irodalom szerepéről napjainkban

A szöveg erejéről a „képi fordulat” után